

NJIAZA KUBADILISHA MIFUMO YA CHAKULA MIJINI

KUTAMBUA KWA
MAENDELEO HAKI KWA
CHAKULA KUPITIA SEKTA
ISIYO RASMI ILIYOIMARISHWA
CAPE TOWN NA NAIROBI

#FACT
Food Agency Cape Town

MIRAMAR
INTERNATIONAL
FOUNDATION

Nicole Paganini, Jes Weigelt, Luke Metelerkamp

na michango kutoka

Bassermann, Lena; Battersby, Jane; Ben-Zeev, Keren;
Buthelezi, Nomonde; Drimie, Scott; Edel, Immaculate; Fabricci,
Irene; Griebel, Stefanie; Hauser, Michael; Haysom, Gareth; Kabiru,
Francis; Samuel; Kiprono; Kiragu-Wissler, Serah; Krause, Kathrin;
Libuke Bonang; Lottering, Deon; Lusweti, Inviolata; Mathenge,
Joseph; Mausch, Kai; Matika, Thimna; McCabe, Dylan; Mchunu,
Nokukhanya; Müller, Alexander; Mureille, Celestine; Mwangi, Wangu;
Mwenja, Dominic; Nelle, Louisa, Nina, Catherine; Njau, Jeff; Njoroge,
Patrick; Nyaba, Hazel; Nyaba, Sanelisiwe; Okello, Ednah; Owade,
Atula; Peters, Caroline; Pekeur, Wendy; Pijoos, Shirleen; Qamata,
Vuyani; Sango, Edouard; Selana, Busi; Silwana, Pamela; Sobgo,
Severin; Sotshononda Mmeli; Titsi-Fakazi, Matilda; Wambui, Mary;
Washiela, Isaacs; Weru, Jane.

UTAMBUZI

Tulibahatika kusaidiwa na wenzi na washirika wenye ari katika awamu ya kuelewa upeo. Tunawashukuru sana ICRAF na ICRISAT, Welthungerhilfe, SUN Development, GRAF, na MyCeliium Collab kwa michango yao muhimu. Tuna shukrani kwa maoni muhimu katika rasimu ya kwanza ya ripoti hii na Dkt. Jane Battersby kutoka Chuo Kikuu cha Cape Town na Alexander Müller kutoka TMG Research. Tumebahatika kuendelea na safari yetu na African Centre for Cities na FACT iliyoko Cape Town na Miramar College, Muungano wa Wanavijiji, na APHRC iliyoko Nairobi. Timu ya waandishi ingependa kumshukuru Victoria Redmond kwa mwongozo wa kifedha na uendeshaji. Tungependa kutoa shukrani zetu kwa Carmen Aspinall kwa kuhariri ripoti ya kuelewa upeo na kuleta ubainifu katika mwingiliano wa njia. Tungependa kuwashukuru Blossom kwa kubuni na mpangilio wa ripoti hii. Shukrani kwa Bohle Conference and Language Services na kwa Design for Development walioratibu ukalimani katika lugha nne. Ripoti hii ya kuelewa upeo ni sehemu ya mradi ‘Hali ya hewa thabiti, kilimo mijini na karibu-mijini: Kukabiliana na madhara ya COVID 19 na kujenga mifumo ya vyakula thabiti na jumuishi’ kama sehemu ya programu ya TMG Urban Food Futures iliyofadhiliwa na Bundesministerium für Wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung (BMZ).

CONTENTS

Utambuzi	3
Dibaji TMG	6
Dibaji... kutoka eneo la utafiti	8
Muhtasari kuu	10
1. UTANGULIZI	19
1.1 Migogoro	19
1.2 Zamani, za sasa, zijazo	21
<i>Kuelewa yaliyopita</i>	21
<i>Kujua kuhusu sasa</i>	23
<i>Mitindo kubwa ya kimataifa huongeza udhaifu wa mifumo ya chakula</i>	26
1.3 Mifumo ya chakula cha mijini	29
<i>Mtazamo unaoegemea mahali pa Mukuru, Nairobi</i>	31
<i>Mtazamo wa mahali pa Cape Flats, Cape Town</i>	35
<i>Mtazamo unaotegemea mahali pa Ouagadougou, Burkina Faso</i>	39
2. MAWAZO YA DHANA NYUMA YA URBAN FOOD FUTURES	45
2.1 Kutoka kimataifa hadi ndani na kutoka ndani hadi kimataifa	46
2.2 Haki ya chakula	48
<i>Haki ya kupata chakula nchini Afrika Kusini</i>	49
<i>Haki ya kupata chakula nchini Kenya</i>	54
<i>Haki ya chakula nchini Burkina Faso</i>	58
2.3 Kufikiria upya kutokuwa rasmi	60
3. MAEneo YA MABADILIKO: VITuo VYA LISHE VYA MIJINI	67
3.1 Vituo vya lishe vya mijini	67
<i>Vituo vya lishe mijini kama maabara hai</i>	70
4. NJIA TANO ZA MABADILIKO YA MFUMO WA CHAKULA MIJINI	73
4.1 Njia ya 1: Kukabiliana na migogoro	77
<i>Mantiki</i>	78
<i>Nadharia ya mabadiliko</i>	80
<i>Nini kinafuata?</i>	81
4.2 Njia ya 2: Uwajibikaji wa pande zote	83
<i>Mantiki</i>	84
<i>Nadharia ya mabadiliko</i>	87
<i>Nini kinafuata?</i>	89

4.3 Njia ya 3: Kilimo cha mazingira kilicho-dhibitiwa	91
<i>Mantiki</i>	92
<i>Nadharia ya mabadiliko</i>	96
<i>Nini kinafuata?</i>	97
4.4 Njia ya 4: Biashara ya kula	99
<i>Mantiki</i>	100
<i>Nadharia ya mabadiliko</i>	102
<i>Nini kinafuata?</i>	103
4.5 Njia ya 5: Data ya msongamano kwa ajili ya mabadiliko ya mfumo wa chakula	105
<i>Mantiki</i>	106
<i>Nadharia ya mabadiliko</i>	107
<i>Nini kinafuata?</i>	108
5. KUANZIA HAPA, KWENDA WAPI?	111
5.1 Muungano wa Washirika wa Urban Food Futures	112
II Marejeo	114

ORODHA YA VIELELEZO

Ramani 1.	Mukuru, Nairobi, Kenya	31
Ramani 2.	Cape Flats, Cape Town, South Africa	35
Ramani 3.	Ouagadougou, Burkina Faso,	
Jedwali 1.	Dashibodi yenyepicha kwa kulinganisha jiji	42
Kielelezo cha 1.	Kutoka mimba hadi kifo: Mbinu za usaidizi wa serikali kwa haki ya chakula nchini Afrika Kusini	52
Kielelezo cha 2.	Mchanganuo wa mipango ya serikali kuhusiana na haki ya chakula katika kipindi chote cha maisha ya raia nchini Kenya	56

DIBAJI

TMG

Jamii za Kiafrika zinaendelea kupanuka kwa miji, hivyo kuchochaea mabadiliko katika mifumo ya chakula na kuchangia msisimuko wa sera zinazolenga kuunda mifumo hii ya chakula. Ukosefu wa usawa uliotia mizizi, umaskini, na utawala duni ni mionganini mwa sababu za kimsingi za ukosefu wa chakula katika maeneo ya miji yenye mapato duni Afrika. Kuzidisha hii, migogoro ikijumuisha matokeo ya COVID-19, kuendelea kwa vita ya Urusi dhidi ya Ukraine, na ukame wa sasa wenye madhara makubwa katika Pembe ya Afrika inatishia kuendelea kuishi kwa maskini zaidi katika maeneo ya miji Afrika. Matukio yaliyokithiri ya hali ya hewa kama ukame wa sasa yatazidi mara kwa mara siku zijazo, kufanya hali iliyio ngumu ya usalama wa chakula kuwa mbaya zaidi. Kutatua ukosefu wa chakula mijini katika muktadha huu yahitaji kuwaza upya wenye utaratibu ya sera ya chakula kutoka mtazamo wa wateja ili mahitaji yao tofauti na uwezo hudumishwa.

Kazi ya TMG katika usalama wa chakula mijini ilibuka kwa mujibu wa athari ya COVID-19 katika maeneo yenye miji. Kwa wakati huo, kuzuia watu kutangamana ililazimisha raia wanaoishi katika makazi zisizo rasmi kukabiliana na hali hiyo walivyopambana kulisha familia zao. Mikakati yao ya kukabiliana na hali hiyo huonyesha uelekevu na uvumilivu wao pia na mipaka ya kukabiliana yao wakati uingiliaji kati amilifu haipo katika kuvunjwa kwa kukosekana kwa usawa ya kimsingi zinazo dumisha umaskini wao. Kwa hivyo

tuliweka kazi hii katika muktadha pana wa mifumo ya chakula mijini. Uchambuzi wetu unazingatia utaalamu ya washiriki wetu na watendaji wengine, pamoja na watunga sera, watafiti, na watendaji.

Ripoti hii inatoa uchambuzi ya kina ya changamoto zinazokumba mifumo ya chakula Cape Town, Nairobi, na Ouagadougou na hutoa muhtasari wa njia bunifu tano zinazo ongoza kazi yetu kwenda mbele. Tunawasilisha ripoti yetu ya kuelewa upeo kama dira inayotuongoza katika miaka mitatu zijazo ya utafiti wa vitendo mashinani kuathiri taratibu za kimataifa na kuelewa na kutambua uwezo wa njia hizi.

Katika TMG, tunaamini kuwa uvumbuzi ufaayo huweza kuibuka wakati eneo la sera iliyofunguliwa na mikakati ya kimataifa hutumiwa kimakusudi kupata nafasi ya watendaji mashinani kukuza suluhi. Awamu ya kuelewa upeo iliyofanya tuwe na ripoti hii ililetä pamoja watendaji tofauti na vyanzo vya maarifa kubuni kwa pamoja njia kuelekea mifumo thabiti ya chakula mijini. Matokeo yaliyowasilishwa hapa inachangia mikakati ya pamoja ya utafiti iliyoundwa kwa pamoja na watendaji mashinani pamoja na warsha za uthibitisho na mikutano ya washikadau. Katika majadiliano haya, jukumu la TMG ilikuwa kuendesha uchambuzi muhimu ya matokeo ya hapo awali kutoka awamu ya kuelewa upeo kuelekea mkakati wa umakini kwa utafiti zaidi wa kina na

majadiliano lengwa ya sera kukuza mazingira ya kuwezesha kwa uvumbuzi zilitotambuliwa.

Sekta isiyo rasmi mara nyingi haitambuliwi kama chanzo cha kubuni mijii ya kisasa Afrika, na kuifanya kuwa muhimu katika kuunda mazingira ya kuwezesha kutambulika kwa maendeleo katika haki ya chakula. Sekta isiyo rasmi huchangia pakubwa kwa GDP. Ni chanzo muhimu cha ajira Afrika, ikijumuisha wafanyakazi wenye ujuzi mdogo ambao hawana ufikivu kwa kazi katika sekta rasmi. Inajulikana kwa ubunifi na uvumbuzi, na kuiwezesha kuitikia mahitaji ya kipekee ya jamii. COVID-19 imetuonyesha kuwa vikundi viliviyotengwa kama vile wanawake, vijana, na jamii wanaohama kutoka vijiji ambao kwa kawaida hukabiliwa na vizuizi kufikia ajira rasmi walistawisha mikakati ya kukabiliana katika sekata isiyo rasmi. Matokeo ya ripoti hii ya kuelewa upeo husisitiza kuwa sekta isiyo rasmi ni eneo la suluhisho inayowezekana kutatua mitindo ya sasa ya kimataifa zinazoibuka katika migogoro mingi inayoathiri usalama wa chakula katika miji Afrika. Hata hivyo, kwa sasa, sekta isiyo rasmi hasa ni utaratibu wa kukabiliana inayoweza kutimiza jukumu kubwa katika utambuzi wa kuendelea ya haki kwa chakula ikiwa mazingira nzuri ya uendeshaji bora huundwa.

Ripoti hii hutoa njia tano kuelekea utambuzi unaoendelea ya haki kwa chakula katika maeneo mijini yenyé mapato duni katika Afrika. Njia ni zana zenye nguvu ya kuendesha mabadiliko kamili, ikishiriki washikadai katika mikakati ya ushirikiano ya kuunda kwa pamoja na majoribio, na kuzalisha data ya utafiti wa kisayansi na ufahamu inayoweza kujuza sera za mfumo wa chakula na mazoea. Njia hutambua kuwa mifumo ya chakula ni tata na zina sehemu nyingi na haziwezi kuboreshwa kuitia mitazamo ya maendeleo ya kawaida kulingana na mantiki rahisi, ya kimstari yanayokosa kujadili maelewano katika migogoro yanayoambatana na kuingiliana. Njia zetu zitachunguza jinsi ya kuimarisha jikoni za jamii kutegemeza utaratibu wa kukabiliana zinazoendeshwa mashinani. Tutachunguza uwajibikaji wa pande mbili kwa kuwezesha majadiliano kati ya watenda jukumu na wenye haki inayoambatana. Kwa mtazamo wa mabadiliko ya tabianchi, tutazidi kujaribu uvumbuzi katika mazingira yaliyodhibitiwa ya kilimo na masoko yasiyo rasmi ya chakula. Njia

inayoambatanisha sehemu tofauti itatoa data ya ubora na idadi kuelewa bora mazingira ya chakula ya vituo vyetu nya utafiti.

Umuhimu wa kuunda mazingira ya kuwezesha ya sekata isiyo rasmi hushinikiza kushirikiana na mikakati ya sera za kimataifa. Mikakati ya kimataifa hufungua maeneo yanayohitajika sana kwa mabadiliko katika kiwango cha taifa na mashinani. Ripoti hii ya kuelewa upeo pia inatoa nafasi ya kujumuishwa kwa sauti mashinani katika mikakati hasa ya maendeleo yanayoumba uwezo wao kuboresha riziki yao. TMG na washirika walivasilisha tayari matokeo ya ripoti hii katika Kikao cha Tisa cha Kusanyiko la Kanda la Afrika ya Maendeleo Endelevu kuchangia katika majadiliano yanayojuza utekelezaji ya Ajenda 2030 na Ajenda 2063 na zinazotumika kama vigezo nya Kusanyiko la Hali ya Juu ya Kisiasa kwa uhakiki wa Lengo Endelevu ya Maendeleo ya 11 ya Miji Endelevu.

Kazi yetu pia inaangazia Mkakati wa Afrika ya BMZ na hutoa mfano wa mbinu za maendeleo ya harakati za wanawake yanayoimarisha usawa wa kijinsia. Kwa kutambua kwanza unyanyasaji kwa utaratibu ya wanawake na vikundi vingine viliviyotengwa katika vipengele vyote nya jamii, ikijumuisha mifumo ya kiuchumi, kijamii, na kisiasa, tunaweza kuanza kutatua ukosefu wa usawa kuitia sera na programu zenye msingi katika kanuni za harakati za wanawake na mambo tunayoifunza mashinani. Mkakati wa BMZ katika sera za maendeleo ya harakati za wanawake inakusudia kuimarisha uwezeshaji wa kiuchumi ya wanawake kwa kukuza ufikivu wa sawa kwa rasilimali, fedha, na masoko. Matokeo ya ripoti hii huzungumzia lengo hili. Uvumbuzi wa kijamii na kiteknolojia uliowasilishwa katika ripoti hii huangazia kuboresha ushiriki wa wanawake katika mikakati ya kufanya maamuzi na uongozi kwa kutegemeza utawala unaozingatia jinsia.

Kuhitimisha, tungependa kutoa shukrani yetu ya dhati kwa wale wote waliochangia ripoti hii na kwa Wizara ya Ushirikiano wa Kiuchumi ya Ujerumani kwa kuchangia kazi hii kifedha.

Alexander Müller, Jes Weigelt, Nicole Paganini

DIBAJI... KUTOKA ENEO LA UTAFITI

Source: Victoria Redmond, Sanelisiwe Nyaba, 2022

Na Nomonde Buthelezi, Sanelisiwe Nyaba, na Patrick Njoroge

Ulimwengu inakabiliwa na matatizo mengi na wanadamu hujaribu kuyatatua kwa kutumia mbinu zote mbili za “juu-chini” na “chini-juu”. Ni mbinu gani ufaao kutatua changamaoto hizi? Kwa ushirikiano na Muungano wa Wanavijiji iliyoko Nairobi, FACT iliyoko Cape Town, na jamii mijini maskini wanaofanya kazi nao, Urban Food Futures ilizingatia mifumo hii katika kutambua michango ya sekta isiyo rasmi katika kubadilisha mfumo wa vyakula na kuunda uthabiti katika miji Afrika.

Ukuaji wa miji Afrika inaashiriwa na ukosefu wa usawa wa hali ya juu baina ya maeneo rasmi na yasiyo rasmi. Ingawa sekta rasmi husongesha kando walio maskini mijini, sekta isiyo rasmi huunda nafasi kwa kubuni mikakati ya njia tofauti ya kupata riziki. Katika sekta isiyo rasmi, walio maskini mijini hutosheleza mahitaji yao ya maisha. Kwa mfano, ugavi wa chakula ya wakaazi huhakikishwa katika sehemu hizo kuititia usafiri wa vyakula kwa njia zisizo rasmi, hifadhi, uzalishaji, na mifumo ya mauzo. Washiriki katika sekta isiyo rasmi hukabiliana na changamoto kwa uthabiti na uvumbuzi; kwa mfano, kutegemea pakubwa katika uwezo wa kununua katika manunuzi kwa wingi kushirikiana na upakiaji,

kuanzisha vikundi vya akiba na mikopo zisizo rasmi, na kuanza kufanya kilimo mijini katika nafasi ndogo.

Hata hivyo, sekta isiyo rasmi mara nyingi huonekana kuwa na vurugu na chafu na huwa haitambuliwi na serikali na watunga sera. Kwa mfano, kupiga marufuku kutotangamana kwa watu na serikali wakati wa COVID-19 ilidhihiririsha kutoelewa kwa serikali ya shughuli ya sekta isiyo rasmi na kuangamiza mbinu za kupata riziki ya watu wengi maskini mijini. Wanaoishi katika sehemu za makaazi zizizo rasmi mara nyingi huwachwa wakishangaa kama sekta isiyo rasmi hutambua jinsi maskini mijini huathiriwa pakubwa na, kwa mfano, mabadiliko ya tabianchi, dhuluma za kijinsia, na unyanyapaa kuhusu umaskini katika miji zenye utajiri. Jinsi mifumo rasmi na zisizo rasmi zinavyopanuka na uratibu mdogo kati yao, juhudhi na mafanikio ya sekta isiyo rasmi kukabiliana na changamoto huwa hazitambuliki. Ambako jukwaa la maafikiano na utatuvi wa matatizo hazipo, pengo huzidi kuongezeka na fursa za kupanua uvumbuzi katika mifumo hypotezwa. Hata hivyo, utafiti huu inakaribia kubadilisha hiyo.

Awamu ya kuelewa upeo wa Urban Food Futures ilileta jamii, wachunguzi, mashirika mashinani, na wasomi pamoja kutatua changamoto ya mifumo ya vyakula yanayoathiri jamii waliotengwa wanaoishi katika makazi yasiyo rasmi. Katika utafiti wa kawaida na miradi ya maendeleo, jamii hutazamwa kama wanaonufaika na mara nyingi huachwa nyuma au kutosikizwa wakati vifaa huundwa kutatua changamoto zao. Kwa ujumla Urban Food Futures walipinga jinsi washikadau hufanya kazi pamoja kutumia nguvu ya jamii wanaoishi katika makazi zisizo rasmi na mitaa yenye mapato madogo. Tuliwaliza maswali kuhusu njaa, haki ya vyakula, na mabadiliko ya mfumo wa vyakula mijini kuthibitisha tena kutokuwa rasmi. Kwa kushirikiana na Muungano wa Wanavijiji iliyoko Nairobi na FACT iliyoko Cape Town (wote wanaofanya kazi na watu waliotengwa wanaoishi katika makazi yasiyo rasmi yenye watu wengi), Urban Food Futures ilipinga mitazamo ya utafiti wa kawaida Kusini kwa kuhusisha jamii katika hatua zote za utafiti: kutambua tatizo, kuchambua sababu asili ya changamoto za mifumo, kujifunza kutoka kwa kila mmoja, na kubuni pamoja masuluhihi. Ushirikiano huu yenye mafanikio huwezesha utafiti kudhihirisha maoni ya “waliofanyiwa utafiti” wanaoishi katika jamii waliotengwa na huhimiza kitendo cha jamii kuchukuwa hatua na kujisimamia kuhusu utaratibu na matokeo ya utafiti. Awamu ya kuelewa upeo yenye ushirikiano ilitufunza kuwa safari ina misukosuko chache ikiwa watu wanaungana mikono kutoka kuanzishwa kwa mradi hadi kuunda njia za utafiti wa kupata suluhisho. Ushirikiano wetu ilisababisha kuundwa kwa pamoja ya njia zilizowasilishwa katika ripoti hii na kuunda msingi wa ushirikiano wenye mafanikio kuendelea mbele.

Vyakula ni kiendeshaji thabiti ya uchumi wa miji na maeneo ya makazi dunii. Tunaona kazi hii ya kushirikiana kama fursa ya kubadilisha sekta hii kutatua changamoto na upungufu. Na, tunaona kazi hii ya kushirikiana kama fursa ya kujifunza kutoka kila njia tumebuni na kuelewa jinsi tunaweza kuimarisha uwezo wa kila njia kwa mabadiliko yanayohitajika mno wa mifumo ya vyakula mijini.

MUHTASARI KUU

**NJIA ZA KUBADILISHA MIFUMO YA VYAKULA MIJINI
KUTAMBUA KWA MAENDELEO HAKI KWA CHAKULA
KUPITIA SEKTA ISIYO RASMI ILIYOIMARISHWA CAPE
TOWN NA NAIROBI**

Matatizo mengi yanatishia sana usalama wa chakula katika maeneo yenye mapato madogo mijini yaliyoko Nairobi, Cape Town na Ouagadougou

Madhara ya janga la COVID-19 na ya kuongezeka kwa bei ya chakula ulimwenguni iliyofuatia ushambulizi wa Urusi katika Ukraine yana athari moja sawa: zimeongeza ukosefu wa chakula. Kupiga marufuku kutotangamana kwa watu kudhibiti kuenea kwa COVID-19 ilivuruga masoko mashinani na mnyororo wa thamani, njia za kupata riziki zilipotezwa, na ukosefu wa chakula iliongezeka. Kulingana na FAO (2022, uk. 13), idadi ya watu wanaohisi njaa ulimwenguni iliongezeka na watu milioni 150 kutoka mwanzo wa janga. Mwaka moja baada ya mwanzo wa mashambulizi ya Urusi katika Ukraine, kielezo cha bei ya chakula cha FAO imeshuka kutoka viwango kubwa vilivyoonekana mwanzo wa 2022 lakini bado ziko katika viwango vya juu kuliko 2021. Matatizo ya bei ya chakula ulimwenguni ya hapo awali huonyesha kuwa maskini mijini ni kati ya wale katika vikundi vya idadi ya watu wanaoathirikia hasa na kuongezeka kwa bei hizi (Cohen na Garrett, 2010).

Matatizo haya ya ulimwengu huzidi kuwa mbaya kwa matatizo mashinani na mara nyingi ya kibinafsi. Dhuluma za kijinsia Cape Town inaambatana kwa karibu na kiwango cha ukosefu wa chakula katika familia, watu wanaotafuta makazi Ouagadougou kuepukana na hofu katika maeneo ya mashambani huzidisha mkazo katika mfumo wa chakula mijini iliyodhaifu, na kufukuzwa katika makazi yasiyo rasmi ilivunja njia za kupata riziki Nairobi na kuharibu uwezo wa watu kumudu mahitaji yao ya kimsingi. Madhara yaliyoongezeka ya matatizo haya husisitiza matokeo kutoka muktadha mengine: watu katika mazingira magumu huathiriwa sana na ukosefu wa chakula (Welthungerhilfe, 2017).

Madhara ya matatizo haya huonekana katika muktadha wa mitindo ya kikanda yanayoathiri pakubwa matarajio ya siku zijazo ya kufikia usalama wa chakula. Ongezeko la idadi ya watu Afrika inafikia 2.7% kila mwaka. Kufikia 2030, Afrika itakuwa na watu bilioni 1.7 na kufikia 2050, itakuwa na watu bilioni 2.5 (The Economist, 2020; UNICEF DATA, 2017). Vijana milioni 100 wataingia katika soko la ajira kufikia 2030 (inayokadiriwa kuwa zaidi ya vijana milioni 10 wanaotafuta kazi kila mwaka) (UNESCO, 2022). Zaidi ya hilo, Afrika inakuwa na miji mingi kwa kasi. Kulingana na OECD (2022), 44% ya idadi ya watu Afrika waliishi mijini 2022. Wakazi milioni 900 zaidi katika sasa na 2050 wataishi katika miji Afrika, na kuifanya hadi theluthi tatu ya idadi ya barani kuishi mijini. Mabadiliko ya tabianchi iliyokadiriwa huathiri kilimo katika bara la Afrika hujumuisha hasara ya mapato ya mazao ya vyakula vikuu, kama vile mahindi (IPCC, 2022). Programu na sera za usalama wa chakula zinfaa kubuniwa na lengo mahsusni katika maeneo ya miji kutosheleza mahitaji ya idadi ya watu inayoongezeka wanaobadilisha ulaji katika vituo vya miji.

Utafiti uliowezesha ripoti hii uliendeshwa na swali hili: Jinsi ya kukabiliana na madhara ya tatizo la COVID-19 katika usalama wa chakula ili mahitaji ya sasa yatatuliwe na – kwa wakati huo huo – miitikio ya haraka kwa matatizo yachangie pia mabadiliko ya mfumo ya vyakula mijini? Kulingana na FAO (2021, uk. 4), sababu za kimuundo ya njaa, ukosefu wa chakula, na utapiamlo ni ukosefu wa usawa na umaskini. Kufikia usalama wa chakula, ni muhimu kutatua sababu hizo za kimuundo. Programu ya utafiti ya TMG Urban Food Futures kwa hivyo hujitahidi kuunda uvumbuzi yanayotoa nafuu haraka kwa wale wanaoteseka kutoka njaa na utapiamlo na yanayotatua sababu za kimuundo ya ukosefu wa chakula.

Mabadiliko ya mfumo wa chakula huhitaji dira. Yetu ni kutambua kwa maendeleo haki kwa chakula

Kwa mtazamo wa sababu za kimuundo za ukosefu wa chakula na lishe, programu hii ya utafiti inatazamia kuunda uvumbuzi kutambua haki kwa chakula. Kipengele 11 cha Agano la Kimataifa katika Haki za Kiuchumi, Kijamii na Kiutamaduni hutambua haki ya kila mtu kuwa na hali ya maisha ifaayo, ikijumuisha chakula kitoshayo. “Haki kwa chakula kitoshayo hutambulika wakati kila mwanamume, mwanamke na mtoto, pekee yao au pamoja na wengine, wanafikia kimwili na kiuchumi kila wakati kwa chakula kinachotosha au njia ya kuinunua. *Haki kwa chakula kinachotosha kwa hivyo haitakadiriwa katika njia nyembamba au yenye vizuizi ambazo zinailinganisha na kifurushi ya kiwango cha chini zaidi ya kalori, protini na lishe mahsusni*” (CESCR, 1999). Kufikia

uvumbuzi kupitia mtazamo wa chakula ufaao kwa hivyo husisitiza utafutaji wa suluhu ambazo huangazia zaidi ya mahitaji ya sasa na hutatua maswali ya, kwa mfano, uwabikaji wa serikali au uwakilishaji wa watu katika mazingira magumu katika taratibu wa sera.

Wanawake huwa mara nyingi zaidi katika nafasi za hatari kuliko wanaume. Utekelezaji wa hatua kwa hatua wa haki ya kupata chakula kwa hiyo unahitaji mtazamo unaozingatia jinsia. Nafasi ya wanawake katika mazingira magumu katika jamii ni matokeo ya makutano ya aina tofauti za kutofautiana. Mpango wa Urban Food Futures hufanya kazi ili kuelewa jinsi aina mbalimbali za ukandamizaji na upendeleo zinavyopata uzoefu na kutolewa tena kila siku na kuungwa mkono na usawa mpana wa kimuundo na mifumo. Mbinu hii ya ufeministi inajibu nia ya BMZ ya kuondoa aina zote za usawa wa kimuundo na ubaguzi, ikiwa ni pamoja na miundo ya kibaguzi na ubaguzi unaozingatia utambulisho wa kijinsia na jinsia na ulemavu.

Ubunifu kupitia mazungumzo kati ya maarifa ya ndani na mifumo ya kimataifa ya kanuni na michakato ya sera

Katika tajriba ya TMG, mazungumzo kati ya mifumo ya kanuni za kimataifa na maarifa ya ndani huwezesha ubunifu wa mabadiliko ya mfumo wa chakula. Mifumo ya kanuni za kimataifa, hata ikiwa iko mbali sana na kutumika kwa utaratibu katika ngazi za kitaifa na za mitaa, hufungua nafasi za uvumbuzi katika ngazi ya ndani. Ili kuendeleza ubunifu unaokidhi mahitaji ya wale ambao hawana uhakika wa chakula, wanahitaji kuhusika au kuendesha mchakato wa uvumbuzi. Katika tajriba ya TMG, masuluhihihisho yanayopendekezwa ambayo yanatengenezwa bila kuzingatia mitazamo yote miwili yana hatari ya kutolingana na mahitaji ya ndani au kushindwa katika jaribio la kubadilika. Kwa mbinu yetu, hii ina maana kwa upande mmoja kufanya kazi na watu ambao wameishi-uzoefu katika maeneo ya mijini ya kipato cha chini na mashirika yao wakilishi, serikali. Kwa upande mwengine, mbinu hii ina maana ya kupachika kazi hii katika michakato husika ya kimataifa.

Mpango wa Urban Food Futures unategemea mtandao mnene wa mashirika washirika katika ngazi ya ndani. Huko Cape Town, tunafanya kazi katika jamii tofauti katika Cape Flats: eneo lenye watu wengi la False Bay Coast ambapo Watu wa Rangi waliondolewa kwa nguvu wakati wa miaka ya ubaguzi wa rangi. Huko Cape Town, karibu miaka 30 baada ya kumalizika kwa ubaguzi wa rangi, kukosekana kwa usawa wa kimuundo katika maeneo haya ya vitongoji bado kunajidhihirisha katika kutengwa, ukosefu wa chakula, na kukosekana kwa

usawa wa fursa. Katika Cape Flats tunafanya kazi pamoja na Food Agency Cape Town (FACT), shirika la kiraia ambalo linafanya utafiti wa ubora ili kuchunguza miundo ya nguvu na ukosefu wa usawa katika mfumo wa chakula. Mshirika wa mradi wa kisayansi ni Kituo cha Afrika cha Miji katika Chuo Kikuu cha Cape Town. Jijini Nairobi, tunafanya kazi katika makazi yasiyo rasmi ya Mukuru, ambayo yameundwa pamoja na ukanda wa viwanda Nairobi. Makazi yasiyo rasmi hayana miundombinu ya kimsingi kama vile umeme thabiti, usambazaji wa maji ya kaya, na mifumo ya taka na wakaazi wake wanaishi na hatari ya mara kwa mara ya kufukuzwa kwa lazima. Shirika letu la washirika huko, Muungano, limejihusisha na michakato shirikishi ya uboreshaji wa sehemu za makazi. Miramar Foundation inakamilisha timu ya msingi ya washirika wenye utaalamu wa kiufundi katika uzalishaji wa mboga katika mifumo inayodhibitiwa ya mazingira.

Ulimwenguni, usalama wa chakula unaendelea kufikiriwa hasa katika masuala ya vijiji na michakato ya maendeleo endelevu ya mijini kwa kiasi kikubwa haina chakula. Tukizungumza katika ajenda ya 2030, jumuiya ya kimataifa itashindwa kufikia SDG 2 kuhusu Sifuri ya Njaa, ikiwa haitashughulikia SDG 11 kuhusu Miji. Michakato hii miwili ya sera lazima iletwe pamoja. Kwa hivyo, Programu ya Urban Food Futures iko kwenye makutano haya.

Tunaweza kazi yetu katika ufahamu wa zamani na kujifunza kutoka sasa ili kufahamisha mabadiliko muhimu kuelekea siku zijazo tofauti. Mpango wa Urban Food Futures unachukua mkabala unaozingatia dhuluma za wakati uliopita ambao ulizua sababu za kimuundo za uhaba wa chakula na unajifunza kutokana na mbinu mbalimbali za kukabiliana na hali iliyopitishwa na kuendelezwa na wakazi wa makazi yasiyo rasmi. Zaidi ya hayo, programu inalenga kuendeleza ubunifu unaozingatia mustakabali uliotarajiwa. Ubunifu ulioendelezwa leo lazima pia ukidhi mahitaji ya kimsingi yanayobadilika ya siku zijazo.

Usalama wa chakula katika miji ya Kiafrika lazima ufikiwe ndani ya miktadha isiyo rasmi

Sekta isiyo rasmi inaunda miji na kutoa riziki kwa wakazi wa mijini.

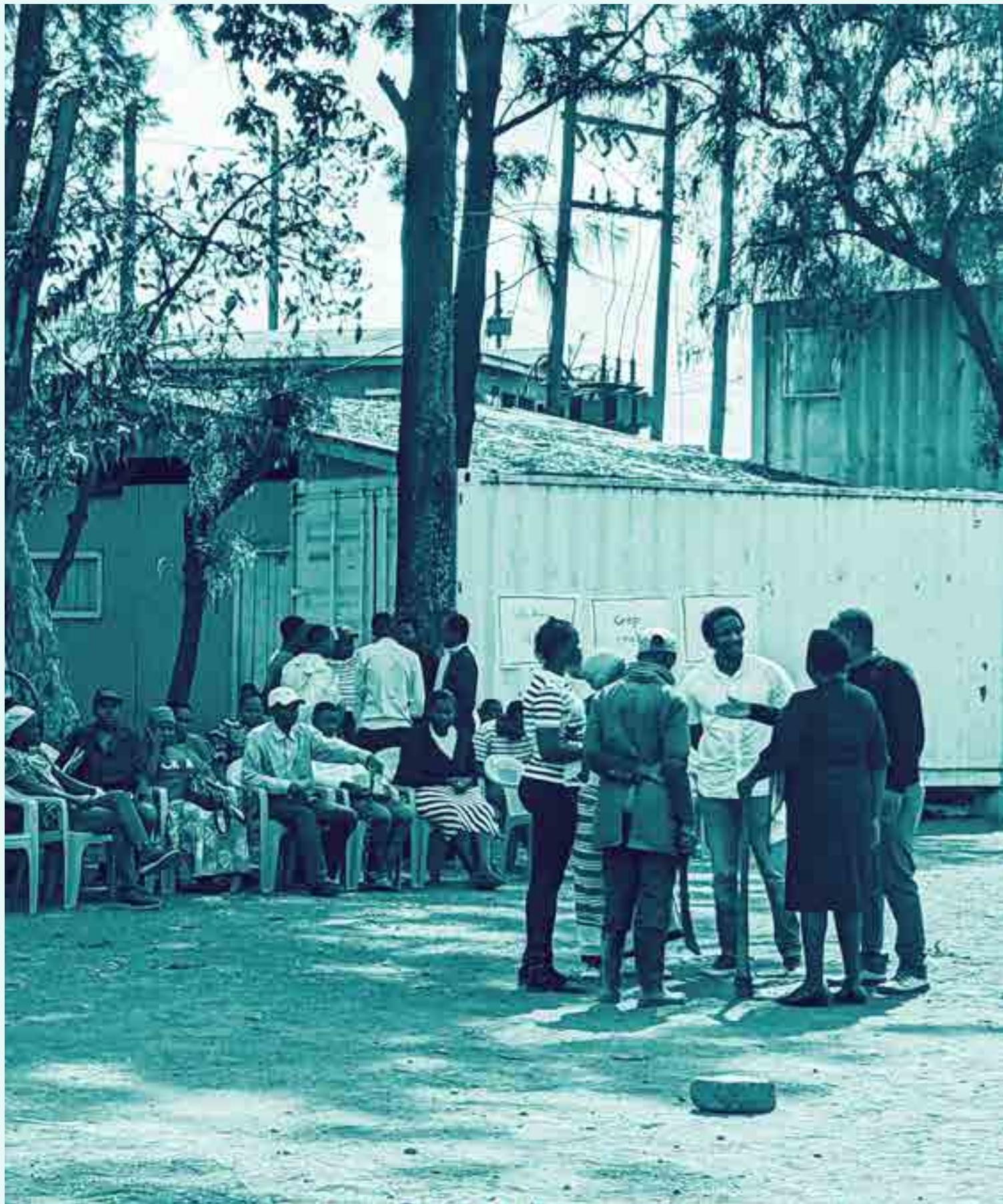
Hakika, 60% ya wanawake wa Kiafrika wanafanya kazi kwa njia isiyo rasmi (UN Habitat, 2020). Kutoka Cape Town na Nairobi, tulijifunza kuhusu michango ya wafanyakishara wasio rasmi katika upatikanaji wa chakula kwa maskini wa mijini. Mara nyingi, sekta isiyo rasmi ni kinyume cha sheria au jinai. Hata hivyo, tunachukulia sekta isiyo rasmi kama nafasi ya suluhu ambapo tunaweza kujifunza kutoka na kwa jamii katika maeneo yenye kipato cha chini kuhusu kurudi nyuma wakati wa majanga, kujenga mitandao, na kuunda kwa pamoja mazingira wezeshi ambayo yanapunguza hatari zinazohusiana na kutokuwa rasmi na kuizawadia sekta hiyo kama nafasi ya kuvumbua na kuimarisha mtaji wa kijamii.

Sekta isiyo rasmi pia ina jukumu kubwa la kuziba pengo lililopo kati ya Serikali za Miji na wananchi wake wanaoishi kwenye makazi holela. Mara nyingi zaidi, wananchi katika makazi yasiyo rasmi wanaona kuwa serikali haipo. Huduma hazifiki makazi yasiyo rasmi, sauti na madai kutoka kwa makazi yasiyo rasmi yanaendelea kutokubaliwa. Ili kuziba pengo hili, inahitaji juhudini zinazolengwa zaidi na Jiji, Kaunti na Mkaoa. Kwa kuzingatia vikwazo vya uwezo, uboreshaji wa utoaji huduma unahitaji pia wananchi na mashirika yao wawakilishi kuchukua hatua kwa kushirikiana na uwekezaji wa serikali. Kiwango cha changamoto ya usalama wa chakula katika vitongoji vya mijini vya mapato ya chini hufanya uwekezaji ambao haujengi kwenye uwekezaji unaolingana na pande zote mbili uwezekano wa kushindwa.

Ili kufikia usalama wa chakula na lishe katika maeneo ya mijini, sera za chakula na lishe lazima zifikiriwe upya kutoka kwa mtazamo wa mahitaji ya wale ambao wanakabiliwa na uhaba wa chakula na lishe. Sera za usalama wa chakula huwa na upendeleo wa vijijini na uzalishaji (Battersby, 2013). Wana mwelekeo wa kupuuza miji kama chombo tofauti kinachohitaji sera tofauti, na wana mwelekeo wa kulenga kuongeza uzalishaji wa chakula. Hii inakanusha mapendekezo yanayotokana na matokeo mbalimbali ambayo yanaonyesha kuwa uhaba wa chakula mara nyingi unahuishwa na mapato, jinsia na hali ya kijamii. Kwa kubadilisha mwelekeo wa sera kwa mlaji, tunaweza kushughulikia upendeleo wa vijijini na wa uzalishaji wa sera nyingi za usalama wa chakula.

Urban Nutrition Hubs kama Maabara Hai kwa Mabadiliko ya Mfumo wa Chakula wa Mijini

Ili kuendeleza ubunifu huu, Programu ya Urban Food Futures itaanzisha Urban Nutrition Hubs (UNH) huko Mukuru na Cape Flats. Kama maabara hai, Urban Nutrition Hubs vitafanya majaribio na kujaribu ubunifu wa mfumo wa chakula kama vile uzalishaji wa kilimo unaodhibitiwa na mazingira, watatafakari upya jikoni za jamii, na kuchunguza jinsi mtaji wa kijamii mionganii mwa wafanyabiashara wasio rasmi unaweza kutumika kutengeneza mazingira wezeshi kwao. Tunaona UNHs kama maabara hai ya kuchunguza njia za kufikia mabadiliko ya mfumo wa chakula mijini ili kutambua haki ya chakula hatua kwa hatua. Urban Nutrition Hubs vina jukumu muhimu katika utekelezaji wa utafiti wa vitendo kwenye njia zetu za kiprogramu tunapoendelea kufanya majaribio na kuunganisha ubunifu mwingu.

Njia Tano za Mabadiliko ya Mfumo wa Chakula Mjini

Njia tano zifuatazo ni nadharia za mpango wa mabadiliko kwa mabadiliko ya mfumo wa chakula mijini. Ni matokeo ya Awamu ya Upeo ya programu kwa utafiti wetu wa hatua za baadaye. Kwa pamoja, wanashughulikia nyenzo muhimu ili kubadilisha mifumo ya chakula mijini kupitia sekta isiyo rasmi iliyoimarishwa.

1

KUKABILIANA NA MIGOGORO

Kukabiliana na migogoro: Jamii katika maeneo ya mijini yenye mapato ya chini hukabiliana na msururu wa migogoro. Tulichunguza mikakati ya kukabiliana nayo iliyoibuka wakati wa janga la COVID-19 wakati serikali zilikabiliwa na changamoto kubwa katika kushughulikia usalama wa chakula wakati wa kuporomoka kwa uchumi na amri za kutotoka nje. Njia hii inasaidia michakato ya mabadiliko kwa kujifunza kutoka kwa mikakati ya kukabiliana na hali ya chini kwenda juu, kama vile jikoni za jumuiya. Kama sehemu ya njia hii, tutachunguza jinsi mbinu zenyne mafanikio za kukabiliana nazo zinavyoweza kuwa hatarishi kwa kutambua maeneo ya kuingilia kwa ushirikiano wa kitaasisi kati ya serikali za mitaa na mashirika ya kijamii.

2

UWAJIBIKAJI WA PANDE ZOTE

Uwajibikaji wa pande zote: Umaskini na ukosefu wa usawa wa kijamii na kiuchumi ni sababu za kimuundo za kuenea kwa njaa na utapiamlo. Michakato ya kipekee ya kufanya maamuzi huchangia kuendelea kwa ukosefu wa usawa. Ili kufikia hatua kwa hatua haki ya kupata chakula, mabadiliko ya mfumo wa chakula mijini lazima yaongeze uwajibikaji na uwazi wa serikali na michakato ya kufanya maamuzi. Kuongezeka kwa uwajibikaji hakuwezi kupatikana kwa kufanya kazi katika ngazi ya chini au na mamlaka za serikali kwa kutengwa. Tunalenga kuimarisha uwajibikaji kwa kuwawezesha watendaji wa ngazi za chini kuwa washiriki katika michakato ya kufanya maamuzi ya usimamizi wa chakula badala ya kubaki wapokeaji wa kawaida. Kama sharti, uwezo wa serikali kushirikiana na watendaji mashinani unahitaji kuimarishwa.

3

KILIMO CHA MAZINGIRA KILICHO-DHIBITIWA

Ili kuondokana na vikwazo vinavyoletwa na mabadiliko ya hali ya hewa, uhaba wa maji salama mijini, na suala la mwiba la upatikanaji wa ardhi katika kilimo cha mijini, tunabisha kuwa kilimo cha mimea bila kutumia mchanga katika Mazingira Yaliyodhibitiwa ni chaguo la kuongeza uzalishaji wa mboga katika maeneo ya mijini. Wakati upandaji wa mimea bila kutumia mchanga katika mazingira yaliyodhibitishwa (CEA) kinapounganishwa na mipango ya kitaasisi kama vile programu za kulisha shuleni, inaweza kuwa matarajio ya gharama nafuu kwa miji mingi ya Afrika.

4

BIASHARA YA KULA

Sera za kuadhibu kwa biashara isiyo rasmi na mifumo dhaifu ya ulinzi dhidi ya uhamishaji wa kiuchumi unaofanywa na taasisi rasmi huzuia upatikanaji wa chakula kwa makundi ya watu wasio na chakula. Hata hivyo, haina haja ya kuwa hivi. Mtazamo unaozingatia chakula kwa upangaji miji unawafanya wafanyabiashara wasio rasmi kuwa washirika katika juhudzi za miji kutokomeza njaa na utapiamlo. Mtazamo huu unaozingatia chakula unaonyesha hitaji la kuzingatia kwa uangalifu zaidi jinsi michakato ya mipango ya anga na miji inavyoingiliana na biashara isiyo rasmi na athari za hii kwenye lishe ya mijini na usalama wa chakula. Katika njia hii, tutafanya kazi na wachuuzi wa chakula, wafanyabiashara wengine wasio rasmi, na manispaa kufikiria upya na kubadilisha mazingira ya udhibiti yanayozunguka uchumi usio rasmi.

5

DATA YA MSONGAMANO KWA AJILI YA MABADILIKO YA MFUMO

Kukosekana kwa takwimu za kina kuhusu hali ya usalama wa chakula katika makazi yasiyo rasmi kunazuia uundaji wa majibu ya migogoro na tunahitaji kupata uelewa wa kina wa changamoto za kila siku ambazo watu wanakabiliana nazo katika mazingira yao ya chakula. Tutafanya majaribio mfumo wa kidijitali ili kupata data ya umati kuhusu hali ya uhaba wa chakula na vikapu vya chakula vya kaya katika maeneo yasiyo rasmi yaliyochaguliwa ya mijini. Data ya msongamano na kwa jumuiya hushughulikia mapengo muhimu ya maarifa kwa watoa maamuzi huku ikitoa mafunzo kuhusu "nani na kile kinachoonekana" wakati wa kubuni mipango na sera za kukabiliana na majanga.

1

UTANGULIZI

1.1

Migogoro

Mnamo 2022, ulimwengu uliingia kwenye shida ya chakula, athari yake kamili ambayo bado hajaeleweka. Machi 2022 bei ya vyakula duniani ilifikia viwango vya juu zaidi vilivyorekodiwa tangu FAO ilipoanza kufuatilia bei za vyakula mwaka 1961 (FAO, 2022a). Kilele hiki kilitokana na ongezeko kubwa la bei ya chakula katika historia ya FAO: ongezeko la 68% la masharti halisi katika kipindi cha miaka miwili (FAO, 2022a). Hiki ni kikubwa zaidi ya ongezeko la bei la 43% ambalo lilisababisha ghasia za chakula, hasa katika maeneo ya mijini, duniani kote mwaka 2009-2011 na ongezeko la 38% ambalo lilisababisha njaa kubwa katika nchi kadhaa za Afrika na Asia mwaka 1973-1975 (FAO, 2022a).) Vita vya Urusi dhidi ya Ukraine vimezidisha

ongezeko hili, ikizingatiwa kwamba makumi ya nchi zinategemea sana mauzo ya nje ya Urusi na Ukraine ya ngano, mafuta na pembejeo za kilimo. Wakati uchumi wa dunia unavyopigania kurejea kutoka kwa COVID-19, vita vya Urusi vimekuwa na athari mbaya kwa watu wa Ukraine na athari mbaya ya kimataifa kwa gharama ya chakula (Müller & Prakash, 2022; Tidey, 2022). Dunia inarudi nyuma katika juhudhi zake za kumaliza njaa na makubaliano ni kwamba hali itakuwa mbaya zaidi katika kipindi cha 2022 (FAO et al., 2022; Global Network Against Food Crises, 2022).

Upotevu wa kazi na mdororo wa kiuchumi kutoptera na janga la COVID-19 ulizidisha athari za kupanda

kwa bei ya vyakula, haswa kwa wale walio katika maeneo ya mijini yenye mapato ya chini ambao bado wanajaribu kupona kutokana na athari za janga hili katika maisha yao. Je, hii ina maana gani kwa watumiaji na kaya katika miji mitatu - Nairobi, Ouagadougou na Cape Town - ambapo mpango wa Urban Food Futures ulifanya kazi mwaka wa 2021 na 2022? Bei ya vyakula vikuu ilipanda nchini Kenya, Burkina Faso na Afrika Kusini. Kuanzia Juni 2021 hadi Juni 2022, watumiaji wa Afrika Kusini walishuhudia ongezeko la gharama ya mafuta ya mbegu (69%), unga wa mahindi (11%), na unga wa ngano (24%) (PMBEJD, 2022). Wateja wa Kenya pia walishuhudia ongezeko la gharama ya mafuta ya kupikia (52%), unga wa mahindi (82%), na unga wa ngano (44%) (KNBS, 2022). Katika mwaka uliopita, watumiaji wa Burkina Faso walishuhudia ongezeko la 30% la gharama ya vyakula (INSD, 2022a). Chakula kisicho na bei nafuu kinamaanisha kuwa watu wanunua bidhaa chache za chakula za aina mbalimbali, kama mifano kutoka Kusini mwa Afrika inavyoonyesha (Paganini et al., 2020). Nchini Kenya, watu walio na shinikizo la kifedha kwa kawaida hukata tamaa ya kununua vyakula vibichi na protini (Kimani-Murage et al., 2014), huku Cape Town, watu

wakipunguza nyama na kupunguza idadi ya milo inayotumiwa kwa siku (Paganini et al., 2021a).

Wakazi wa mijini wameathiriwa pakubwa na mzozo wa bei ya chakula duniani. Maskini wa mijini walikuwa mionganii mwa wale walibeba mzigoo mkubwa wa mgogoro wa bei ya chakula wa 2009-2011 (Scott-Villiers et al., 2016). Watu wanaoishi katika maeneo yasiyo rasmi na ya kipato cha chini katika miji ya Afrika tayari wanapata viwango vya juu zaidi vya uhaba wa chakula duniani (Beyer et al., 2016; Termeer et al., 2022). Cohen na Garrett (2010) walisema kwamba ingawa dunia iliona kuwa watu maskini wa mijini wanatatizika zaidi, kwani wanatumia sehemu kubwa ya mapato yao kununua chakula, suala la jinsi ya kukabiliana na uhaba wa chakula linashughulikiwa zaidi kuititia afua za sera ili kuongeza uzalishaji vijijini. Hata hivyo, tisho la usalama wa chakula kwa wakazi wa mijini linalosababishwa na migogoro halitokani na ukosefu wa chakula. Hasa katika miji na jiji, chakula kinapatikana kimwili kuititia wachuuzi wa chakula, mifumo isiyo rasmi ya chakula, au maduka makubwa; hata hivyo, kwa maskini wa mijini, mara nyingi si rahisi kumudu (Cohen & Garrett, 2010).

KUANZIA JUNI 2021 HADI JUNI 2022, WATUMIAJI WA AFRIKA KUSINI WALISHUHUDIA ONGEZeko LA GHARAMA YA MAFUTA YA MBEGU (69%), UNGA WA MAHINDI (11%), NA UNGA WA NGANO (24%) (PMBEJD, 2022). WATEJA WA KENYA PIA WALISHUHUDIA ONGEZeko LA GHARAMA YA MAFUTA YA KUPIKIA (52%), UNGA WA MAHINDI (82%), NA UNGA WA NGANO (44%).

1.2

Zamani, za sasa, zijazo

Licha ya kushambuliwa kwa migogoro mingi kwenye mifumo ya chakula mijini, njaa bado imeandaliwa kama changamoto ya vijivjini na mijadala juu ya maendeleo endelevu ya mijini katika nchi za Afrika inaelekea kutounganishwa kutoka kwa usalama wa chakula. Kwa upande wa Malengo ya Maendeleo Endelevu yaliyokubaliwa kimataifa, hatutaweza kufikia SDG 2 (Njaa Sifuri) bila kuunganisha sera na programu za kupunguza uhaba wa chakula na kazi ya kubuni miji endelevu (SDG 11, Miji Endelevu na Makazi) (Battersby, 2017a). Battersby na Watson (2018) walisema kwamba watoa maamuzi wanapaswa kuzingatia jukumu la chakula katika maendeleo ya mijini na jukumu la mazingira ya mijini katika programu za usalama wa chakula, badala ya kuzingatia moja kwa kutengwa kwa nyingine. Ukosefu huu wa umakini unahatarisha kuongeza changamoto zilizopo. Makutano kati ya wingi wa migogoro leo, sababu za msingi za ukosefu wa usawa wa kimuundo ambaeo upo hapo awali, na mtazamo wa siku zijazo unaongoza utafiti wetu.

Kuelewa yaliyopita

Ukosefu wa usawa wa kimuundo unaakisiwa katika mvutano kati ya ambaeo mfumo wa chakula wa mijini uliundwa awali na jinsi muundo huo umebadilika kwa wakati. Ukosefu wa usalama wa chakula na umaskini mara nyingi hutokana na ukosefu wa haki wa kimuundo ambaeo unatokana na siku za nyuma za miji. Tumefanya kazi

katika miji mitatu ambayo imepata athari za kutawaliwa na wakoloni, ama kama makazi ya wakoloni, kama ilivyokuwa kwa Cape Town na Nairobi, au kama miji mikuu iliyoidhinishwa kwa maeneo mapya ya kikoloni, kama ilivyokuwa kwa Ouagadougou. Upangaji wa miji hii wakati wa ukoloni ulibadilisha vipengele vya unyonyaji na ukandamizaji wa mfumo wa kikoloni kuwa miundombinu halisi ya miji, matumizi ya ardhi, na mfumo ya chakula. Sera za anga za kikoloni zinaendelea kuathiri maendeleo ya miji katika miji ya Afrika, na kufanya kuelewa mambo ya zamani kuwa muhimu zaidi katika juhudi za kuunda miji tu (Njoh, 2009).

Historia ya Cape Town imekuwa moja ya kunyang'anywa ardhi na ubaguzi wa rangi. Katika kuanzishwa kwake mwishoni mwa karne ya kumi na saba, wafanyabiashara wa Uholanzi waliwafurusha wakazi wa San na Khoi kutoka ghuba iliyohifadhiwa ya Cape ili kuanzisha kituo cha utoaji chakula. Uhamisho wa kulazimishwa uliendelea wakati watumwa kutoka Indonesia, India, na Malaysia walipoletwa kwenye koloni ili kunyonywa kwa kazi ya kimwili na ya ngono, pamoja na wakazi wa eneo Weusi, na kusababisha idadi ya Watu wa Rangi walioko Cape. Historia ilibadilika mwanzoni mwa karne ya kumi na nane wakati Waingereza walipoteka koloni. Ubaguzi ulianza mwanzoni mwa karne ya 20, wakati idadi ya watu Weusi ilipowekwa tena kwenye ukingo wa katikati mwa jiji katika kile kinachoitwa vitongoji,

wakitarajia na kuunda msingi wa ubaguzi wa rangi. Mnamo 1948, ubaguzi ukawa sera rasmi na Chama cha Kitaifa kilibadilisha taifa kuwa serikali ya ubaguzi wa rangi. Urithi wa serikali ya ubaguzi wa rangi bado unaonekana na sehemu kubwa ya wakazi Weusi, Warangi, na walio wachache wa jiji hilo wanaendelea kuishi nje ya katikati mwa jiji na, licha ya kurejeshwa kwa ardhi, sehemu kubwa za ardhi ya kilimo bado inamiliwi na wazungu wachache.

Unyang'anyi wa ardhi na mabadiliko makubwa ya mazingira asilia pia ni sifa ya mapambazuko ya jiji la Nairobi. Katika nyakati za kabla ya ukoloni, nyanda zenyenye kinamasi kuzunguka Mto Nairobi zilitumiwa na Wamasai wafugaji kama maeneo ya malisho. Kwa hakika, jina la mji mkuu wa Kenya linatokana na neno *Enkare Nyorobi*, ambalo linamaanisha "mahali pa maji baridi" katika lugha ya Kimasai. Pamoja na kuundwa kwa Koloni la Kenya kama sehemu ya Afrika Mashariki ya Uingereza mwaka wa 1899, mamlaka ya kikoloni ya Uingereza ilimiliki ardhi na kuanzisha Nairobi kama makao makuu ya Reli ya Uganda (Akala, 2019). Kama sehemu ya mipango yao ya maendeleo ya miji, Waingereza walifanya sehemu zenyenye kinamasi zaidi za Nairobi kuwa na makazi zaidi kwa kutiririsha kinamasi kuititia miradi ya uhandisi kama Bwawa la Nairobi karibu na Kibra na pia kuanzisha miti ya kigeni yenye mahitaji ya juu ya maji kama vile mikaratusi. Baadaye, Waingereza waliedeleza mji huo kwa misingi ya rangi: wakoloni walichukua ardhi kubwa magharibi mwa jiji, ikiwa ni pamoja na Runda, Karen, Muthaiga wakati Waasia Kusini (ambao walikuwa wamehamishwa kwa

nguvu hadi Kenya kwa madhumuni ya kujenga reli ya Uganda) ilichukua maeneo ya katikati ya tambarare kama vile Ngara na Parklands, na Waafrika walizuiliwa katika maeneo ya chini yaliyokumbwa na mafuriko mashariki mwa jiji linaloibuka, ikiwa ni pamoja na Pumwani, Ziwanii, na Ukanda wa Makazi Usio Rasmi wa Mukuru wa siku hizi (K'Akumu & Olima, 2007). Mipango ya miji ya ubaguzi ambayo ilianzishwa na Waingereza ilifafanua usambazaji wa rasilimali na upatikanaji wa huduma katika jiji lote. Bado, baada ya miaka sitini ya uhuru, mipango hii inaendelea kuchagiza ukosefu wa usawa wa utajiri jijini Nairobi.

Ambapo mataifa yenye nguvu ya kikoloni hayakuanzisha jiji jipya kabisa, yalichukua makazi ya muda mrefu ya mijini na kuvuruga miundo ya nguvu za mitaa, na athari kwa usalama ambazo zimesalia leo. Ouagadougou, jina ambalo kwa lugha ya Ninsi linamaanisha "makazi ya kiongozi wa vita", lilipewa jina kwa heshima ya Wubri, mfalme mwanzilishi wa jiji hilo. Kulingana na mapokeo simulizi, Wubri alianzisha Ouagadougou katika karne ya 15 na, mwaka wa 1681, ikawa mji mkuu wa ufalme wenye nguvu zaidi katika Milki ya Mossi iliyogatuliwa kwa kiasi kikubwa. Mnamo 1919, upanuzi wa ukoloni wa Ufaransa ulianzisha eneo la Upper Volta, ambalo lilipata uhuru mnamo 1960 (Williamson, 2013). Miaka 24 baada ya uhuru, nchi hiyo inakabiliwa na ukosefu wa utulivu wa kisiasa kutokana na mapinduzi na migogoro ya silaha katika eneo la kaskazini mwa nchi hiyo ambayo imesababisha mmiminiko wa wakimbizi wa ndani huko Ouagadougou kutoroka vita.

Kujua kuhusu sasa

Kuelewa historia ya maendeleo ya miji ya jiji huweka msingi wa uchanganuzi wa uangalifu wa shida zake za sasa. Wakazi maskini wa mijini barani Afrika wanakabiliwa na msururu wa vikwazo, ikiwa ni pamoja na umiliki wa ardhi usio salama, ukosefu wa huduma bora za umma, ukosefu wa ajira, na vitisho kwa usalama wa kibinafsi. Mifumo ya chakula mara nyingi huakisi changamoto hizi za kimuundo na kuchagiza upatikanaji kwa wananchi wa chakula cha kutosha na chenye lishe bora. Njia za mabadiliko ya mfumo wa chakula mijini sio suluhisho rahisi. Kuelewa vishawishi vya mabadiliko, mapungufu yao, na siasa za michakato kama hii ni sharti muhimu kwa mabadiliko ya ufanisi na ya kudumu.

KATIKA MIFUMO YA SASA YA CHAKULA MIJINI, AJIRA NI HITAJI KUU KWA USALAMA WA CHAKULA, KWANI UPATIKANAJI WA CHAKULA WA WAKAZI WA MIJINI UNATEGEMEA UPATIKANAJI WA PESA TASLIMU.

Katika mifumo ya sasa ya chakula mijini, ajira ni hitaji kuu kwa usalama wa chakula, kwani upatikanaji wa chakula wa wakazi wa mijini unategemea upatikanaji wa pesa taslimu. Kwa hivyo, ajira ni jambo muhimu la kuzingatia wakati wa kuweka mikakati ya usalama wa chakula. Kiwango cha ukosefu wa ajira cha Western Cape kwa sasa kiko katika 25% (Stats SA, 2022). Katika Kaunti ya Nairobi, kiwango cha ukosefu wa ajira ni 43% (KNBS, 2021). Huko

Ouagadougou, ilisimama kwa 9.6% mnamo 2019 (INSD, 2022b). Licha ya ukuaji chanya wa uchumi wa Afrika katika suala la GDP, ajira zisizo rasmi zimeendelea kuwa nyingi na zimeenea katika makundi yote ya umri. Wasomi wanatabiri kuwa ajira isiyo rasmi itasalia kuwa chanzo kikuu cha mapato kwa watu barani Afrika katika siku zijazo (Falling Walls, 2022). Katika bara hili, uwiano wa ajira zisizo rasmi katika vipengele vyake vyote kuhusiana na jumla ya ajira unaifikia 85.5% (ILO, 2020), ambayo ni takriban milioni 387 kati ya watu milioni 453 walioajiriwa. Miongoni mwa vijana, 70% wanashikilia ‘ajira hatarishi’, kitengo kinachotumiwa na ILO kubainisha michango ya kujijiri na ya wanafamilia katika kujikimu kimaisha (Fields, 2021). Wengine hata wanakadiria idadi ya vijana katika ajira isiyo rasmi ni ya juu kama 90% (Cieslik et al., 2021). Ulimwenguni, wanawake katika maeneo ya mijini hawanufaiki sawa na ukuaji wa uchumi ambao miji hutoa: zaidi ya 60% ya wanawake wanaoshi mijini wanaishi katika mazingira hatarishi na kujipatia riziki katika sekta isiyo rasmi. Wanawake ndio wengi wa wakaaji wa mijini katika makazi yasiyo rasmi kwani, kwa wastani, wanawake 120 kwa kila wanaume 100 wanaishi katika makazi yasiyo rasmi barani Afrika (ESPAS, 2018; UN Habitat & UN Women, 2020). Hili linazua swali la kama sekta isiyo rasmi inapaswa kutathminiwa upya na kuzingatiwa kuwa ni jambo linalowezekana kwa mustakabali wa chakula cha mijini barani Afrika.

Kutokuwa rasmi huzaa ajira, lakini pia huzaa ukosefu wa usalama. Kuna uhusiano mkubwa kati ya hitaji la watu la kazi na makazi yasiyo rasmi. Zaidi

ya 50% ya wakazi wa Nairobi wanaishi katika makazi yasiyo rasmi, ambayo kubwa zaidi ni Kibra. Kibra iko karibu na mashamba tajiri zaidi ikiwa ni pamoja na Lang'ata na Ngumo, ambapo wakazi wa Kibra hupata ajira hasa katika huduma za nyumbani. Mukuru ilipanuka kwa kasi baada ya viwanda kujengwa katika eneo hilo na watu waliokuwa wakitafuta ajira kukaa karibu na ukanda wa viwanda. Katika mengi ya makazi haya, wapangaji hawana hadhi ya kisheria kuhusiana na nyumba zao au miundombinu mingine ya asili. Hii, pamoja na historia ya Nairobi ya kuhama kwa lazima, inawaweka katika hatari ya kupoteza nyumba na mali zao usiku kucha. Mfano wa hivi majuzi zaidi ni ule wa kufukuzwa Oktoba 2021 huko Mukuru wakati zaidi ya watu 75,000 walipoteza makazi na biashara zao huku serikali ya Kenya ilipoidhulumu jamii yao kupata nafasi kwa barabara (Muungano wa Wanavijiji, 2021).

Mawimbi ya migogoro huko Cape Town, Nairobi, na Ouagadougou yanayotokana na anuwai ya nguvu za kiuchumi, hali ya hewa, kijamii na kitamaduni na kisiasa yanatoa shinikizo zaidi kwa jamii za mijini zenye mapato ya chini katika miji ya Afrika. Wakazi maskini wa mijini wanaathiriwa kwa njia isiyo sawa na migogoro ya kimataifa, ya kitaifa na ya ndani. Mishtuko hii ina athari ya moja kwa moja kwa usalama wa chakula wa kaya na haki ya kijamii na inaangazia hitaji la kujenga ustahimilivu wakati idadi ya watu mijini barani Afrika inakua haraka na kuwa siku zijazo zisizo thabiti.

Kwa mfano, huko Cape Town, kanuni kali za kufuli katika kukabiliana na janga la kimataifa la COVID-19 ziliathiri sana

usalama wa chakula katika Cape Flats (Paganini et al., 2021a). Sio tu kwamba watu walipoteza ajira, lakini watoto wao walipoteza mlo wa kila siku kwa kufungwa kwa shule na programu zao za lishe (Spaull et al., 2020). Ingawa mwanzoni, mipango ya kijamii na ya kujitolea iliibuka kushughulikia suala hilo kupitia utayarishaji na usambazaji wa chakula, gharama ya kuendesha mipango hii iliongezeka na kuongezeka kwa bei za vyakula na kupungua kwa ufadhili wa wafadhili (Battersby et al., 2022). Suala moja ambalo lilijitokeza wazi kama mgogoro wa ndani wakati wa awamu ya upeo ni athari za njaa kwenye unyanyasaji wa kijinsia. Jikoni nydingi za jamii huko Cape Town hutoa chakula, malazi, na programu za uhamasishaji zinazolengwa (Peters et al., 2022).

Hali kama hiyo ilifanyika Nairobi, ambapo hatua za kudhibiti COVID-19 zilizua watendaji wa mfumo wa chakula, ambao wengi wao hufanya kazi kwa njia isiyo rasmi, kufanya shughuli zao za kujiongezea mapato. Kwa mfano, wachuuzi wa chakula wasio rasmi, ambao wana jukumu kubwa katika kuleta na kusambaza chakula katika makazi yasiyo rasmi na maeneo ya watu wenye kipato cha chini, hawakuweza kusafiri kwenye masoko ya jumla kwa sababu ya kanuni za kutotoka nje zinazoingilia shughuli zao za biashara (Hauser et al., 2022). Kufukuzwa hivi majuzi pia kumezidisha hali ya usalama wa chakula haswa huko Mukuru. Mbali na nyumba, maduka mengi madogo yaliharibiwa na, pamoja nao, maisha ya wakaazi (Owade & Wairimu, 2022).

Tangu mwaka 2015, mashambulizi ya mara kwa mara ya kigaidi hasa katika maeneo ya kaskazini mwa

Source: Sanelisiwe Nyaba, 2022

Burkina Faso yameifanya nchi hiyo kuingia katika mzozo wa kiusalama unaoendelea kuwaathiri wakaazi wa mji mkuu wake, Ouagadougou. Usalama wa kadiri wa Ouagadougou umesababisha watu wengi kuhama kutoka maeneo ya mashambani yaliyoathirika hadi katika jiji hilo, ambalo sasa linawahifadhi wakimbizi wa ndani milioni 1.8 (IDP) (OCHA, 2022). Idadi kubwa ya watu wanaoingia na ukosefu wa usaidizi kutoka kwa serikali ya Burkinabé inaifanya IDP na jumuiya zinazowakaribisha katika uhaba wa chakula (OCHA, 2022).

Mitindo kubwa ya kimataifa huongeza udhaifu wa mifumo ya chakula

Ukiangalia zaidi ya mizozo na COVID-19, bei za vyakula na mfumo mpana wa chakula huathiriwa na aina mbalimbali za mitindo kubwa za muda mrefu ambazo hucheza katika kiwango cha kimataifa (Vastapuu et al., 2019). Megatrend hizi huungiliana na kujidhihirisha kwa njia tofauti katika miji tofauti na zitachukua jukumu dhahiri katika kuunda mustakabali wa chakula cha mijini barani Afrika: ukuaji wa miji, uhamiajii, mabadiliko ya halii ya hewa, ukuaji wa idadi ya watu, na upotezaji wa bioanuwai (Hatfield-Dodds et al., 2021; PwC, 2022 ; Vastapuu et al., 2019). Kwa kuongezea, COVID-19 lazima ionekane kama mitindo kubwa kwa njia kadhaa au, angalau, kuwajibika wakati wa kujadili

athari za na uwezekano wa majibu kwa mitindo kubwa hizi. Mitindo hii inajitokeza zaidi katika maeneo ya mijini.

Afrika iko katikati ya mabadiliko makubwa ya idadi ya watu huku idadi ya watu barani Afrika ikitarajiwaa kuongezeka kutoka bilioni 1.4 mwaka 2022 hadi bilioni 3.4 ifikapo 2072. Katika miaka hii 50, watu wengi zaidi watajunga na miji ya Afrika kuliko walio hai sasa katika Afrika yote leo (UNDESA, 2019). Hata hivyo, kinyume na picha ambayo wengi wanayo ya miji mikubwa inayositawi, ukuaji mkubwa wa miji barani Afrika utafanyika katika yale ambayo kwa sasa ni vijiji, miji midogo, na majiji madogo. Ukuaji huu wa kasi wa ukubwa na usambazaji wa miji ya Afrika utakuwa na athari kubwa kwa miundombini ya mijini na kutokuwa rasmi. Pia itaunda mfumo wa chakula, kuathiri jinsi, wapi, na nani chakula kinatolewa, kuuzwa na kutumiwa.

Bara hilo pia litakuwa nyumbani kwa watu wenye umri mdogo zaidi duniani. Kufikia 2060, watoto milioni 280 walio chini ya umri wa miaka mitano wataishi barani Afrika - zaidi ya mahali pengine popote ulimwenguni (UNDESA, 2019). Hii ina athari kubwa kwa programu ya njaa na usalama wa chakula, na vile vile jinsi tunavyofikiria kuhusu maisha, elimu, usalama wa kijamii, na haki ya chakula.

Kadiri Afrika inavyozidi kuwa mijini, pia inaingia katika dijiti kwa kasi. Simu za rununu na huduma za kifedha za

UKIANGALIA ZAIDI YA MIZOZO NA COVID-19, BEI ZA VYAKULA NA MFUMO MPANA WA CHAKULA HUATHIRIWA NA AINA MBALIMBALI ZA MITINDO KUBWA ZA MUDA MREFU AMBAZO HUCHEZA KATIKA KIWANGO CHA KIMATAIFA.

kidijitali zinabadilisha jinsi Waafrika wanavyofanya kazi, kufanya biashara na kuungana. Kuna ishara za mapema kwamba asili ya mgawanyiko wa dijiti inabadiika. Ikiendeshwa na idadi ya vijana na inayoongezeka ya teknolojia kwa upande mmoja na mashirika ya kimataifa ya chakula ya hali ya juu kwa upande mwengine, mwelekeo huu wa uwekaji dijitali utaendelea na utaendelea kuonekana kama kisumbu na kiwezeshaji katika viwango vyote vya mfumo wa chakula.

Ikichangiwa na ongezeko la watu, tabaka la kati linalokua, na kuongezeka kwa mauzo ya nje, mifumo ya kiikolojia na sayari ambayo mifumo ya chakula ya bara hili inategemea inaporomoka. Hii, kwa upande wake, hulisha migogoro ya ndani na uhamiaji.

Mabadiliko ya hali ya hewa ndiyo yaliyo dhahiri zaidi kati ya haya, licha ya jukumu dogo sana la Afrika katika kuzalisha hewa chafu zinazoiathiri vibaya. Kupanda kwa halijoto, mabadiliko ya mifumo ya mvua, na kuongezeka kwa marudio na/au ukubwa wa matukio mabaya ya hali ya hewa kama vile mafuriko, ukame na mawimbi ya joto tayari kumeathiriwa na kuzidi kudhoofisha usambazaji wa chakula (Mbow et al., 2019). Athari zinazoripotiwa zaidi ni kupungua kwa mavuno ya mazao na vifo vya mifugo. Athari zingine ni pamoja na upotezaji wa bioanuwai muhimu na wachavushaji na ongezeko la wadudu na magonjwa kama ilivyoshuhudiwa katika wimbi la nzige wa jangwani la 2019 (Mirzabaev et al., 2021; Müller et al., 2022). Mifumo ya ikolojia ya maji safi na baharini ambayo ina majukumu mengi muhimu ikiwa ni pamoja na kutoa mchango mkubwa

katika ulaji wa protini ya chakula pia iko chini ya shinikizo kubwa huku uvuvi mwingi ukikaribia kuperomoka.

Mbalu na mabadiliko ya hali ya hewa, udongo wa Afrika unaharibowi. Udongo mwingi wenye rutuba ulio karibu na miji yake unapotea kwa maendeleo huku, katika maeneo ya vijiji ni yenyewe kina kirefu, uharibifu wa udongo ukiendelea kwa kasi ya kutisha (Griebel et al., 2022). Ukiendeshwa zaidi na malisho ya mifugo kupita kiasi na mbinu duni za kilimo, uharibifu wa udongo unaleta tishio kubwa na la kimya kimya kwa uwezo wa Afrika wa kuendeleza idadi ya watu inayoongezeka. Zaidi ya maeneo ya uzalishaji, nodi nyingine za mfumo wa chakula huathiriwa. Kwa hivyo, changamoto za upatikanaji wa chakula, uthabiti, na upatikanaji, hasa katika maeneo yenyewe ushindani kama vile maeneo ya watu wenye kipato cha chini au makazi yasiyo rasmi, haziwezi kutatuliwa kwa kuongeza uzalishaji pekee. Kukatizwa kwa misururu ya ugavi kunaweza kusababisha kuyumba kwa bei, jambo linalozua uwezo wa watu kununua chakula, hivyo kuathiri mifumo ya matumizi na afya zao (Mbow et al., 2019). Kwa mfano, uhifadhi wa chakula, usafiri, na rejareja huathiriwa na uharibifu wa miundombinu unaosababishwa na hali mbaya ya hewa (Blekking et al., 2022; Mbow et al., 2019). Shinikizo kwa rasilimali chache zinazoletwa na mabadiliko ya tabianchi huongeza hatari ya migogoro, ndani na kati ya jamii, inayoathiri, mionganoni mwa mambo mengine, uhamiaji na usimamizi wa mifumo ya chakula (Global Network Against Food Crises, 2022).

Hata hivyo, kuna idadi ya mwelekeo chanya pia. Leo, Afrika ni nyumbani

kwa demokrasia imara, idadi kubwa ya katiba zinazoendelea, matokeo ya juu ya elimu, na migogoro michache kuliko wakati wowote katika historia ya kisasa. Afrika, na hasa mijji kama Cape Town na Nairobi, ina tabaka la kati linalokua na kushamiri kwa taasisi za kitaaluma na utafiti, waanzilishi, na ujasiriamali wa vijana. Bara hilo pia linaandaa vuguvugu linalokua la mashirika yasiyo ya kiserikali yenye nguvu.

Kutazama mijji na mfumo wa chakula kama maeneo muhimu katika mapambano ya kukabiliana na hali ya hewa bado sio sehemu ya mazungumzo ya kimataifa; kwa kweli, nyanja hizi mbili zimeunganishwa mara chache. Hata hivyo, fursa kubwa zaidi ya kukabiliana na hali ya hewa iko katika kufikiria upya na kuunda upya mijji, pamoja na ile ya mfumo wa chakula.

1.3

Mifumo ya chakula cha mijini

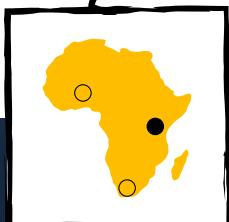
Kwa wakazi wa makazi yasiyo rasmi yanayokua kwa kasi barani Afrika na maeneo ya watu wenye kipato cha chini, maisha ni hatari. Kando na hatari ya mara kwa mara ya mishtuko ya nje, wananchi wanakabiliwa na changamoto sugu za kijamii na kimaisha. Vile vile, zikikabiliwa na vikwazo vikalii vya kifedha, kitaasisi, na uwezo, mataifa ya Kiafrika yanapambana kusalia sawa na wimbi lisilo na kifani la ukuaji wa mijji unaokumba bara hilo. Walakini, karibu bila ubaguzi, zaidi ya chakula cha kutosha kinatolewa kusaidia mijji inayokua ya Afrika. Kwa kunukuu Haysom et al. (2022, uk. 9), “*Miji mingi imejaa chakula; suala la msingi si jinsi ya kupanda chakula kingi zaidi bali jinsi ya kuboresha upatikanaji wa chakula kinacholimwa na kinachopatikana.*” Ukoefu wa usalama wa chakula katika maeneo ya mijini, kwa hivyo, hauhusu ukoefu wa chakula na zaidi kuhusu changamoto za maisha, mifumo ya kipekee ya maendeleo, mienendo ya biashara ya kimataifa, migogoro ya kijeshi ya ndani, utoaji wa huduma duni,

na ukosefu wa taratibu za usimamizi wa chakula (Buthelezi & Metelerkamp, 2022; Haysom et al., 2022). Juhudi za kuboresha usalama wa chakula katika makazi yasiyo rasmi na vitongoji vya watu wenye kipato cha chini zinahitaji kuingizwa ndani ya hali halisi hizi, pamoja na mienendo mingi ya kipekee ya muktadha. Bila kujali udhaifu wao, majibu haya ni sehemu za kuingilia ili kuendeleza mikakati ya kina zaidi kufikia mifumo jumuishi na inayostahimili hali ya hewa ya mijini ya chakula. Jopo la Wataalamu wa Kiwango cha Juu cha FAO (HLPE, 2014, uk. 14) inasimulia kwamba “*Mifumo wa chakula unakusanya vipengele vyote (mazingira, watu, pembejeo, taratibu, miundomsingi, taasisi, n.k.) na shughuli zinazohusu uzalishaji, usindikaji, usambazaji, utayarishaji na matumizi ya chakula, na matokeo ya shughuli hizi, pamoja na matokeo ya kijamii na kiuchumi na mazingira.*”

Sehemu tatu zifuatazo zinalezea maeneo matatu ya utafiti ya mpango wa Urban Food Futures.

Source: Patrick Njoroge

MUKURU NAIROBI

KENYA

Mtazamo unaoegemea mahali pa Mukuru, Nairobi

Ukiwa katikati ya eneo la viwanda la Nairobi, makazi yasiyo rasmi ya Mukuru yapo kwenye takriban hekta 280 na yanajumuisha vijiji sita: Mukuru Kwa Njenga, Mukuru Kwa Reuben, Viwandani, Mukuru Kayaba, Fuata Nyayo, na Mariguini. Tangu miaka ya 1980, Mukuru, kama makazi mengi yasiyo rasmi ya Nairobi, yamekua kwa kasi na kwa njia isiyo rasmi kutohana na umaskini, ukuaji wa haraka wa miji, mipango duni ya miji, na usimamizi mbovu wa rasilimali za ardhi (Mutinda et al., 2020).

Leo, Mukuru ni nyumbani kwa zaidi ya kaya 100,000 (Lines et al., 2020) na uchumi usio rasmi ulio hai. Ingawa

yanachukua chini ya 5% ya ardhi ya makazi ya jiji, makazi yasiyo rasmi kama Mukuru ni makazi ya zaidi ya 60% ya wakazi wa Nairobi (Mallory et al., 2020). Mnamo mwaka wa 2016, idadi ya watu wa Mukuru ilikadiriwa kuwa 300,000 katika eneo la kilomita za mraba 2.6, na kufanya msongamano wake wa watu kuwa watu 115,151 kwa kilomita ya mraba (UC Berkeley et al., 2017). Msongamano huu unasababisha changamoto kubwa za usafi wa mazingira, huku wakazi wengi 300,000 wakashiriki vyoo 3,863 tu vya shimo (Njoroge & Musya, 2021). Huduma za umma kama vile umeme, maji na udhibiti wa taka ngumu ni mdogo. Kwa kukosekana kwa uingiliaji kati wa serikali, mapengo haya yamezibwa kwa haraka na watoa

huduma zisizo rasmi na mashirika ambayo hufaidika bila kukosekana kwa huduma za serikali. Ingawa huduma hizi huleta ajira kwa wengi, ni ushuru kwa wakaazi wa Mukuru na zimeelezewa na Muungano kama adhabu ya umaskini ambayo inatatiza ustawi wa wakazi ikiwa ni pamoja na usambazaji wa umeme usiofuata utaratibu na hatari na usambazaji usio salama na wa kutosha wa maji (Mutinda et al., 2020).

Mnamo Septemba 2020, 80% ya wakaazi wa Mukuru walikuwa na uhaba wa chakula; hii ilikuwa zaidi ya wastani wa Nairobi wa 71% (IPC, 2020; IPC Global Partners, 2021). Hali hii ilichangwa na upotezaji wa kazi unaohusiana na kufuli na kuongezeka kwa gharama ya bidhaa za msingi za chakula kama vile mafuta na unga wa ngano ambayo ilipanda kwa 51% na 44%, na pia kiwango cha mfumuko wa bei cha 7.9% (Herbling, 2022). Kwa kukosekana kwa mifumo ya ulinzi wa kijamii kutoka kwa serikali, hii ililazimisha usalama wa chakula wa watu binafsi mikononi mwa mitandao ya jamii na watu wanaotakia mema. Mnamo Oktoba 2021, kufukuzwa kwa serikali kulisababisha zaidi ya watu 75,000 kuhama makazi yao kwa jeuri huko Mukuru (Muungano wa Wanavijiji, 2021). Kwa kupoteza nyumba zao na maeneo ya biashara, familia nyingi zilizohamishwa zilipoteza uwezo

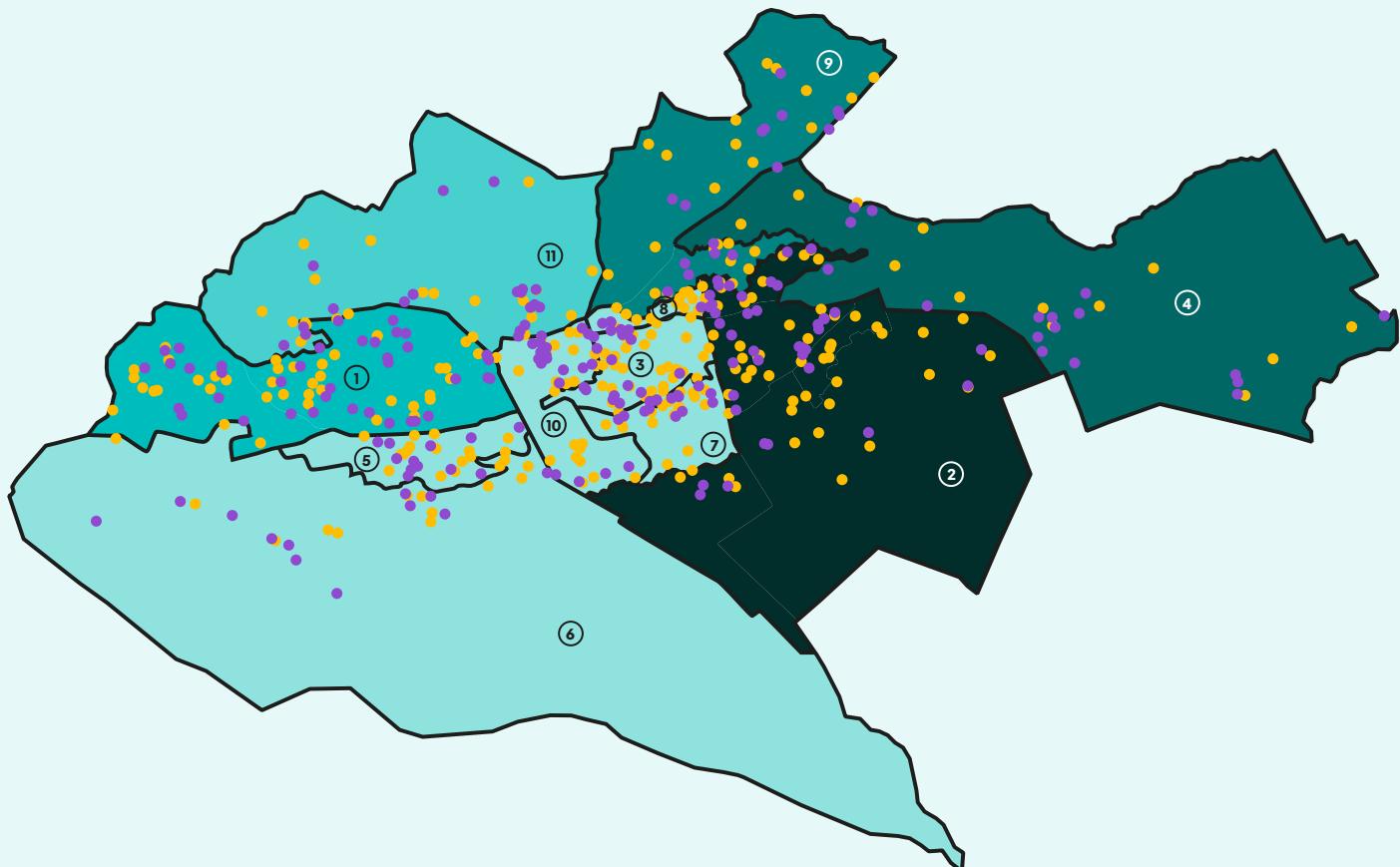
wa kujilisha na kuanza kutegemea misaada ya chakula.

Hata hivyo, kumekuwa na baadhi ya ishara chanya. Utapiamlo katika Mukuru umepungua zaidi ya miaka 20 iliyopita na, licha ya mpito kuelekea utumiaji wa chakula kilichosindikwa zaidi, chakula kingi kwa sasa kinanunuliwa kama vyakula vibichi (Hauser et al., 2022). Pia kumekuwa na mabadiliko chanya katika Mukuru kutokana na michakato ya uboreshaji wa makazi yasiyo rasmi ya Mukuru Maeneo Maalum ya Kupanga (SPA) ambayo yanalenga kubadilisha kitongoji hiki kuwa kitongoji kizuri na kinachofanya kazi. Kuanzia 2018, mchakato shirikishi umehusisha zaidi ya wakazi 5,000 wa Mukuru, serikali ya Kaunti ya Nairobi, na zaidi ya mashirika 40 kutoka kwa mashirika ya kiraia na wasomi (Muungano wa Wanavijiji, 2020). Kutokana na hali hiyo, serikali ilitoa shilingi bilioni 15 kupatikana mwaka¹ wa 2020 ili kutekeleza mapendekezo yaliyoainishwa katika mchakato wa SPA huko Mukuru. Maeneo ya mradi yaliyoainishwa ni pamoja na, mionganoni mwa mengine, ardhi na makazi, miundombinu ya usafiri, na huduma za afya (Muungano wa Wanavijiji, 2020). Serikali ya kaunti ya Nairobi pia ilifanya uwekezaji mkubwa ikijumuisha utoaji wa huduma za maji na usafi wa mazingira (Njoroge & Musya, 2021).

¹ 15 billion KES = €130 million (oanda in 2022)

MIFUMO YA ANGA YA UMASKINI, SHULE RASMI, NA MADUKA MAKUBWA KATIKA KAUNTI YA NAIROBI

Ramani 1.

Total population (age 3 and above) for each sub-county

100k	200k	300k	400k	500k	600k	700k	800k	+
Yellow dot	Purple dot							

Yellow dot = Primary schools Purple dot = Secondary schools

SUB-COUNTY

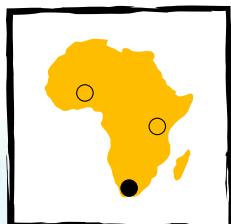
Male population - Female population

① DAGORETTI M. 190 921 F. 189 505	③ KAMUKUNJI M. 103 126 F. 94 839	⑤ KIBRA M. 81 878 F. 79 322	⑦ MAKADARA M. 85 882 F. 83 446	⑨ NJIRU M. 268 531 F. 281 127
② EMBAKASSI M. 431 278 F. 433 744	④ KASARANI M. 329 885 F. 349 899	⑥ LANG'ATA M. 83 232 F. 87 363	⑧ MATHARE M. 90 081 F. 84 467	⑩ STAREHE M. 84 432 F. 82 934
⑪ WESTLANDS M. 134 999 F. 136 292				

Source: Kenya National Bureau of Statistics. (2019). Kenya Population and Housing Census. Volume IV. & Google maps. (2021).

Source: Nicole Paganini, 2018

CAPE FLATS CAPE TOWN

SOUTH AFRICA

Mtazamo wa mahali pa Cape Flats, Cape Town

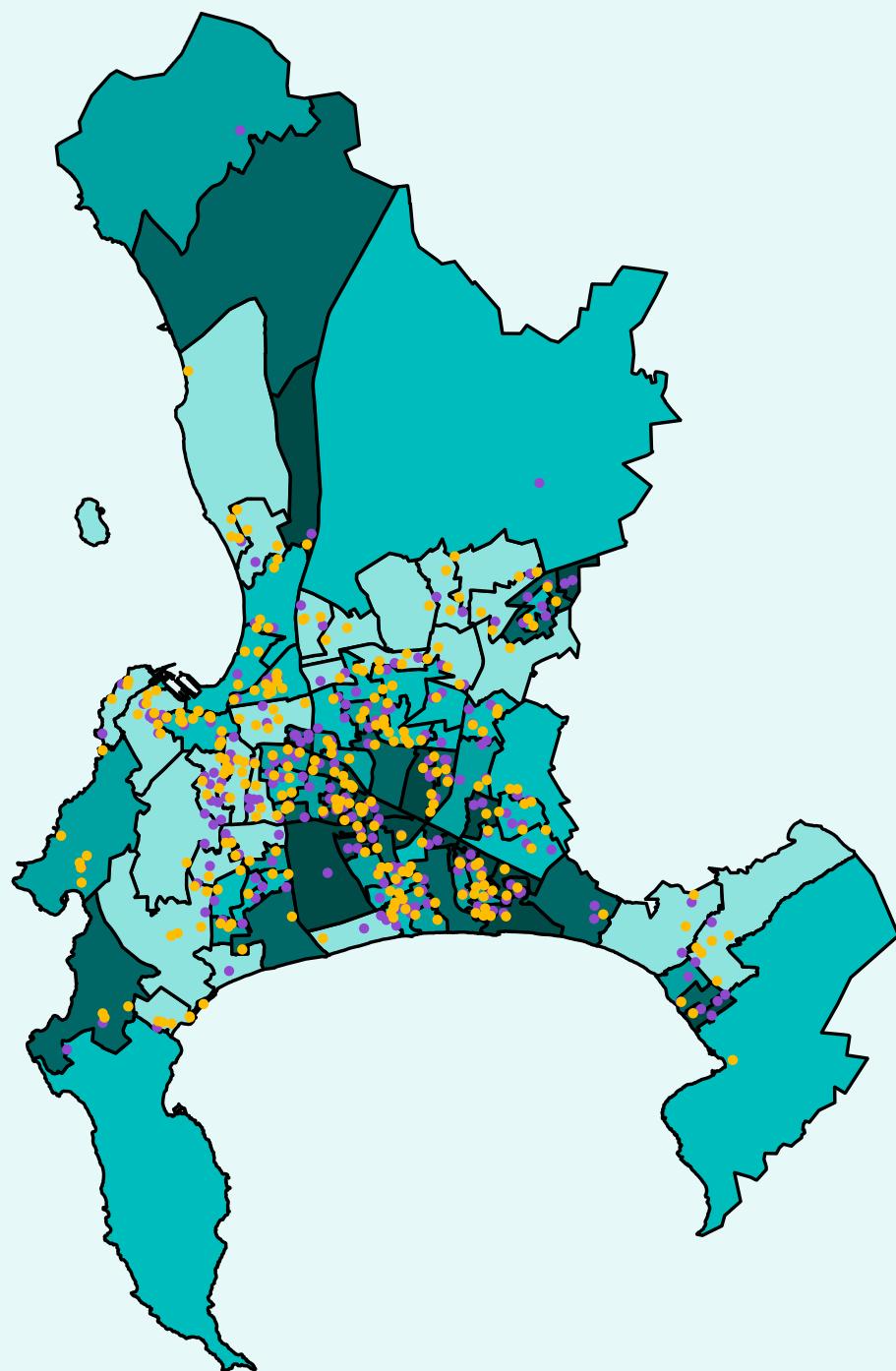
Ikichora jina lake kutoka kwa maeneo tambarare yenye mchanga, yenye upepo mkali, na yanayokumbwa na mafuriko kati ya vitongoji vya kipekee kwenye miteremko ya Table Mountain na mashamba ya kifahari ya mvinyo ya Stellenbosch, Cape Flats ni ushuhuda wa historia ya Afrika Kusini ya ubaguzi wa rangi na anga. Leo, Cape Flats inatumika kama neno la pamoja kwa vitongoji vya mapato ya chini na makazi yasiyo rasmi nje kidogo ya Cape Town ambapo watu weusi na wenye rangi waliondolewa kwa nguvu wakati wa ubaguzi wa rangi. Tangu demokrasia mwaka 1994, Cape Flats imeendelea kukua kwa kasi, ikisukumwa na uhamiaji wa mara

kwa mara kutoka sehemu nyingine za Afrika Kusini na nje ya nchi (Bekker, 2002).

Kama ilivyo kwa maeneo mengi ya watu wenye kipato cha chini katika bara zima, Cape Flats ina sifa ya viwango vya juu vya uhalifu wa kivita, ukosefu wa ajira, na utoaji wa huduma duni. Hata hivyo, tofauti na miji mingine mingi ya Kiafrika, shughuli za kiuchumi za Cape Town zinatawaliwa na uchumi wa hali ya juu na kwa kulinganisha wenye ujuzi wa juu, uchumi rasmi na ina sekta ndogo isiyo rasmi. Uchumi huu wa ustadi wa hali ya juu huelekea kuwatenga wakaazi wengi wa Cape Flats na hutumika kusisitiza zaidi msimamo wa Cape Town kama moja ya miji isiyo sawa kiuchumi ulimwenguni.

MIFUMO YA ANGA NA YA UMASKINI NA SHULE KATIKA MANISPAA YA CAPE TOWN

Ramani 2.

Income * > R 3200 (%)

■ 13-25 ■ 25-40 ■ 40-51 ■ 51-68 ■ 68-84

■ Primary schools ■ Secondary schools

* Monthly Household Income per Ward (data classification: Natural Breaks)

Umaarufu wa ustadi huu wa hali ya juu, uchumi rasmi unaakisiwa ndani ya mfumo wa chakula, ambapo 75% ya biashara yote ya mboga hufanyika kuitia minyororo mikubwa ya maduka makubwa (Battersby, 2017b). Maduka haya makubwa, pamoja na idadi inayoongezeka ya minyororo ya vyakula vya haraka, yanazidi kujiiamarisha katika vitongoji vya mapato ya chini (Battersby & Peyton, 2014).

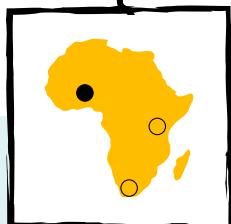
Uhaba wa chakula wa kaya huko Cape Town ni karibu 55%, lakini tafiti maalum za vitongoji zimependekeza hii inaweza kuwa juu kama 80% katika sehemu za Cape Flats (Crush et al., 2012; Paganini et al., 2021a). Kaya nyingi katika maeneo yenye kipato cha chini hutegemea ruzuku ya kijamii kwa usalama wao wa chakula (Paganini et al., 2021a). Kwa kushangaza, wakati wakazi wa kipato cha chini na wasio na chakula wanageukia vyakula vya bei nafuu, visivyo na lishe ili kuondokana na njaa, jiji linazidi kukabiliwa na athari za

kuongezeka kwa uzito kupita kiasi na unene uliokithiri, kwa sasa karibu 58% kwa watu wazima (NDoH et al., 2019).

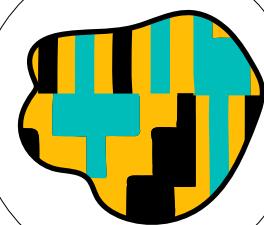
Msururu wa majibu ya kitaifa, kimkoa, na manispaa yameibuka kushughulikia uhaba wa chakula katika Cape Flats. Hizi ni pamoja na mfumo mpana wa ruzuku ya kijamii ambao unanufaisha 37% ya kaya za Cape Town (Stats SA, 2022) na programu za pamoja za kulisha shulenii za mkoaa zinazohudumia watoto 450,000 kila siku asubuhi na mchana, au takriban 45% ya watoto wa shule katika jimbo lote, na kuongezeka kwa kujitolea kwa uratibu wa sekta nyingi wa masuala yanayohusiana na chakula (DBE, 2015; PSFA, 2022; Idara ya Elimu ya Western Cape, 2019). Cape Flats pia inanufaika kutokana na muungano imara wa NGOs, mashirika ya kidini, vyuo vikuu, na mitandao ya jamii inayofanya kazi katika masuala yanayohusiana na chakula. Hata hivyo, licha ya juhudii hizi, njaa inasalia kuwa hali halisi ya kila siku kwa ukaidi kote katika Cape Flats.

Source: Edouard Sango

OUAGADOUGOU

OUAGADOUGOU

BURKINA FASO

Mtazamo unaotegemea mahali pa Ouagadougou, Burkina Faso

Ouagadougou imezungukwa na mabaki ya ukanda wa kijani ulioanzishwa katika miaka ya 1970 ili kudhibiti halijoto katika jiji hilo na kuvunja upepo wa vumbi kutoka nchi kavu zilizo karibu (Zouré, 2021). Ukanda wa kijani kibichi, unaojumuisha maeneo ya mimea iliyolindwa, ambayo hapo awali ilienea kwa kilomita ishirini na moja na hekta 2,000 za mimea (Ouédraogo et al., 2019). Leo, uzalishaji wa pembezoni mwa mijini una jukumu muhimu kwa uzalishaji wa mapato na usambazaji wa chakula kwa jiji, hata hivyo, hali ya hewa kavu inaruhusu tu wakulima kuzalisha katika miezi baridi zaidi ya mwaka.

Ouagadougou inaundwa na migogoro nje ya mipaka yake. Shirika la Kimataifa la Msalaba Mwekundu na Shirika la Hilali Nyekundu (IFRC), linalezeza hili kama "mgogoro wa pande nyingi unaojulikana na migogoro ya silaha na vurugu kati ya jumuiya, na kusababisha ukiwa wa ardhi ya kilimo na mtiririko mkubwa wa watu ambao kwa upande wao, kuweka shinikizo kwenye muundo wa uzalishaji na matumizi wa jumuiya zinazowakaribisha, hivyo basi kuleta athari ya theluji ya mzozo wa chakula kutoka sehemu ya kaskazini mwa nchi" (2022, uk. 1). Miaka saba ya migogoro ya silaha na ugaidi katika maeneo ya vijijini ya Burkina Faso imeharakisha uhamiaji wa ndani hadi maeneo salama kama vile mji mkuu (OCHA, 2022) na kuupandisha

Ouagadougou hadi nafasi ya kumi na nne katika orodha ya miji inayokua kwa kasi zaidi duniani (Hoff, 2020). Wahamiaji wapya wanaowasili humiminika katika makazi yasiyo rasmi ambayo hayajapangwa ambapo msongo wa mawazo wa mlipuko huu wa ghafla wa idadi ya watu unachangiwa na mabadiliko ya hali ya hewa na serikali dhaifu. Mvua ndogo na isiyo ya kawaida ya jiji huifanya iwe hatarini kwa ukame (Semde et al., 2020); hata hivyo, mabadiliko ya hali ya hewa yameleta mvua kali na mafuriko ya mara kwa mara huko Ougadougou katika miaka ya hivi karibuni (Engel et al., 2017; FCFA, 2019). Tangu 2012, jiji limeharibiwa na angalau mafuriko matano kila mwaka, na kuharibu nyumba zisizopungua 24,000 na mali 150,000 (EIB, 2022) na kudhoofisha 65% ya ardhi inayolimwa katika Sahel ya Kati (Morello & Rizk, 2022). Makadirio ya hali ya hewa yanaonyesha kuwa katika miongo ijayo, athari hizi za mabadiliko ya hali ya hewa zinaweza kuwa mbaya zaidi (Tomalka et al., 2021).

Hivi sasa, zaidi ya 40% ya wakazi wa Ouagadougou wanaishi chini ya mstari wa umaskini (Benki ya Dunia, 2022b). Watu maskini wa mijini, hasa wale wanaoishi katika makazi yasiyo rasmi na maeneo ya

watu wenye kipato cha chini ambayo hayahudumiwi na huduma za kimsingi za umma ndio walio katika hatari kubwa ya majanga ya asili kama vile mafuriko (Dos Santos et al., 2019).

Kwa pamoja, changamoto hizi zinazidisha hali mbaya ya uhaba wa chakula tayari na jiji linatumika kama msingi wa kikanda kwa idadi ya mipango ya kimataifa ya misaada ya chakula kama vile Msalaba Mwekundu wa Kimataifa na Mpango wa Chakula Duniani. Takwimu sawia zilionekana kwa ongezeko la uhaba wa chakula barani Afrika kwa ujumla kati ya 2014 na 2021 kutoka 16.7% hadi 23.4%, na ongezeko kubwa zaidi katika Afrika Magharibi kutoka 10.2% hadi 20.7%; Afrika Mashariki kutoka 21.5% hadi 28.7%, na Kusini mwa Afrika kutoka 8.9% hadi 11% (FAO et al., 2022). Ongezeko hili kubwa lilirekodiwa kabla ya COVID-19, kupanda kwa bei ya chakula duniani, na mapinduzi ya kijeshi ya 2022. Wabukinabe wengi hawana vifaa vya kukabiliana na migogoro mingi inayoathiri maisha yao na hali ya sasa ya chakula na kisiasa inaleta kumbukumbu za chakula cha 2008 ambapo mgogoro wa bei wakati ukosefu wao wa mbinu za kukabiliana ulisababisha ghasia za chakula (Engels, 2018).

Source: Edouard Sango, 2022

Jedwali 1.

DASHIBODI YENYE PICHA KWA KULINGANISHA JIJI²

VIWANGO VYA USALAMA WA CHAKULA HFIAP

Chakula salama
 Chakula kidogo salama
 Uhaba wa chakula kwa wastani
 Ukosefu mkubwa wa chakula
 Utofauti wa lishe (HDDS/12)

VIWANGO VYA UZITO NA UNENE KUPITA KIASI

KIWANGO CHA UKOSEFU WA AJIRA

KIWANGO AMBACHO KAYA HUPATA BAADHI YA CHAKULA CHAO KUTOKANA NA UZALISHAJI WAO/WATAALAMU WA MIJINI

GHARAMA ZA CHAKULA ZINAZOHUSIANA NA MAPATO

IDADI YA CHAKULA CHA SHULE KILICHOTOLEWA

(serikali iliyounganishwa na jumuiya ya kiraia)

² Africapay. 2022; KNBS. 2022; PMBEJD. 2022; PSFA. 2022; Sango 2022; Stats SA. 2022; Stats SA. 2021; KNBS. 2021; Kaboré S, et al. 2020; Pieterse, Haysom & Crush 2020; Western Cape Education Department. 2019; African Centre of Disease Control and Prevention. 2018; Ministry of Health. 2018; DBE. 2015; Rossier, et. al. 2014; and Loada & Ouredraogo-Nikiema. 2009.

CAPE TOWN 2009

NAIROBI 2015

OUAGADOUGU 2008

45%

29%

21%

6%

13%

48%

13%

33%

26%

36%

25%

6%

6.8

6.1

3.9

Uzito kupita kiasi na fetma:

58.5%
73% ya wanawake
44% ya wanaume

Uzito kupita kiasi na fetma:

47.8%
39% ya wanawake
17% ya wanaume

Uzito kupita kiasi na fetma
katika maeneo ya mijini ya BF:

36.7%
24.5% wanawake
12.5% wanaume

Western Cape

25%

Kaunti ya Nairobi

43%

9.6%

16.3% kikundi cha umri 20-24
9.1% kikundi cha umri 25-29

14.4% wanawake
6.3% wanaume

CHINI
CHINI-WASTANI
JUU
Bei ya unga wa mahindi kilo 1:
0.57 USDKima cha chini cha mshahara
kwa saa:**1.31 USD/saa**Masaa yaliyofanya kazi kwa kilo
moja ya mahindi:
masaa 0.4Bei ya unga wa mahindi kilo 1:
0.65 USDKima cha chini cha mshahara
kwa saa:**0.35 USD/saa**Masaa yaliyofanya kazi kwa kilo
moja ya mahindi:
masaa 1.9Bei ya unga wa mahindi kilo 1:
5.27 USDKima cha chini cha mshahara
kwa saa:**0.13 USD/saa**Masaa yaliyofanya kazi kwa kilo
moja ya mahindi:
masaa 40. Wiki moja nzima!

Programu za pamoja za kulisha shulenzi za mkozi: watoto 450,000 kila siku (kifungua kinywa na chakula cha mchana)

45% ya watoto wa shule kote
mkoani (DBE, 2015; PSFA,
2022; Idara ya Elimu ya
Western Cape, 2019)

Data chache, **lakini ulishaji wa shule unaofadhiliwa na serikali na wafadhilli unachukua "jukumu muhimu zaidi"**

Hakuna data inayopatikana.

2

MAWAZO YA DHANA NYUMA YA URBAN FOOD FUTURES

Utafiti ambao umewasilishwa katika ripoti hii uliongozwa na Utafiti wa TMG na uliundwa kwa pamoja wakati wa awamu ya upeo wa TMG na washirika wa mradi Welthungerhilfe huko Nairobi na Ouagadougou; Miramar Foundation, Muungano Akiba Mashinani Trust, Kituo cha Utafiti wa Idadi ya Watu na Afya Afrika (APHRC), na ICRAF/ICRISAT jijini Nairobi; na Maendeleo ya SUN, Shirika la Chakula Cape Town (FACT), na Kituo cha Afrika cha Miji katika Chuo Kikuu cha Cape Town. Miramar, Muungano, na FACT waliunga mkono tafsiri ya matokeo ya utafiti na ACC ilioa

maoni kuhusu rasimu za awali. Wakati wa warsha ya ana kwa ana mnamo Novemba 2022, njia na mpango wa utekelezaji uliundwa pamoja. Jukumu la TMG lilikuwa kuchambua matokeo ya utafiti wa washirika, kuendeleza dhana na njia, na kujadili wale walio na washirika na jumuiya zao pana. Kwa hivyo, tulishiriki rasimu za ripoti hii wakati wa warsha huko Nairobi na Cape Town. Nakala ya mwisho iliandikwa na timu ya utafiti ya TMG kulingana na maoni yaliyopokelewa wakati wa mikutano ya washirika mnamo Mei na Novemba 2022.

2.1

Kutoka kimataifa hadi ndani na kutoka ndani hadi kimataifa

UELEWA WETU WA MABADILIKO MUHIMU KWA MABADILIKO YA MIFUMO YA CHAKULA MIJINI UMEAISHWA KATIKA NJIA TANO. NDANI YA NJIA HIZI, TUNAFIKIRI KUTOKA KIMATAIFA HADI NDANI NA KUTOKA KWA NDANI HADI KIMATAIFA.

Kubadilisha mifumo ya chakula mijini ili kufikia hatua kwa hatua haki ya chakula kunahitaji mkakati wa pande mbili. Kwanza, tunahitaji kushughulikia sababu za kimuundo za njaa na utapiamlo na kuondoa usawa wa kimuundo unaosababishwa na mifumo ya chakula ya kikoloni (Moseley, 2022). Pili, miji inahitaji kuandaa mifumo ya chakula kwa ajili ya mgogoro wa hali ya hewa na kujenga uwezo wa jamii kukabiliana na kupanda kwa bei za vyakula na nishati. Hili linahitaji juhudzi za pamoja za maafisa wa sera na wananchi kuitia mazungumzo endelevu katika ndani na kimataifa.

Kimataifa hadi ndani: Kwa kupitisha Ajenda ya 2030, Malengo ya Maendeleo Endelevu na Mkataba wa Hali ya Hewa wa Paris, serikali zimejiwekea malengo kabambe yanayohusu kubadilisha njia za

maendeleo za nchi zao. Ahadi za nchi kufikia malengo ya kimataifa hutoa njia za mageuzi ya sera na mabadiliko ya programu. Pamoja na washirika, TMG inajenga juu ya ahadi hizi za kutambua na kufungua nafasi za uvumbuzi na mabadiliko katika ngazi ya ndani.

Mtaa hadi kimataifa: Kufikia malengo ya kimataifa kunahitaji maelfu ya masuluuhisho yaliyorekebishwa nchini kulingana na ubunifu wa kijamii na kiteknolojia. Kwa ushirikiano na mashirika ya kijamii, TMG hutengeneza ubunifu na kufanya kazi kuelekea kutambuliwa kwao katika sera na programu za umma.

Kwa mujibu wa mikutano ya hivi majuzi katika Wizara ya Shirikisho ya Ushirikiano wa Kiuchumi na Maendeleo (BMZ) na Ofisi ya Mambo ya Nje ya Shirikisho la Ujerumani (AA),

kazi hii inachukua sera ya maendeleo ya wanawake ambayo inazingatia kila mtu, inakuza maendeleo endelevu, kutekeleza haki za binadamu na kushughulikia mizizi ya ukosefu wa haki. Mtazamo wa utafiti wa ufeministi pia hujibu nia ya BMZ ya kuondoa aina zote za usawa wa kimuundo na ubaguzi, ikiwa ni pamoja na miundo ya kibaguzi na ubaguzi unaozingatia utambulisho wa kijinsia na jinsia na ulemavu. Utafiti wetu unaongozwa na ufeministi wa makutano ambao huleta maswali ya mbele ya mamlaka, sio tu katika suala la jinsia, lakini pia tabaka, rangi, ujinsia, kabilia, eneo la kijiografia, na ulemavu (Andrews & Lewis, 2017). Hii ni pamoja na kuelewa jinsi aina mbalimbali, zinazofungamana za ukandamizaji na upendeleo zinavyotekeliswa na kutolewa tena kila siku na kuungwa mkono na tofauti pana za kimuundo na mifumo (Andrews & Lewis, 2017; Davis & Hattery, 2018; Kiguwa, 2019).

Jukumu letu kama mpango wa utafiti wa washirika wengi ni uwezeshaji wa kimfumo na uchanganuzi wa matokeo ya utafiti wa vitendo baina ya taaluma mbalimbali, kupunguza uchangamano wao, na kuyaweka ndani ya picha kubwa ya njia za mabadiliko ili kushauri sera, sayansi na mazoezi. Gillespie et al. (2013) wanasema kuwa nyanja tatu, a) maarifa na ushahidi, b) siasa na utawala, na c) uwezo na rasilimali, ni muhimu katika kuunda na kudumisha kasi ya kisiasa na kutafsiri kasi hiyo kuwa matokeo. Mpango wa Urban Food Futures unatambua hali hizi, lakini badala ya kungoja utashi wa kisiasa ujitekeze kwa bahati nasibu, tunatumia ushirikishwaji wa sera na

nyanja ya jamii kama kichochezi cha hatua za makusudi. Pia tunakubali na kuajiri msimamo wa Nisbett et al. (2022) kwamba kizazi kipywa cha utafiti wa chakula na lishe kinahitaji uelewa wa uwezo wa kiasi (au kupunguzwa uwezo) wa makundi mbalimbali ya watu: uwezo wao wa kuweka ajenda za sera na uwezo wao wa kushiriki au kuwa na sauti katika maamuzi ya kijamii na kisiasa kuhusiana na mpito wa mfumo wa chakula.

Ushirikiano thabiti ndio kiini cha programu hii. Zaidi ya mtandao wetu wa karibu wa washirika, tunaanzisha mtandao wa mahusiano ya ushirika na watoa maamuzi ili kusaidia njia zetu za mabadiliko. Tunachukulia ushirikiano wa manispaa kama muhimu kwa mafanikio. Katika awamu ya upeo, utafiti huu ultima ukungu mipaka katika utafiti, sera, mazoezi, na sanaa na tunasalia wazi katika nia yetu ya kuziona kama njia zinazoimarishana za kujua ambazo, zikilinganishwa, hutoa matoleo yenye nguvu kwa michakato ya mageuzi. Wakati wa kuingilia katika mifumo changamano, ni muhimu kuchukua mkabala wa nyongeza unaopunguza hatari huku ukiboresha uboreshaji endelevu kuitia usimamizi wasilianifu ambao unasisitiza michakato ya kurudia-rudia na utumiaji wa kujifunza (Preiser et al., 2018; Swilling et al., 2016).

Kwa kutumia mbinu sahihi za kisayansi, tulipata maarifa ya kipekee katika uzoefu ulioishi, mila za Kiafrika za simulizi, na njia nyinginezo za kujua wakati wa uundaji dhana wa njia tano kuitia shughuli za utafiti-shirikishi. Utafiti-shirikishi, fupi kwa

utafiti wa jamii, ni aina kali zaidi ya utafiti wa hatua ambayo huanza na uundaji wa pamoja wa tatizo, utambuzi wa pointi za utafiti, na muundo-shirikishi wa mbinu na uchambuzi. Msisitizo unawekwa kwenye uwekaji muktadha wa matokeo ya utafiti na jamii. Hii mara nyingi hujumuisha usimulizi wa hadithi ili kuingiza uchanganuzi katika mawasiliano ya mdomo, usambazaji wa matokeo katika lugha

isiyo ya kitaaluma ili kuwawezesha waigizaji wa ndani kwa ajili ya utetezi na mabadiliko. Kwa kuzingatia uzoefu wa hali ya juu wa njaa ambao washirika wengi ndani ya mpango mpana wa Urban Food Futures wameshughulikia katika maisha yao yote, mbinu shirikishi zinazoweza kusonga mbele zaidi ya uchanganuzi na kuingia katika tajriba iliyojumuishwa ya washiriki wa utafiti ni muhimu.

2.2

Haki ya chakula

Haki ya chakula ni haki ya kimataifa ya binadamu iliyoainishwa ndani ya Agano la Kimataifa katika Haki za Kiuchumi, Kijamii na Kiutamaduni (ICESCR; Baraza Kuu la Umoja wa Mataifa, 1966). Haki ya chakula inaeleweka sana kama haki ya kujilisha mwenyewe kwa utu na inahitaji chakula kupatikana, kufikiwa, na kumtosha kila mtu wakati wote (UN CESCR, 1999). Jukumu la serikali katika hili kwa ujumla limefasiriwa kuwa linahitaji kuhakikisha kuwa usambazaji thabitii wa chakula unapatikana kwa kiasi cha kutosha kwa bei nafuu na kutoa chakula moja kwa moja kwa watu binafsi au vikundi ambavyo, kwa sababu zilizo nje ya uwezo wao, hawawezi kujilisha wenyewe (FAO, 2014).

Mnamo Novemba 2004, FAO ilipitisha Miongozo ya Hiari ili kusaidia utekelezaji wa hatua kwa hatua wa haki ya kupata chakula cha kutosha

katika muktadha wa usalama wa taifa, ambao ulipitishwa kwa kauli moja na nchi zote wanachama wa FAO (Mtandao wa Kimataifa wa Haki ya Chakula na Lishe, 2021). Kulingana na chanzo hiki, miongozo hii ililenga ngazi ya kitaifa na kusababisha serikali nyingi za kitaifa kuanzisha haki ya chakula cha kutosha katika mifumo yao ya kitaifa ya sheria na sera. Pia zimetumika kama zana ya ufuatiliaji na utetezi na mashirika ya kiraia.

Pamoja na kuweka haki ya chakula katika katiba zao, Afrika Kusini na Kenya ziliendeleza kuunga mkono sera za kitaifa kuhusu usalama wa chakula katika 2014 na 2011 (GoK, 2011; Serikali ya Jamhuri ya Afrika Kusini, 2014). Hata hivyo, licha ya majukumu haya mapana na yanayojumuisha, kazi kubwa iko mbele katika kugatua na kutekeleza sera za sasa za chakula ndani ya serikali za manispaa na kaunti. Hii ni pamoja na kusaidia

HAKI YA CHAKULA INAELEWEKA SANA KAMA HAKI YA KUJILISHA MWENYEWE KWA UTU NA INAHITAJI CHAKULA KUPATIKANA, KUFIKIWA, NA KUMTOSHA KILA MTU WAKATI WOTE.

serikali za ngazi ya miji ili kuhakikisha kuwa matokeo ya mfumo wa chakula yanazingatiwa ndani ya shughuli za kupanga zisizohusiana na chakula (Haysom et al., 2022). Hata hivyo, zaidi ya sera za usalama wa chakula za Kenya na Afrika Kusini, serikali zote mbili zimezindua idadi ya programu na mipango kama hatua za kuhakikisha haki ya chakula. Hizi zinajumuisha misaada ya moja kwa moja ya chakula, msaada wa pesa kununua chakula, juhudzi za kuwezesha ustawi wa lishe, na msaada kwa uzalishaji wa kilimo.

Kuna juhudzi zinazoendelea nchini Afrika Kusini na Kenya kuhakikisha haki ya chakula inafikiwa, viwango vya juu vya uhaba wa chakula vinavyoendelea vinapendekeza kuwa idadi ya mapungufu muhimu ya kiprogramu na kisheria yamesalia (Kimani et al., inachapishwa). Nchini Afrika Kusini, kwa mfano, hakuna kielelezo cha kisheria juu ya haki ya chakula kupinga uwajibikaji wa serikali ya eneo kwa katiba (De Visser, 2019). Hii inasisitiza haja ya mataifa kutunga sheria haki ya chakula na kutoa mfumo wa kisheria ulio wazi ili kuongoza juhudzi za sera na ugawaji wa bajeti (Joala & Gumebe, 2018).

Katika sehemu zifuatazo, tunajadili haki ya chakula nchini Afrika Kusini na Kenya. Burkina Faso haijapitisha haki ya chakula katika katiba yake wala katika maandishi yoyote ya sheria au udhibiti (FAO, 2022b; FIAN Burkina Faso, 2015). Hata hivyo, Burkina Faso ni mojawapo ya nchi chache katika kanda hiyo ambapo mipango inayohusiana moja kwa moja na utekelezaji wa haki ya chakula inaendelea. Haki ya chakula ilijumuishwa katika rasimu ya katiba iliyowasilishwa mwaka wa 2017 (Paktogo, 2021); hata hivyo, wakati wa kuandika, hii imekuwa njia ya machafuko ya kijamii na kisiasa.

Haki ya kupata chakula nchini Afrika Kusini

Haki ya chakula imeainishwa katika katiba ya Afrika Kusini ya 1996, chini ya Vifungu vya 27 na 28. Kifungu cha 27 (l) (b) kinasema kwamba “kila mtu ana haki ya kupata chakula cha kutosha.” Pia inajumuisha kifungu cha watoto katika Kifungu cha 28(l) (c) ambacho kinasema kwamba “kila mtoto ana haki ya lishe ya kimsingi”.

Tume ya Haki za Kibinadamu ya Afrika Kusini (2018, uk. 1) inatafsiri hili kama ifuatavyo:

Haki ya chakula haimaanishi kwamba watu binafsi na makundi wana haki ya kupewa chakula na serikali. Wajibu wa kila mtu ni kujilisha mwenyewe na familia zao. Wazazi hasa, wanalazimika kuwaandalia watoto wao chakula. Tofauti na watu wazima, hata hivyo, watoto wanaposhindwa kupata chakula, serikali inalazimika kuingilia katì na kuwapa chakula.

Hii ina maana kwamba serikali lazima iweke mazingira wezeshi ambapo watu wanaweza kuzalisha au kununua chakula cha kutosha kwa ajili yao na familia zao.

HESHIMA: *ya upatikanaji uliopo wa chakula cha kutosha. Serikali haiwezi kuchukua hatua zozote zitakazosababisha kuzuia upatikanaji huo;*

KULINDA: *inahitaji hatua za serikali kuhakikisha kwamba makampuni au watu binafsi hawanyimi watu wengine upatikanaji wao wa chakula cha kutosha;*

TIMIZA: *ina maana kwamba serikali lazima ishiriki kikamilifu katika shughuli zinazokusudiwa kuimarisha ufikiaji wa watu kwa rasilimali ambazo zinaweza kutumika katika uzalishaji wa chakula. Ikiwa mtu binafsi au kikundi hakiwezi, kwa sababu zilizo nje ya uwezo wao, kufurahia haki ya chakula cha kutosha, serikali lazima itoe ufikiaji wa haki hiyo, moja kwa moja.*

Mara nyingi sera za usalama wa chakula za ngazi ya kitaifa zinatokana na haki ya mkabala wa usalama wa chakula; hata hivyo, programu zinazoteklezwa katika kukabiliana na sera zinalenga kuongeza upatikanaji wa chakula, badala ya ufikivu wa chakula. Uangalizi huu mara nyingi hudharauliwa na mahitaji ya binadamu kwani nchi nyingi huzalisha na kuagiza chakula cha kutosha kulisha wakazi wao, lakini bado hazijaweka mazingira muhimu kwa watu kuweza kujilisha wenyewe. Utoshelevu wa chakula haupatiwi uangalizi wa kutosha katika mifumo ya sera inayofahamisha programu ya usalama wa chakula kama inavyothibitishwa na ongezeko la viwango vya utapiamlo na lishe duni mionganoni mwa watoto na watu wazima (Joala & Gumede, 2018).

Nchini Afrika Kusini, kwa mfano, uchanganuzi wa matumizi ya programu yanayohusiana na usalama wa chakula katika idara mbalimbali za kitaifa na kimkoaa unaonyesha mwelekeo tofauti wa utekelezaji wa haki ya chakula (SAHRC, 2018). Kinacho julkana zaidi ni ongezeko la mgao wa bajeti kwa programu za ulishaji nchini kote katika shule zisizolipia ada ambayo imesababisha upanuzi wa kijiografia wa programu na utekelezaji wa hatua kwa hatua wa haki ya chakula na kupunguza udumavu na hali nyingine zinazohusiana na lishe mionganoni mwa wanafunzi.

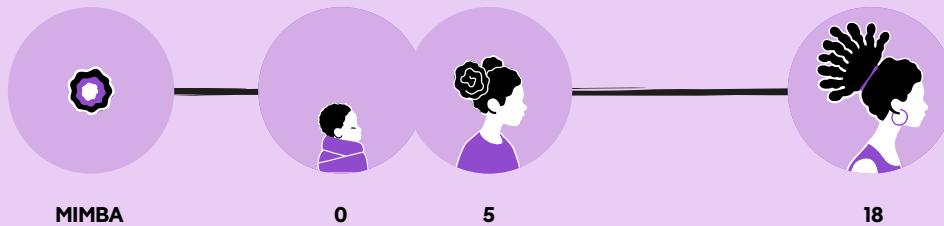
Licha ya wito wa mara kwa mara kutoka kwa mashirika ya kiraia, Afrika Kusini bado haijatunga sheria ya mfumo wa utekelezaji wa haki ya chakula kama inavyotambuliwa katika katiba yao (Joala & Gumede, 2018). Kwa sababu hii, haki ya chakula na wajibu wa watendaji wa serikali na sekta binafsi katika kuzingatia haki ya chakula haijafafanuliwa kisheria, na hivyo kupunguza uwezo wa kuwawajibisha wahusika hawa. Hivi karibuni, Kamati ya Umoja wa Mataifa ya Haki za Kiuchumi, Kijamii na Kiutamaduni (CESCR) ilioa mapendekezo mahususi kwa Afrika Kusini kuhusu jinsi ya kuimarisha na kutimiza haki ya chakula kwa Waafrika Kusini wote, ikiwa ni pamoja na haja ya kuwepo kwa sheria ya mfumo wa kutekeleza na kulinda haki ya kupata chakula. CESCR ilipendekeza kwamba Afrika Kusini ipitishe mfumo wa sheria inayolinda haki ya chakula na lishe ya kutosha, kwa kuzingatia Miongozo ya Hiari ya Kusaidia Utekelezaji wa Maendeleo wa Haki ya Chakula cha Kutosha katika Muktadha wa Usalama wa Taifa wa Chakula na maoni ya jumla ya Kamati ya kumi na mbili (1999) juu ya haki ya chakula cha kutosha. Mpango wa Kitaifa wa Usalama wa Chakula na Lishe wa Afrika Kusini, hususan, unashughulikia programu za kulisha shulenii kama njia ya kufikia haki ya chakula (DPME, 2018).

Kielelezo cha 1 kinatoa maelezo ya kina ya mipango ya serikali kuhusiana na haki ya chakula katika kipindi chote cha maisha ya raia nchini Afrika Kusini.

KUTOKA MIMBA HADI KIFO: MBINU ZA USAIDIZI WA SERIKALI KWA HAKI YA CHAKULA NCHINI AFRIKA KUSINI

Kielelezo cha 1.

BINU ZA USAIDIZI WA SERIKALI KWA HAKI YA CHAKULA NCHINI AFRIKA KUSINI

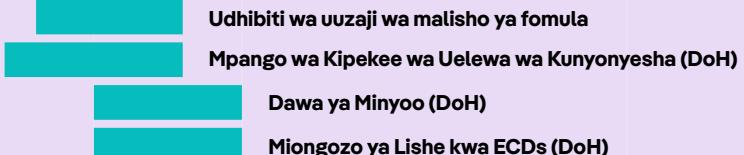
MSAADDA WA CHAKULA WA MOJA KWA MOJA

ENABLING ECONOMIC ACCESS

KUWEZESA USTAWI WA CHAKULA

UZALISHAJI MWENYEWE

BINU ZA USAIDIZI WA SERIKALI KWA HAKI YA CHAKULA NCHINI AFRIKA KUSINI

35

60

KIFO

Mpango wa Msaada wa Chakula na Liske ya Kaya (DSD)

Ruzuku ya Msaada Kijamii ya Dhiki - R350 (SASSA)

Ruzuku ya Walemvu - R1980/mwezi (SASSA)

Ruzuku ya Pensheni - R1980/mwezi (SASSA)

Posho ya Kuishi kwa Wanafunzi - R1500 (NSFAS)

Mpango wa Kazi za Jamii

Programu Iliyoongezwa za Kazi za Umma

Ukadiriaji Sifuri wa VAT kwenye Vyakula vya Msingi

Mfuko wa Bima wa Ukosefu wa Ajira

Competition Commission

Mpango wa urutubishaji wa vyakula vya msingi

Mipango mbalimbali inayohusiana na WASH (DoH, DWS, Serikali za Mitaa)

Maji ya bure ya msingi ya kaya 6000l/m

Umeme wa msingi wa kaya bila malipo 50kwh/m

Ushuru wa Kukuza Afya (HPL) kwenye vinywaji vyenye sukari (SARS)

Shirika la Kudhibiti Viwango vya Vyakula na Vinywaji (SABS)

Mgao wa wavuvi wadogo wadogo

Programu mbalimbali za msaada wa bustani ya nyumbani na wakulima wadogo (DALRRD)

Land & Water Reform Policies (DALRRD, DWS)

Fetsa Tlala (DALRRD)

Haki ya kupata chakula nchini Kenya

Haki ya chakula inaweza kutekelezwa nchini Kenya, kwa kuzingatia ICESCR, ambayo iliidhinishwa na kuingizwa katika sheria za ndani. Kifungu cha 43 (Ic) cha katiba ya Kenya ya 2010 kinasema kwamba "kila mtu ana haki ya kuwa huru kutokana na njaa na kuwa na chakula cha kutosha cha ubora unaokubalika." Kifungu cha 53 kinaeleza zaidi kuhusu lishe ya mtoto kama haki.

Kenya imepitisha Sera ya Kitaifa ya Usalama wa Chakula na Lishe ya 2011. Dibaji ya sera hiyo inawiana na kipengee cha katiba kuhusu haki ya chakula na inasema kwamba kulingana na upatikanaji wa rasilimali muhimu, serikali itahakikisha kwamba kila Mkenya hana njaa na ana ugavi wa kutosha wa chakula cha ubora unaokubalika. Sera hii ni muhimu katika kutambua haki ya chakula, lakini haiwezi kutekelezwa kwa kukosekana kwa kitendo cha bunge kuhusu suala hilo. Mswada wa Usalama wa Chakula uliwasilishwa bungeni mwaka 2014 na 2017 na bado haujtungwa. Madhumuni ya Mswada huo yalikuwa kuunda mfumo wa kisheria wa kutunga Kifungu cha 43 (I) (C) cha katiba ya Kenya kwa kuweka mfumo wa kisheria wa haki ya kupata chakula. Mswada huu unahimiza uzalishaji wa chakula, unaweka utaratibu wa Sera ya Taifa ya Chakula na programu nyinginezo za usalama wa chakula, na unahimiza kutokomeza na kuzuia ubaguzi katika upatikanaji na usambazaji wa chakula. Hata hivyo, kwa sababu mswada huo bado haujapitishwa na kuwa sheria, Kenya haina mfumo wa kisheria wa kutekeleza haki iliyo hakikishwa kikatiba ya kupata chakula.

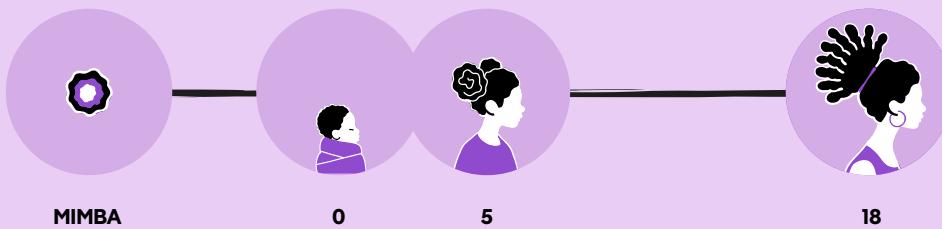
Source: Kenyan artist contribution to Urban Food Futures partner meeting, February 2022

MCHANGANUO WA MIPANGO YA SERIKALI KUHUSIANA NA HAKI YA CHAKULA KATIKA KIPINDI CHOTE CHA MAISHA YA RAIA NCHINI KENYA

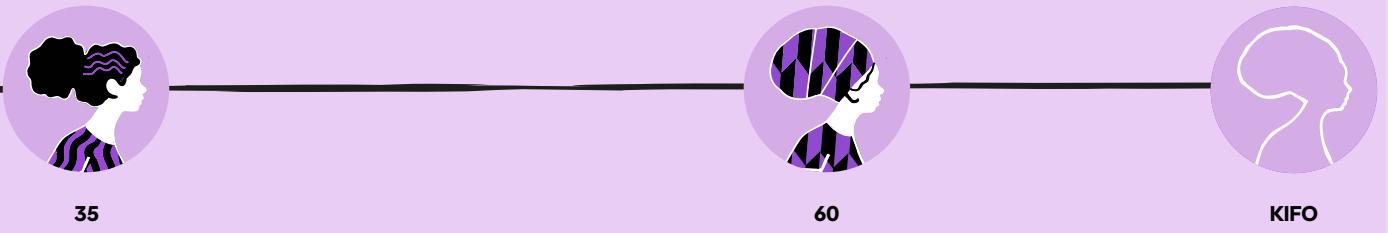
Kielelezo cha 2.

BINU ZA USAIDIZI WA SERIKALI KWA HAKI YA CHAKULA NCHINI AFRIKA KUSINI

MSAADAA WA CHAKULA WA MOJA KWA MOJA	<p>Mpango wa Kulisha Watoto wa Shule ya Nyumbani - inajumuisha ECDs. (Wizara ya Elimu, Wizara ya Kilimo & WFP)</p> <p>County based ECD feeding</p>
ENABLING ECONOMIC ACCESS	<p>Uhamisho wa Pesa kwa Mayatima na Watoto Walio katika Mazingira Hatarishi (Wizara ya Kazi kupitia Idara ya Taifa ya Ulinzi wa Jamii)</p>
KUWEZESHA USTAWI WA CHAKULA	<p>Siku 100 za kwanza, kufuatilia ukuaji na kulisha kwa ziada (Wizara ya Afya)</p> <p>Mpango wa Uelevwa wa Kunyonyesha & Elimu ya Lishe (Wizara ya Afya)</p> <p>Miongozo ya Lishe kwa ECDs & Shule (Wizara ya Elimu)</p>
UZALISHAJI MWENEYEWE	

BINU ZA USAIDIZI WA SERIKALI KWA HAKI YA CHAKULA NCHINI AFRIKA KUSINI

**Uhamisho wa Pesa ya walemvu
(Wizara ya Kazi kupitia Idara ya Taifa ya Ulinzi wa Jamii)**

**Cash Transfers to Elderly Persons -
KES 2100/m (Min of Labour & State
Dept for Social Protection)**

Hunger Safety Net Programme 5400/household/m

National Drought Emergency Fund

Viwango vya Ubora wa Vyakula - Shirika la Kudhibiti Viwango vya Bidhaa Kenya

National Agricultural and Rural Inclusivity (Min of Agri)

Small Scale Irrigation and Value Addition (Min of Agri)

Food Security and Crop Diversification Programme (Min of Agri)

Farm input subsidy e-voucher(Min of Agri)

Kenya Cereal Enhancement Programme (Min of Agri)

Agricultural Extension Services (Min of Agri)

Emergency Locust Response Programme (Min of Agri)

Haki ya chakula nchini Burkina Faso

Burkina Faso bado iko nyuma katika upitishaji na utekelezaji wa haki ya chakula, licha ya ukweli kwamba haki hii inatambuliwa kuwa ya msingi na sheria za kimataifa na licha ya ukweli kwamba nchi hiyo ilishiriki katika Mkataba wa Kimataifa wa Uchumi, Kijamii na Kitaifa. Haki za Kitamaduni kwa kutawazwa mwaka wa 1999. Hakika, haki ya chakula haijawekwa wazi katika katiba au katika maandishi yoyote ya sheria au udhibiti (FIAN Burkina Faso, 2015; Paktogo, 2021). Zaidi ya hayo, Burkina Faso haina sheria ya usalama wa chakula au sheria ya mwelekeo wa kilimo kama ilivyo kwa ardhi na maji (FIAN Burkina Faso, 2015; Paktogo, 2021).

Kuhusu taratibu za kurekebisha, hakuna suluhu za kiutawala au za kimahakama zinazotolewa mahususi kwa kesi za ukiukaji wa haki ya chakula. Hata hivyo, njia yoyote ya ukiukaji wa haki ya chakula inawezekana kabisa ikiwa mada cha ukiukaji kina uhusiano na taratibu zilizopo za utawala na mahakama (FIAN Burkina Faso, 2015).

Kama ilivyo katika nchi nyingi za Afrika Magharibi, haki ya kupata chakula mara nyingi hupuuzwa na wenye haki, watunga sera, na/au kukiukwa kwa njia isiyo dhahiri au bayana nchini Burkina Faso, na matokeo yake makubwa ya kukosekana kwa usalama wa chakula na lishe licha ya maendeleo ya kiteknolojia (Paktogo, 2021). Hata hivyo, Burkina Faso ni mojawapo ya nchi chache katika kanda hiyo ambapo mipango

inayohusiana moja kwa moja na utekelezaji wa haki ya chakula inaendelea. Serikali imechukua hatua kadhaa, mara nyingi sana za kuvuka mipaka, katika mwelekeo wa kupambana na njaa na utapiamlo (FIAN Burkina Faso, 2015), kuu zikiwa:

- Kupitishwa kwa sera ya taifa ya usalama wa chakula na lishe kwa lengo la jumla la kufikia usalama wa chakula na lishe endelevu ifikapo 2025;
- Kupitishwa kwa mfululizo wa mageuzi ya ardhi (hivi karibuni mwaka wa 2012) kwa lengo la kufanya ardhi huria, ambayo inapaswa kuimarisha uzalishaji wa kilimo ili kufikia kujitosheleza kwa chakula;
- Utekelezaji wa sera za kilimo na maji zinazolenga kuboresha usalama wa chakula na uhuru, kuongeza kipato cha wakazi wa vijijini, kuendeleza na kusimamia maliasili kwa njia endelevu, kuboresha upatikanaji wa maji ya kunywa na mazingira ya kuishi, n.k.;
- Kuijunga na NAFSAN, mpango wa G7 kwa Afrika ambao lengo lake ni kuboresha usalama wa chakula na hali ya lishe kwa kusaidia baadhi ya watu milioni 50 katika Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara kuondokana na umaskini kufikia 2022, ikiwa ni pamoja na watu milioni 1.6 nchini Burkina Faso.

Aidha, taifa la Burkina Faso limejumuisha haki ya chakula katika Ibara za 26, 29 na 135 za rasimu ya awali ya Katiba ya Jamhuri ya Tano.

Rasimu hii ya awali iliyowasilishwa kwa Rais Roch Marc Christian Kaboré mnamo Novemba 2017 haikupitishwa kuwa sheria huku utawala wa kijeshi lilichukua

mamlaka kutoka kwa Rais Kaboré mnamo Januari 2022. Tangu wakati huo, Katiba ya Jamhuri ya Nne imesimamishwa na nchi inafanya kazi chini ya utawala wa mpito.

**BURKINA FASO BADO IKO NYUMA KATIKA
UPITISHAJI NA UTEKELEZAJI WA HAKI
YA CHAKULA, LICHA YA UKWELI KWAMBA
HAKI HII INATAMBULIWA KUWA YA MSINGI
NA SHERIA ZA KIMATAIFA.**

2.3

Kufikiria upya kutokuwa rasmi

Sehemu muhimu ya mfumo wa kisasa wa chakula duniani ni uchumi usio rasmi wa chakula ambao haujatambuliwa. Ikijumuisha wafanyabiashara, wachuuzi wa mitaani, wasafirishaji na wazalishaji wa chakula, uchumi usio rasmi wa mijini una sifa ya shughuli za kiuchumi ambazo hufanyika kwa hiari au bila hiari nje ya ulinzi au udhibiti wa serikali.

Ukosefu rasmi unaongezeka barani Afrika. Katika bara zima, ajira zisizo rasmi zinachangia 72% ya maisha yote yasiyo ya kilimo (ILO, 2018). Nchini Burkina Faso, uchumi usio rasmi unachangia 95% ya kazi zote (za juu zaidi barani Afrika), wakati katika nchi za Kiafrika zilizoendelea kiviwanda kama Afrika Kusini, viwango hivi viko chini sana karibu 31% (ya chini kabisa barani Afrika) (ILOSTAT, 2021).) Katika miji ya Kiafrika, sio tu maisha ya kazi ya watu ambayo sio rasmi. Maisha ya mijini kwa wakazi wengi wa mijini wa Kiafrika yana sifa ya viwango tofauti vya kutokuwa rasmi, huku maskini wa mijini wakipitia viwango vya juu zaidi vya kutokuwa rasmi katika nyanja zote za maisha yao kuanzia makazi hadi elimu na ajira. Cape Town, kwa mfano, inakadiria ongezeko la 80% la mahitaji ya nyumba zisizo rasmi kati ya 2020 na 2040 (CoCT, 2022), wakati nchini Kenya uwiano kati ya ajira rasmi na isiyo rasmi inaendelea kuhamia kwenye njia isiyo rasmi huku idadi kubwa ya vijana ikishindwa kupata ajira katika sekta rasmi (FKE, 2021).

Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiuchumi, Kijamii na Kiutamaduni unatambua haki ya chakula kama haki ya msingi ya binadamu, lakini unakubali kwamba kupatikana kwa haki hii kunategemea haki nyingine. Katika muktadha wa mijini, haki ya kufanya kazi ni haki ya uhakika inayotegemeana, ambayo inajumuisha haki ya fursa ya kupata riziki kuitopia kazi na inaweka wajibu kwa serikali kuchukua hatua zinazofaa ili kulinda haki hii katika kutafuta ajira kamili na yenye tija (Baraza Kuu la Umoja wa Mataifa, 1966). Hata hivyo, uchumi rasmi kimuundo hauna uwezo wa kutekeleza ahadi ya udhibiti wa ajira ndani ya uchumi rasmi. Kazi katika uchumi usio rasmi imejaza pengo hili na kuchangia pakubwa katika maisha na, kwa hivyo, inahitaji kuchukuliwa kama nguzo kuu katika juhudini za kufikia haki ya chakula katika miji ya Afrika.

Licha ya mchango wa uchumi usio rasmi katika kutimiza haki ya chakula katika mataifa mengi, sekta isiyo rasmi mara nyingi inasifika kwa ukosefu wake wa usalama wa kijamii na udhaifu wake wa asili wa kazi (Goyal & Heine, 2021). Hata hivyo, ingawa hoja hizi ni halali, tabia hii ya jumla, finyu, na iliyotengwa ya uchumi usio rasmi inajenga dhana potofu kati ya uchumi rasmi na usio rasmi (Ram et al., 2017; Rigon et al., 2020). Hata nje ya bara la Afrika, ukosefu rasmi upo duniani kote na unajumuisha

karibu 60% ya ajira duniani (ILO, 2021). Ilhali mijadala ya kawaida ya mfumo wa ngazi mbili huonyesha uchumi usio rasmi kama aina ya mabaki na ya kando ya shughuli za kiuchumi ambayo hutoa matokeo mabaya kwa kiasi kikubwa kwa maendeleo ya kiuchumi na kijamii, michango halisi ya uchumi usio rasmi unaonyesha kinyume chake. Ushahidi wa wepesi, mwitikio wa haraka, na uvumbuzi wa uchumi huo usio rasmi katika kufikia haki ya chakula katika mifumo ya chakula duniani kote, hasa wakati wa shida, hutoa mchango uliopuuza wa shughuli za kiuchumi zinazoitwa “isiyo rasmi” (Battersby, 2020). Isiyo rasmi kwa maeneo mengi ya mijini haswa katika miji yote ya Kiafrika ni mahali ambapo ukomo wa rasilimali hukutana na mapambano ya kuishi haswa kwa watu masikini wa mijini (Battersby, 2020). Badala ya kuwa ya kando au hasi, kutokuwa rasmi kunaweza kuonekana kama dalili ya mantiki isiyoongozwa ya ujumuisho-kutengwa ambayo ilifahamisha ujenzi wa mifumo hii ya chakula.

Mabadiliko yanahitaji kujenga ustahimilivu wa lishe kupitia uchumi usio rasmi. Imebainishwa sana na watafiti wa mfumo wa chakula wa mijini wa Kiafrika (k.m., Battersby & Haysom, 2018; Blekking et al., 2020; Brown, 2019; Crush et al., 2012) kwamba ufikajji wa mapato thabiti na ya kutosha ya pesa ndio ufunguo kiashiria cha usalama wa chakula cha kaya mijini. Kwa mantiki hii, uchumi usio rasmi wa mijini, ambao unachangia asilimia 76 ya maisha ya mijini barani Afrika (ILO, 2018), unachukua jukumu muhimu katika kufikia usalama wa chakula mijini. Hii ni kweli hasa kwa wanawake na maskini wa mijini ambao sio tu ndio walio hatarini zaidi kwa uhaba wa chakula, lakini pia wanakabiliwa na safu nyingi za vikwazo vinavyoingiliana ambavyo kimuundo vinawatenga kutoka kwa ushiriki wa maana katika uchumi rasmi (Brown, 2019). Kama ILO (2002) inavyosema:

Uchumi usio rasmi unawanyonya wafanyakazi ambao wangekuwa hawana kazi wala mapato, hasa katika nchi zinazoendelea ambazo zina nguvu kazi kubwa na inayokua kwa kasi... Watu wengi wanaingia kwenye uchumi usio rasmi si kwa hiari bali kwa hitaji la kuishi. Hasa katika hali ya ukosefu mkubwa wa ajira, ukosefu wa ajira na umaskini, uchumi usio rasmi una kazi kubwa na uwezo wa kuzalisha mapato kwa sababu ya urahisi wa kuingia na mahitaji ya chini ya elimu, ujuzi, teknolojia na mtaji (uk. 5).

Wakati uchumi usio rasmi umekosolewa kwa kushindwa kutoa kazi 'zaidi' (Kucera & Roncolato, 2008; Trebilcock, 2005), kwa mtazamo wa jiji la Afrika, kutokua rasmi kunatoa njia muhimu ya maisha kwa familia nyingi. Njia hii ya maisha inaweka chakula mezani kwa kufungua fursa ndogo katika mazingira ya ajira ya kutengwa. Kwa hakika, kutokana na kutokuwa na uwezo wa uchumi rasmi kunyonya idadi inayokua kwa kasi ya vijana wa mijini katika ajira yenye heshima, uchumi usio rasmi una uwezekano wa kuzidi kuwa muhimu kijamii na kiuchumi kwa mwelekeo wa maendeleo ya mijini barani Afrika wakati vijana wa Afrika wanasonga mbele katika umri wa kufanya kazi. Uchumi huu usio rasmi ni tofauti kama vile miji inayotegemeza, inayohusisha mitindo, urembo, kukodisha mali, usafiri, TEHAMA, ujenzi, huduma za usalama, elimu, afya, ngono, dini, sanaa, na takriban huduma nyingine yoyote unayoweza kufikiria. Hata hivyo, kati ya haya yote, biashara za mijini zinazotegemea chakula huchangia sehemu ya simba.

Wakfu wa Maisha Endelevu ulifanya utafiti mkubwa ambao ulainisha makampuni 10,842 ya vitongoji kote Afrika Kusini. Utafiti huu uligundua

kuwa biashara zinazohusiana na vyakula na vinywaji (ikiwa ni pamoja na uuzaaji wa pombe) zilichangia 54% ya biashara zote za vitongoji nchini Afrika Kusini (SLF, 2016). Ukiitazama Afrika Kusini kwa ujumla, Greenberg (2015) alikadiria kuwa maduka madogo ya mboga (yaitwayo maduka ya spaza nchini Afrika Kusini) na wachuuzi wa chakula yalichukua nafasi za kazi 735,000 nchini Afrika Kusini. Ili kuweka takwimu hii ya 735,000 katika mtazamo, wauzaji wanne wakubwa wa reja reja nchini Afrika Kusini wanachukua 97% ya maduka yote ya rejareja (Battersby & Peyton, 2014), lakini wameajiri watu 273,000 tu, chini ya nusu ya makadirio ya Greenberg kuajiriwa na mashirika yasiyo rasmi.

Sekta rasmi ya rejareja ya chakula ilichangia 75% ya rejareja ya chakula (Agyenim-Boateng et al., 2015) ikipendekeza kwamba, dola kwa dola, uchumi usio rasmi wa chakula ni bora zaidi katika kuunda ajira ambazo vijana wa Afrika Kusini wanahitaji sana. Si hivyo tu, bali sekta isiyo rasmi inaonekana kuwa bora zaidi katika kusambaza faida ya uchumi wa mijini kwenye mifuko ya watu masikini kwani muundo wa uchumi usio rasmi na wafanyakazi wenye ujuzi wa chini unaoelekea kuajiri ina maana

WAKAZI WA MIJINI WASIO NA UHAKIKA WA CHAKULA HUPATA CHAKULA MARA KWA MARA KUTOKA KWA MASOKO YASIYO RASMI NA WACHUUZI WA MITAANI KULIKO CHANZO KINGINE CHOCHOTE.

kwamba asilimia kubwa ya faida kutoka kwa sekta hii hupata wakazi wanaoishi katika jumuiya za kipato cha chini, zisizo na uhakika wa chakula badala ya wataalamu kutoka nje na wanahisa wa makampuni.

Takwimu hizi zinasisitiza ukubwa na upana wa uchumi usio rasmi huku wafanyabiashara wa vyakula wasio rasmi wakitoa chakula kwa wakazi wa mijini. Uchumi usio rasmi una

jukumu muhimu sana katika mikakati ya kupata chakula. Wakazi wa mijini wasio na uhakika wa chakula hupata chakula mara kwa mara kutoka kwa masoko yasiyo rasmi na wachuuzi wa mitaani kuliko chanzo kingine chochote (Crush et al., 2012). Sababu na mifumo ya ununuzi kutoka kwa wachuuzi wasio rasmi hutofautiana sana kulingana na jiji kulingana na kiwango cha kupenya kwa maduka makubwa (Skinner & Haysom, 2016).

Source: Patrick Njoroge, 2022

Katika miji iliyo na mifumo rasmi ya rejareja ya chakula, wafanyabiashara wasio rasmi wana mwelekeo wa kujaza pengo katika mikakati ya lishe ya watu masikini wa mijini, kutoa fursa ya kupata mkopo na vitengo vidogo, kupunguza hitaji la kusafiri, na kuwezesha ununuzi wa vyakula vibichi kila siku kwa kukosekana kwa jokofu (Skinner & Haysom, 2016).

Kuna upendeleo wa kijinsia kufanya kazi ndani ya uchumi usio rasmi wa Afrika ambao unachukua 79% na 69% ya ajira zote zisizo za kilimo kwa wanawake na wanaume (ILO, 2018). Jukumu kuu ambalo wanawake huchukua katika kulea, kulisha, na kutunza watoto na wazee linajumuisha zaidi umuhimu wa maisha yao na, kwa hivyo, jukumu muhimu ambalo sekta isiyo rasmi inachukua katika lishe ya utotoni. Jijin Nairobi, uuzaaji wa matunda na mboga ndio shughuli inayoongoza katika kuzalisha mapato kwa wanawake wa kipato cha chini (Amenya, 2007). Kuzingatia vipimo vya usalama wa chakula wa kaya, kupata ufikiaji wa mapato yao wenyewe hubadilisha mienendo ya nguvu ya kaya karibu na maamuzi ya matumizi. Kitakwimu, wanapopewa

chaguo, wanawake huwekeza zaidi katika chakula na elimu bora kuliko wanaume (Quisumbing et al., 1996). Shinikizo za utoaji wa chakula kwa wanawake huchangiwa wakati wa migogoro ya bei ya chakula wakati wanawake wanapata “*kuongezeka kwa hatari ya kazi, kubana matunzo na kubadilisha tabia za chakula*” (Scott-Villiers et al., 2016, uk. 8).

Kazi ya matunzo isiyolipwa na matarajio ya kijinsia kuhusu ununuzi na utayarishaji wa chakula ni mzigo kwa wanawake, pamoja na matarajio kwamba wanawake wanapaswa kuwa walezi wa kaya pia. Walakini, wanawake wengi tayari wanashikilia jukumu hili na wengi ambaeo hawana chanzo cha mapato wanatamani sana. Kwa mtazamo wa usalama wa chakula, sera zinazotaka kutawala maeneo yasiyo rasmi zinahitaji kuweka mahitaji ya wanawake wanaobeba mzigo mkubwa zaidi wa kulisha na kutunza watoto katikati ya ajenda.

Hadithi za safari za maisha ya mtu binafsi katika miktadha isiyo rasmi mara nyingi husomwa kama hadithi za watu waliotengwa wanaokabiliwa na umaskini, ubaguzi, na vizuizi vya kupata soko la ajira, makazi na ustawi

KUNA UPENDELEO WA KIJINSIA KUFANYA KAZI NDANI YA UCHUMI USIO RASMI WA AFRIKA AMBAO UNACHUKUA 79% NA 69% YA AJIRA ZOTE ZISIZO ZA KILIMO KWA WANAWAKE NA WANAUME.

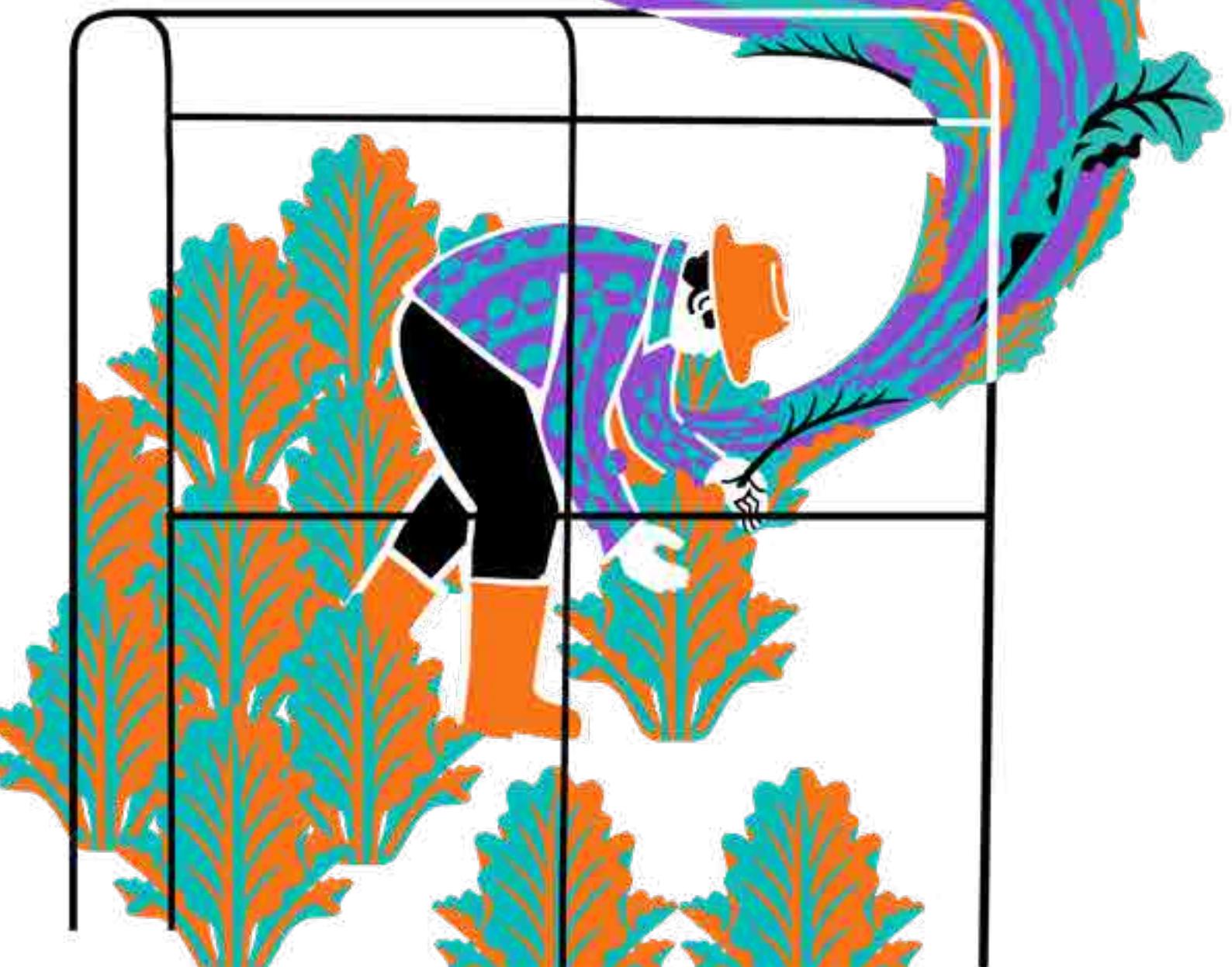
(Thieme et al., 2021). Na bado, nchini Afrika Kusini, wafanyabiashara wengi wanaona kutokuwa rasmi pamoja na changamoto zinazojulikana, kama fursa pia, wakisema kwamba wanapendelea kuendesha biashara zao badala ya ajira rasmi yenyé malipo ya chini (SLF, 2016). Jijini Nairobi, fursa ambayo kutokuwa rasmi huleta pia inatambulika katika umaarufu unaoharakishwa wa "hekaheka". Vijana, haswa, wanazidi kujishughulisha na harakati kwani inatoa uwasilishaji wa ziada wa ukweli wa mapambano haya yanayoendelea, ambapo mtu anaweza kuunda utambulisho mzuri na kudai wakala wao wa kukabiliana na kufanya kazi kupitia mkusanyiko wa vizuizi vya kiuchumi, kisiasa na kijamii. Kwa maana hii, Thieme et al. (2021, uk.19) wanahoji kwamba mbwembwe nchini Kenya huibua mapambano ya mawakala katika hali ngumu, "Vitambulisho hivi vinafungamanishwa na mtaji wa kijamii, ambao mara nyigi ni rasilimali muhimu kwa wale wanaoishi katika mazingira yasiyo rasmi. Wazo la mtaji wa kijamii hutumika kutangulia asili ya uhusiano wa uchumi usio rasmi, ambapo wanajamii (haswa wanawake) hutoa rasilimali kwa jamii pana ambayo mara nyigi huvuka miamala ya kifedha. Bruegel (2005, uk. 4) anadai kwamba hii inaweza kuchukuliwa kama "*upanuzi wa maadili ya huduma zaidi ya familia*" kulingana na "*mtandao wa kijamii wa mshikamano*". Zaidi ya hayo, anasisitiza kuwa neno 'mtaji wa kijamii' linaangazia wanakikundi cha thamani wanachoweka katika maana yao ya kumilikiwa, pamoja na hitaji la uwekezaji - wa kibinafsi na wa

umma - katika kuendeleza mitandao kama hiyo, kwani inahitajika kwa aina nyingine yoyote ya mji mkuu (Bruegel, 2005).

Kwa bahati mbaya, maono yaliyopo ya kimaendeleo kwa miji huwa yanatatiza kutokuwa rasmi badala ya kuibua upya urasmi kama nafasi ya suluhisho kwa usalama wa chakula (Brown, 2019). Wapangaji, wanasiasa, wakaazi wenyé ushawishi, na wawekezaji hufuata maono tasa ya miji mikubwa na yenyé mpangilio ambapo machafuko ya utovu wa nidhamu yamefutwa (Bonner & Spooner, 2012; Pieterse et al., 2020), lakini kwa kukosekana kwa utaratibu rasmi unaowezekana, fursa za kazi, udhibiti wa adhabu ya kutokuwa rasmi ni ukiukaji wa ahadi za serikali za kuzingatia haki ya kufanya kazi na inahitaji kuchukuliwa kuwa ni ukiukaji wa majukumu yao kwa heshima ya haki ya chakula.

Ikiwa uchumi usio rasmi ungeimarishta, wafanyabiashara, wachuuzi wa mitaani, wasafirishaji, na wazalishaji ndani ya uchumi wangeweza kuonekana kama waundaji wenza wa miji yenyé haki na uthabiti. Hii ina maana ya kukumbatia uchumi usio rasmi na kufanya kazi na wafanyabiashara ili kuunda mazingira wezeshi ambayo hupunguza hatari zinazohusiana na kutokuwa rasmi huku ikiongeza malipo (Bonner & Spooner, 2012). Hapa, changamoto sio tu uundaji wa mazingira wezeshi zaidi ya sera (Brown, 2019), lakini pia majoribio ya mbinu mpya za kuboresha hali halisi ya kazi na fursa za biashara kwa wafanyabiashara wasio rasmi ndani ya uwanja wa anga wa jiji.

3

MAENEYO YA MABADILIKO: VITUO VYA LISHE VYA MIJINI

1.3

Vituo vya lishe vya mijini

Utafiti wetu wa upeo unatoa matokeo moja yasiyo na shaka: katika miji yote mitatu, licha ya changamoto zinazojitokeza katika makazi yasiyo rasmi, jamii zimeunda maeneo ambayo hutoa upatikanaji wa chakula na kuunganisha utoaji wa chakula kwa shughuli zaidi za kijamii na kiuchumi. Vituo vya jamii kama vile Kituo cha Reuben na Kituo cha Ustadi Mukuru jijini Nairobi vinatoa huduma kama vile programu za kulisha shulen, huduma za afya na mafunzo ya ufundi stadi. Mjini Cape Town, mashirika ya mtandao wa majiko ya jamii ikiwa ni pamoja na Wakfu wa Callas, Ubuntu Vijijini, Gugulethu CAN, na jiko la Phakanini ambalo hutoa chakula kwa maelfu na hutumika kama maeneo salama, majukwaa

ya mshikamano kwa waathiriwa wa unyanyasaji, na vituo vya kujifunza, hasa kwa wanawake. Vile vile, Foyer Fama hutoa makazi kwa wahamiaji wa nyumbani huko Ouagadougou na mradi wao wa jikoni unatoa fursa za chakula na ajira kwa wanawake. Nafasi hizi huangazia mtaji wa kijamii wa jamii na ni eneo la mabadiliko ya mfumo wa chakula mijini.

Kwa uzoefu wetu, vituo hivi vinachangia upatikanaji na upatikanaji wa chakula kwa wanawake, wasichana, na makundi mengine yaliyo hatarini na kutoa huduma za kijamii kuanzia elimu hadi uundaji wa maeneo salama kwa wanawake katika mazingira ambayo mara nyingi ni tete na hatari. Baadhi ya vituo hivi

vinatoa fursa za ajira na kiuchumi karibu na usambazaji na usindikaji wa chakula; kwa mfano, huko Mukuru, uzalishaji wa greenhouses hutoa shule ya mboga za majani kwa ajili ya programu za kulisha shulenii. Pia wanafadhili na kukuza mtaji wa kijamii wa jamii kwa ajili ya utekelezaji wa maendeleo wa haki ya chakula kuitia kuongeza uelewa na mitandao mionganii mwa watu walio katika mazingira magumu. Kwa mfano, jiko la Callas la Cape Town na jiko la jamii la Phakanini lilitoa makazi na huduma za kisheria kwa wanawake ambao wanakabiliwa na

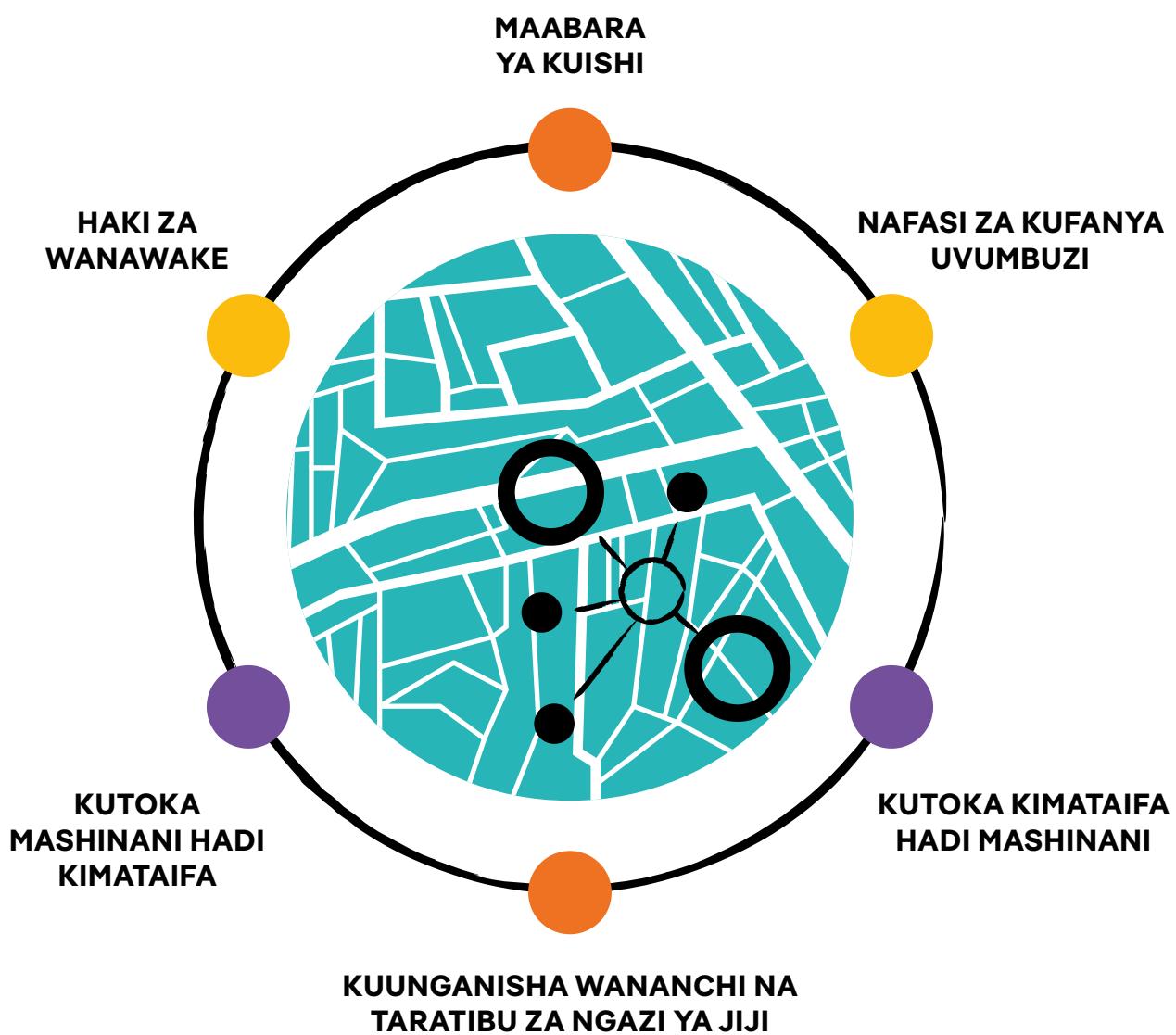
unyanyasaji wa kijinsia nyumbani. Huko Ouagadougou, Foyer Fama huwafunza wanawake kupika chakula na kukiiza kwenye mikahawa ya balskeli jijini.

Matokeo ya mazoezi ya uchoraji ramani wakati wa awamu ya upendo yanaonesha kuwa miji hiyo mitatu ina maeneo mengi ya jumuiya yanayotoa zaidi ya utoaji wa chakula tu na mara nyingi yanahuishwa na shule na maeneo mengine ya umma. Kwa hivyo, tunaweka utafiti wetu kwenye vitovu vilivyopo na kuendeleza zoezi la pamoa lililofanywa na

washirika ili kuona nafasi hizo kama vitovu vya lishe mijini. Vituo vya lishe mijini ni maabara hai katika mazingira halisi ambapo suluhu za changamoto za mfumo wa chakula huibuka. Vituo vya lishe vya mijini vina sifa ya kutekeleza kazi nyingi. Chakula ni ishara ya utambulisho na utamaduni wa pamoja na mara

nyingi huonyeshwa katika kazi ya utunzaji isiyolipwa inayotolewa na wanawake kwenye mashamba, jikoni, kama wachuuzi, au katika majukumu mengine ya jumuiya. Vituo vya lishe mijini vitatumika kama mahali pa kutetea haki za wanawake na kusaidia uwezeshaji wa wanawake kuitia mitandao na programu za utetezi.

Kielelezo cha 3. Maono yetu ya vibanda vya lishe mijini

Vituo vya lishe mijini kama maabara hai

Utekelezaji wa njia ni kiini cha kazi yetu katika vituo vya Lishe vya Mijini. Tunazona kama nafasi za kujifunza, mazungumzo, na majoribio ya uvumbuzi na tutatumia mbinu hai ya maabara ili kuboresha mabadiliko na kuunda ujuzi.

Mbinu ya utafiti wa maabara hai hivi karibuni imevutia umakini kama mbinu ya utafiti wa vitendo (Almirall et al., 2012; ENoLL, 2015; Kareborn & Stahlbrost, 2009). Inawakilisha

miundo mipya ya kuandaa michakato ya ushirikiano wa uvumbuzi kwa kuhusisha watendaji mbalimbali, ikiwa ni pamoja na watumiaji, jumuiya, na sekta za biashara, umma, na mashirika ya kiraia katika kukabiliana na changamoto za sasa za kijamii (Edwards-Schachter et al., 2012). Maabara za kuishi zinaweza kuwa nafasi halisi kama vile vitovu vya jumuiya katika Kituo cha Reuben au nafasi pepe kama vile majukwaa ya kidijitali ya mtandao wa jikoni huko Cape Town. ENoLL (2015) inafafanua maabara hai kuwa inayozingatia watumiaji, mifumo wazi ya uvumbuzi

UTEKELEZAJI WA NJIA NI KIINI CHA KAZI YETU KATIKA VITUO VYA LISHE VYA MIJINI.

kulingana na mbinu ya uundaji-shirikishi ya watumiaji inayojumuisha michakato ya utafiti na uvumbuzi katika jamii na mipangilio ya maisha halisi. Wanalenga kuwashirikisha wananchi na washikadau wengine kwa muda mrefu ili kuunda ubunifu pamoja (Edwards-Schachter, 2019; Ogonowski, 2013). Kusudi kuu la mbinu hii ni kuunda pamoja na kutoa mfano wa uvumbuzi na kuzijaribu katika jamii za maisha halisi (Yasuoka et al., 2018). Maabara hai hutoa muktadha wa kipekee wa utafiti wa vitendo ili kusoma uvumbuzi wa kijamii na kiteknolojia kwa kuwa huwapa raia jukumu tofauti kama watumiaji na watayarishaji wenza wa maarifa katika michakato ya uvumbuzi. Zimeundwa ili kujibu na kutatua matatizo ya kijamii na kuchukua fursa ya fursa za hatua za kuleta mabadiliko ili kurekebisha mazoea ya kijamii na miundo ya kijamii (Edwards-Schachter, 2019).

Uchananuzi wa maeneo sawa katika miktadha mingine hutoa msingi wa kinadharia wa ukuzaji wa vituo vya lishe mijini kama nafasi ambapo kujifunza, kukabiliana na mabadiliko hutokea. Haya ni mazingira ambapo majaribio shirikishi katika mazingira ya maisha halisi hutokea (Bosch et al., 2013; Pereira et al., 2020) na

ambapo nafasi inapatikana kwa kuunganisha shughuli zinazohusiana na chakula na shughuli za kijamii na kiuchumi za jumuiya, kwa mfano, kuunganisha raia kwa michakato ya sera ya chakula katika ngazi ya jiji, kubuni na kufanya majaribio ya vitendo vya ndani kwa ajili ya haki ya chakula, na kuunganisha hatua za ndani na mikataba ya kimataifa. Vituo vya lishe vya mijini ni nafasi halisi ambapo ukuzaji wa maarifa hufanyika na mabadiliko kutokea. Ni maeneo yenye mshikamano ambapo mtaji wa kijamii unaimarishwa na taarifa na maarifa yanatolewa na kushirikishwa (hasa katika vituo vinavyotoa ufikiaji wa mtandao).

Kama Pereira et al. (2020) eleza, mabadiliko yanahitaji mchanganyiko wa kimkakati wa mbinu na mifumo zaidi ya mawazo ya kitamaduni na marekebisho ya haraka. Vitovu vya lishe mijini vitatumika kama maabara za kujifunzia kwa washirika na jamii na kama sehemu za kuanzia za uanzishaji unaohitajika ili kuongeza ubunifu wa kijamii na kiufundi zaidi ya vitovu hivi. Nafasi hizi zinaweza kubadilishwa kuwa vitovu vya lishe mijini kwa mifumo ya chakula jumuishi na inayostahimili hali ya hewa. Kwa hivyo, kitovu cha lishe cha mijini ni maono ya programu.

4

NJIA TANO ZA MABADILIKO YA MFUMO WA CHAKULA MIJINI

Kazi ya uchunguzi wa TMG katika miji ya Cape Town, Nairobi, na Ouagadougou ilichunguza swali la

Vitisho vya haraka vya usalama wa chakula vinavyoletwa na mzozo wa COVID-19 vinaweza kushughulikiwa vipi na ni jinsi gani mafunzo yaliyopatikana kutokana na mzozo huo yanafahamisha mabadiliko ya muda mrefu ya mfumo wa chakula mijini?

Katika awamu ya upeo kati ya 2021 na 2022 tulitambua njia tano za mabadiliko ya mfumo wa chakula

mijini ambazo zitaongoza utafiti wetu wa hatua katika awamu inayofuata ya mradi. Uchambuzi wetu wa kimfumo wa utafiti huu unahitaji uelewa na ufahamu wa siku za nyuma, changamoto za leo za kimuundo, na mienendo na matukio ya siku zizajo. Mtazamo wetu unahuishisha tafakari endelevu na utambuzi wa aina mbalimbali za maarifa ndani ya matokeo yetu.

Suluhisho rahisi huvutia na hupokea ununuvi wa kisiasa. Katika mazingira magumu na yasiyo na uhakika, kama vile maeneo ya watu wenye kipato cha chini na makazi yasiyo rasmi, suluhu rahisi hupangwa kushindwa. Badala yake, tunafanya kazi ndani ya njia zinazounganishwa ili

kulazimisha mabadiliko katika kufikiri juu ya njia nyingi za usalama wa chakula hupatikana ndani ya haki ya mfumo wa chakula.

Tulitengeneza mfumo wa kuelewa na kupunguza ugumu wa kazi yetu na kuelekeza maamuzi kuhusu kile tunachofanya, kwa nini, na jinsi gani. Mfumo huo uko wazi kwa utata na kutokuwa na uhakika na unaangazia mbinu ya utafiti wa vitendo vya maabara hai katika vituo vya lishe mijini.

Mpango wa Urban Food Futures unalenga kuelewa na kushughulikia pengo kati ya wenge haki na watekelezaji wajibu kwa kufungua uwezo na nia ya wote wawili kushiriki katika mazungumzo, kuziba pengo, na kujenga maono ya pamoja. Kupitia matukio ya kisera katika maeneo ya utafiti, mabaraza ya miji na jimbo hutengeneza sera na huduma ili

kufikia hatua kwa hatua haki ya kupata chakula huku wananchi wakijipanga na kuhamasisha kuchukua hatua kuwezesha upatikanaji wa chakula katika maeneo ya watu wenge kipato cha chini na makazi yasiyo rasmi. Katika awamu ya upeo, tuliwezesha mafunzo na mazungumzo kati ya vikundi hivi ili kujifunza kutokana na utafiti na hatua zinazowezesha uundaji wa miundo ya ndani ambayo inaweza kufahamisha mijadala ya kimataifa kwa kutoa mitazamo ya kipekee katika matukio ya maisha. Mchakato wa kujifunza kutoka kimataifa hadi wa ndani unajumuisha kupata uelewa wa kina wa migogoro ya leo na kuitumia ndani ya nchi.

Njia hizi tano zinashughulikia kwa uwazi ushindani na biashara zilizofanywa katika awamu ya upeo. Ni matokeo ya awamu ya kwanza ya mradi na dira yetu ya kuongoza mafunzo yanayoendelea Cape Town na Nairobi.

MPANGO WA URBAN FOOD FUTURES UNALENGA KUELEWA NA KUSHUGHULIKIA PENGO KATI YA WENYE HAKI NA WATEKELEZAJI WAJIBU KWA KUFUNGUA UWEZO NA NIA YA WOTE WAWILI KUSHIRIKI KATIKA MAZUNGUMZO, KUZIBA PENGO, NA KUJENGA MAONO YA PAMOJA.

Kielelezo cha 4. Mfumo wa Dhana wa Mpango wa Hatima ya Chakula cha Mjini

NJUJA
Z
YAA

KUKABILIANA NA MIGOGORO

KUJIFUNZA KWA AJILI YA MABADILIKO

Jamii katika maeneo ya mijini yenyé mapato ya chini hukabiliana na wingi wa migogoro. Tulichunguza mikakati ya kukabiliana nayo iliyoibuka wakati wa janga la COVID-19 wakati serikali zilikabiliwa na changamoto kubwa katika kushughulikia usalama wa chakula wakati wa kuporomoka kwa uchumi na amri za kutotoka nje. Njia hii inasaidia michakato ya mabadiliko kwa kujifunza kutoka kwa mikakati ya kukabiliana na hali ya chini kwenda juu. Kama sehemu ya njia hii, tunachunguza jinsi jikoni za jumuiya zinavyoweza kuongezeka kwa kutambua mahali pa kuingilia kwa ushirikiano wa kitaasisi kati ya serikali za mitaa na mashirika ya kijamii.

Mantiki

Kujenga ustahimilivu wa muda mrefu katika mifumo ya chakula kunahitaji zaidi ya uwezo wa kustahimili na kuishi wakati wa majanga. Ustahimilivu wa muda mrefu unahitaji kujenga uwezo wa kutarajia mishtuko, kuchukua hatua mapema ili kupunguza athari zake, na kuzoea. Zaidi ya kujenga uwezo na kukabiliana na hali, ustahimilivu wa muda mrefu pia unatuhitaji kuzingatia maarifa na uzoefu wa jamii zilizo katika shida. Hii inahitaji mazungumzo shirikishi, jumuishi, na yenye heshima ambayo yanakubali maswala ya kihistoria na kitamaduni. Uchambuzi wa mipango ya kukabiliana na hali ya kijamii inasisitiza umuhimu wa umiliki wa ndani kwa ajili ya mafanikio ya urekebishaji (McNamara et al., 2020). Matokeo ya kazi yetu ya upeo yanaonesha kuwa jamii hutumia mtaji wa kijamii kutengeneza na kutumia mbinu za kukabiliana nazo. Hili limetutia moyo kujifunza kutokana na mbinu za kukabiliana na hali ili kufahamisha programu na sera za ustahimilivu wa muda mrefu.

Mbinu mbili za kukabiliana na hali zilikuwa msingi wa awamu ya upeo: jikoni za jumuiya huko Cape Town na utafiti unaotegemea madawati juu ya mipango ya uokoaji ya kijamii katika miji yote mitatu.

Jikoni za jamii huko Cape Town zilitoa majibu ya haraka kwa athari za kiuchumi za kufuli kwa kutoa chakula kwa wale wanaohitaji. Takriban 90% ya jikoni za jamii huko Cape Town zilianzishwa wakati wa janga la COVID-19 na kuhusishwa kwake kufuli na upotezaji wa mapato (Paganini

et al., 2021a). Jikoni hizi, nyingi ziko ndani ya Cape Flats, ni tofauti kama vitongoji vinavyohudumia. Mara nyingi huunganishwa na misikiti au makanisa, shule, vituo vya maendeleo ya watoto wachanga, au vituo vya jamii. Zikawa nafasi zinazotoa orodha tajiri na mara nyingi isiyokubalika ya huduma pamoja na sahani za chakula wanazotoa. Hizi ni pamoja na usaidizi wa unyanyasaji wa majumbani, ushauri wa lishe, ulezi wa watoto au usaidizi wa matunzo ya baada ya shule, na kushirikiana na washiriki wa genge. Utafiti uliofanywa hadi sasa unaonyesha kuwa kazi ya kulisha jamii zao kwa pamoja inazungumzia uwezo wa mahusiano ya wanawake na uwezo wao wa kujenga sauti ya kisiasa huku wakiongeza wakala katika ngazi za mtu binafsi na jumuiya (Nyaba et al., inachapishwa).

Jikoni zinakabiliwa na vikwazo vikubwa. Nafasi ni moja ya vikwazo. Kati ya jikoni 21 zinazofanya kazi Gugulethu mwaka wa 2021, ni moja tu ambayo haikuwa katika nyumba ya kibinafsi. Upatikanaji wa rasilimali za kifedha ili kudumisha jikoni ni mwagine. Wakati wa mahojiano yetu, 76% ya wanaume 19 waliohojiwa na 70 waliohojiwa wanawake wa kujitolea kutoka jikoni hizo wanaishi kwa ruzuku ya kijamii (ruzuku ya walemauvu, pensheni, ruzuku ya watoto, ruzuku ya kijamii) na kwa kiasi fulani huchangia fedha hizo kwa gharama za uendeshaji wa jikoni (Battersby et al., 2022). Kwa hivyo, jinsi jikoni zinavyofanya kazi kwa sasa hutegemea uwezo wa wanawake waliojitlea kuomba michango, kupanga chakula, kupika na kuhudumia (Nyaba et al., inachapishwa). Wakati wa awamu ya upimaji, wanawake waliripoti kuwa

Katika awamu ya upekuzi jijini Nairobi, Muungano ilifanya majaribio ya kubadilisha jiko la jamii ya Cape Town ili kutoa msaada wa chakula katika sehemu moja ya makazi yaliyofukuzwa na kuharibiwa ya Mukuru. Katika utafiti huu wa hatua, tuliandika kupanda kwa bei za vyakula pamoja na mafunzo ya wanawake kuhusu kuunda kikundi cha kulisha mamia ya watu kila siku. Katika warsha ya pamoja iliyoratibiwa na TMG na Muungano, wenzao wa Afrika Kusini kutoka FACT waliwezesha zoezi la kuota ndoto kwa wanawake wa Mukuru kufikiria jikoni lao zaidi ya hali ya dharura iliyopo. Kwa kuchochewa na mfano wa Afrika Kusini, mustakabali wa jikoni uliundwa kulingana na mada mbili: kwanza, mahali pa mtandao na kujenga uhusiano na, pili, fursa ya kujenga biashara na kuzalisha kazi (Battersby et al., 2022). Utafiti wa hatua ulisababisha utoaji wa milo 300 kwa siku na mchakato wa miezi sita wa kujifunza kwa pamoja kutafuta njia za kushirikiana (Muungano, 2022). Utafiti wa hatua na nyaraka zake uliangazia jukumu kuu la jikoni kama kituo cha muunganisho cha kupanga mikakati ya kukabiliana na uhamishaji na kuishinikiza serikali kutambua wakazi kama wanufaika wa ardhi (Muungano, 2022). Mwishoni mwa 2022, watu waliruhusiwa kukaa tena na kujenga upya nyumba zao karibu na jikoni.

jikoni nyingi hazikuweza kuendeleza programu zao kutokana na uchovu wa wafanyakazi na kupungua kwa michango na usaidizi wa kifedha wa serikali na ilibidi kufungwa.

Mkakati mwengine wa kukabiliana na watu ambao walizidi kutegemea wakati wa janga la COVID-19 ilikuwa mipango ya kuokoa ya ndani. Nchini Afrika Kusini, miradi ya kuweka akiba inajulikana kama stokvels, nchini Kenya kama vyama, na nchini Burkina Faso kama *tontines*. Kote ulimwenguni, watu wengi huokoa pesa kuititia mipango isiyo rasmi ya kuweka akiba badala ya au pamoja na huduma rasmi za kifedha. Vikundi vya kuweka akiba, kama vile vyandarua vingine visivyo rasmi vya usalama, vinaweza kukuza hatua za pamoja kwa kutoa fedha na ushirikiano kuwezesha. Ni sehemu ndogo ya

mikakati ya kukabiliana ambayo inaelezea mikakati ile tu inayohusisha kupata usaidizi kutoka kwa kaya nyingine (Devereux, 1999). Wanachama wa vikundi vya kuweka akiba huja pamoja mara kwa mara ili kujadili masuala ya kawaida yanayowakabili, kupata usaidizi na kujitolea kwa kaya binafsi kwa ajili ya hatua za jumuiya, na kuunda mwelekeo wa pamoja wa kujadiliana na mamlaka ya serikali (Shand & Colenbrander, 2018). Nchini Kenya, wanachama wa mipango ya kuweka akiba hukusanya rasilimali zao za kifedha kuititia michango ya kawaida. Kisha fedha hutolewa kwa mwanachama mmoja kama mkupuo katika raundi ya kufurahisha au wakati mwengine kutumika kwa pamoja kwa miradi ya jamii, kama vile utwaaji wa ardhi ya uboreshaji wa makazi katika makazi yasiyo rasmi (Weru et al., 2018).

Mjini Cape Town, stokvels ziliangaziwa kama ishara ya matumaini mwaka wa 2020, wakati watu walisubiri mwaka kuisha ili kupokea malipo yao ya kununua chakula (Paganini et al., 2021). Mipango ya kuweka akiba kwa kawaida huwaleta pamoja watu walio na asili iliyyoshirikiwa, kama vile familia, majirani, au watu wenye taaluma zinazofanana. Mtaji wa kijamii, kwa hivyo, ni sehemu muhimu ya mipango ya kuweka akiba, kwani zote hujenga na kuimarisha mtaji wa kijamii (Ibrahim, 2019; Shand & Colenbrander, 2018). Wanachama wanaamini kuwa wanachama wengine wataendelea kushiriki hadi kila mmoja apate mkupuo mara moja na atalipa deni lake ikiwa jumla itatolewa kama mkopo. Katika hali ya uhaba wa chakula, baadhi ya vikundi vya kuweka akiba hufanya kazi na bidhaa za chakula badala ya pesa; kwa mfano, majiko ya jamii huko Cape Town ambao walikuwa na mtandao kupitia utafiti walitumia akiba zao kununua chakula kwa wingi, hasa mafuta ya kupikia, wakati wa miezi ya mwanzo ya vita dhidi ya Ukraine.

Wanawake huchenza kanuni muhimu katika kukabiliana na hali, katika ngazi ya kaya na jamii. Kwa ujumla, kuna haja ya kuunda masimilizi ya wanawake ambao mara nyingi husawiriwa kama waathiriwa wanaohitaji usaidizi wa kijamii (Duncan & Claeys, 2020). Kulingana na ripoti ya FAO ya ‘Hali ya usalama wa chakula na lishe duniani’, wanawake wana usalama duni wa chakula kuliko wanaume, hasa tangu vita vya Ukraine (FAO et al., 2022).

Hata hivyo, wakati ukosefu wa usawa wa kijinsia unaongezeka, mara nyingi ni mitandao ya wanawake ambayo hubuni suluhi wakati wa majanga. Matokeo kutoka kwa awamu ya upimaji yanaonyesha kuwa miungano iliyopangwa vizuri ya wanawake mara nyingi ndiyo msingi wa mbinu za kukabiliana na jamii zilizokuzwa (Battersby et al., 2022).

Nadharia ya mabadiliko

Si serikali za mitaa au jumuiya za mitaa zinaweza kubadilisha mifumo ya chakula peke yake. Migogoro imeonyesha kuwa mtaji wa kijamii ndio mji mkuu wa watu masikini wa mijini, haswa wanawake. Hata hivyo, mbinu zilizofanikiwa na zenye kuleta matumaini kama vile jikoni za jumuiya katika tovuti zetu za utafiti zinaendelea kutegemea sana kazi zisizolipwa za wanawake na matumizi ya rasilimali zao za kibinafsi zilizotawanywa kama vile muda, pesa, nafasi za kupikia na vyombo. Wakati mbinu zao za chinijuu na suluhi zinazoendeshwa na jamii zilionekana kuwa na nguvu mwanzoni mwa janga hili, ukosefu wa uendelevu wa mbinu zao unadai mabadiliko. Zaidi ya hayo, mazingira wezeshi ambapo serikali na wafadhili huhamisha mwelekeo wao kutoka kwa usaidizi wa mara kwa mara wa miradi binafsi hadi usaidizi wa kimfumo unaweza kuendeleza uendelevu.

Urban Food Futures hutengeneza mazingira ya kujifunza kwa pamoja ili kutambua jinsi jikoni zinahitaji

SI SERIKALI ZA MITAA AU JUMUIYA ZA MITAA ZINAWEZA
KUBADILISHA MIFUMO YA CHAKULA PEKE YAKE.

kubadilika ili kuwa endelevu na jinsi jamii zinazozunguka zinavyoweza kujenga mazingira ya kusaidia jikoni. Je, serikali inaweza kutoa nini kusaidia juhudhi hizo? Je, mtindo wa ushirikiano kati ya jikoni, mtandao wa jikoni, serikali, sekta ya kibinafsi, na wafadhili unaweza kuonekanaje?

Njia hii imeunganishwa na njia zingine kwa njia ifuatayo. Kazi yetu juu ya uwajibikaji (Njia ya 2) inajengwa juu

ya vuguvugu la kijamii lililojikita katika kazi ya jikoni ya jumuiya inayoitwa “Na kalamu na vyungu hadi bungeni” na kuunganisha mtandao na jukwaa na maafisa wa Jiji la Cape Town, Mkoa wa Rasi ya Magharibi, na Programu ya Maendeleo Kiuchumi ya Western Cape (WCEDP). Jikoni hutumika kama kitovu cha kijamii katika jamii. Kwa hivyo ni sehemu bora za kuanzia kwa kazi yetu kwenye Njia ya tano hadi data ya chanzo cha watu wengi.

Nini kinafuata?

Tutazingatia utekelezaji wa njia hii huko Cape Town na kazi kwenye jikoni za jamii.

1

Mjini Cape Town, hatua ya kwanza ni kufafanua ni nini kinapaswa kubadilika ili kufanya jikoni za jumuiya kufanikiwa na kuwa endelevu. Kwa hivyo, tutatengeneza mpango wa utekelezaji na kubainisha jikoni nne ambamo tunabadilisha na kuchunguza ushirikiano na sekta binafsi na wafadhili ili kuunda mifumo endelevu ya ufadhili wa muda mrefu (mpango ya mtu wa tatu au ya kitaasisi, mpango ya kuweka akiba, au ubia wa kibinafsi kama ilivyohimizwa na mfano wa Amerika ya Kusini wa cocina populares).

2

Kulingana na matokeo hayo, pamoja na mamlaka ya manispaa na jumuiya, tutabuni dhana na muundo wa ushirika ambao unaweza kutumika kama viingilio vya usaidizi wa kitaasisi. Ili kufikia mwisho huu, tutatambua jikoni na uwezekano wa kubadilishwa kuwa vibanda vya lishe vya mijini na majaribio ya mifano mpya tofauti.

3

TMG na washirika huko Cape Town na Nairobi wataandika mizozo kwa idadi na hadithi kutoka kwa mitazamo ya kijinsia ya jikoni. Hii inahusisha muendelezo wa utafiti kuhusu dhana kati ya unyanyasaji wa kijinsia na usalama wa chakula. Utafiti wa ubora utashirikiwa katika karatasi ya utafiti ambayo inatoa mwanga juu ya majukumu ya wanawake na mapambano katika kufikia haki ya chakula.

NUNAYA 2

82

UWAJIBIKAJI WA PANDE ZOTE

KWA KALAMU NA SUFURIA HADI BUNGENI

Umaskini na usawa wa kijamii na kiuchumi ni sababu za kimuundo za kuenea kwa njaa na utapiamlo. Michakato ya kipekee ya kufanya maamuzi huchangia kuendelea kwa ukosefu wa usawa. Ili kufikia hatua kwa hatua haki ya kupata chakula, mabadiliko ya mfumo wa chakula mijini lazima yaongeze uwajibikaji na uwazi wa serikali na michakato ya kufanya maamuzi. Kuongezeka kwa uwajibikaji hakuwezi kupatikana kwa kufanya kazi katika ngazi ya chini au na mamlaka za serikali kwa kutengwa. Tunalenga kuimarisha uwajibikaji kwa kuwawezesha watendaji wa ngazi za chini kuwa washiriki katika michakato ya kufanya maamuzi ya usimamizi wa chakula badala ya kuwa wapokeaji tu. Kama sharti, uwezo wa serikali kushirikiana na watendaji mashinani unahitaji kuimarishwa.

Mantiki

Kwa kuzingatia ripoti zao za ‘Hali ya Usalama wa Chakula na Lishe’, FAO et al. (2021) inahitimisha kuwa “umaskini na ukosefu wa usawa ni sababu za kimsingi za uhaba wa chakula na utapiamlo katika aina zake zote” (uk. 4). Miongoni mwa ukosefu wa usawa unaoendeleza njaa na utapiamlo, FAO et al. (2021) kutambua ukosefu wa usawa katika upatikanaji wa taarifa na hali ya kijamii ya makundi fulani (yaliyotengwa kijamii au yaliyotengwa). Ripoti hiyo pia inathibitisha kuongezeka kwa pengo la kijinsia katika usalama wa chakula. Ugunduzi huu unaonyesha kazi ya awali ya kuibua umaskini sugu ambao unaangazia “aina

za mahusiano ya kijamii ambayo huzalisha umaskini, na ambayo mara nyingi huingizwa ndani ya taasisi za kisiasa na miundo ya kiuchumi” (Green & Hulme, 2005, uk. 867). Kuendelea kwa ukosefu wa usawa ndio chanzo cha mbinu zinazozingatia haki. Ongezeko la njaa duniani mwaka 2021 linaonyesha ukosefu wa usawa uliokithiri katika nchi na ndani ya nchi kutokana na mtindo usio sawa wa kuimarika kwa uchumi mionganii mwa nchi na upotevu wa mapato ambao haujapatikana mionganii mwa wale walioathiriwa zaidi na janga la COVID-19 (FAO et al., 2021).

Maoni ya jumla ya 12 (§15) kuhusu “Haki ya chakula cha kutosha” yanabainisha viwango vitatu vya

Wajibu wa kuheshimu upatikanaji uliopo wa chakula cha kutosha unazitaka nchi wanachama kutochukua hatua zozote zinazosababisha kuzuia ufikiaji huo. Jukumu la kulinda linahitaji hatua za Serikali ili kuhakikisha kwamba makampuni ya biashara au watu binafsi hawanyimi watu fursa ya kupata chakula cha kutosha. Wajibu wa kutimiza (kuwezesha) maana yake ni kwamba Serikali lazima ishiriki kikamilifu katika shughuli zinazokusudiwa kuimarisha ufikiaji wa watu na utumiaji wa rasilimali na njia ili kuhakikisha maisha yao, pamoja na usalama wa chakula. Hatimaye, wakati wowote mtu binafsi au kikundi hakiwezi, kwa sababu zilizo nje ya uwezo wao, kufurahia haki ya chakula cha kutosha kwa njia waliyo nayo, Mataifa yana wajibu wa kutimiza (kutoa) haki hiyo moja kwa moja. Wajibu huu pia unatumika kwa watu ambao ni wahasiriwa wa majanga ya asili au mengine.

Kamati ya Haki za Kiuchumi, Kijamii na Kitamaduni, Maoni ya Jumla 12, 1999.

wajibu wa Serikali dhidi ya raia wake ili kutambua hatua kwa hatua haki hii: wajibu wa kuheshimu, kulinda, na kutimiza.

Miongozo ya Hiari ya kusaidia Utekelezaji wa Maendeleo wa Haki ya Chakula (FAO, 2005) inalenga kusaidia utekelezaji wa maendeleo wa haki ya chakula katika muktadha wa usalama wa chakula wa kitaifa. Ingawa hazilazimiki kisheria, zinatoa mapendekezo ya sera kwa majimbo na washikadau wengine. Kwa maana hii, wanapendekeza kwamba “*majimbo yanapaswa kutoa taarifa kwa watu binafsi ili kuimarisha uwezo wao wa kushiriki katika maamuzi ya sera zinazohusiana na chakula ambayo yanaweza kuwaathiri, na kipinga maamuzi yanayotishia haki yao*” (uk. 23). Miongoni mwa mambo mengine, hii pia ni pamoja na kwamba serikali kuhakikisha uwazi na uwajibikaji katika matumizi ya rasilimali za umma katika eneo la usalama wa chakula. Zaidi ya hayo, chakula kisitumike kama chombo cha shinikizo la kisiasa na kiuchumi.

Afrika Kusini na Kenya zilitengeneza kuunga mkono sera za kitaifa kuhusu usalama wa chakula mwaka wa 2014 na 2011 (GoK, 2011; Serikali ya Jamhuri ya Afrika Kusini, 2014). Hata hivyo, pamoja na majukumu haya mapana na yanayojumuisha, hii imekuwa ngumu kufanya kazi na kazi kubwa iko mbele kutafuta njia za kugatua sera za sasa za chakula kwa serikali za manispaa. Hii ni pamoja na kusaidia serikali za ngazi ya miji ili kuhakikisha kuwa matokeo ya mfumo wa chakula yanazingatiwa ndani ya mbinu ya kupanga isiyozingatia chakula

(Haysom et al., 2022). Burkina Faso haijapitisha haki ya chakula katika katiba yake wala katika maandishi yoyote ya sheria au udhibiti (FAO, 2022b; FIAN Burkina Faso, 2015). Hata hivyo, Burkina Faso ni mojawapo ya nchi chache katika kanda hiyo ambapo mipango inayohusiana moja kwa moja na utambuzi wa haki ya chakula na utekelezaji wa sera za haki za chakula inaendelea. Haki ya chakula pia ilijumuishwa katika rasimu ya katiba iliyowasilishwa mwaka wa 2017 (Paktogo, 2021); hata hivyo, wakati wa kuandika, hii imekuwa njia ya machafuko ya kijamii na kisiasa.

Utambuzi unaoendelea wa haki ya kupata chakula kupitia kufanya maamuzi katika ngazi ya jiji na kaunti mara nyingi huchukuliwa kuwa mchakato wa kutengwa na jamii. Uratibu wa misaada ya chakula wakati wa kufuli kwa sababu ya COVID-19 ni mfano halisi: jikoni za jamii zilipokea vyakula vilivyopitwa na wakati na wavuvi waliozuiliwa kuvua chini ya kufuli walipokea samaki wa makopo. Kauli mbiu “hakuna chochote kuhusu sisi bila sisi” ilitumiwa kuonyesha hamu ya wapokeaji ya sauti ya pamoja katika mashauriano ya msaada wa chakula. Kwa ujumla, sababu ya hatua ya serikali kutokidhi mahitaji ya jamii ni kutolingana kati ya ajenda na lugha inayotumiwa katika mikutano ya uratibu na kile kinachochukuliwa kuwa muhimu kutoka kwa mtazamo wa msingi (Buthelezi, 2022). Kulingana na Manifesto ya Mukuru ya 2020, jijini Nairobi, watendaji wa mfumo usio rasmi wa chakula hawatambuliki kisiasa. Ili kubuni programu na sera za usalama wa chakula, michakato ya

kufanya maamuzi inahitaji kutambua maarifa na maarifa yaliyokusanywa kupitia michakato shirikishi ndani ya jamii, kama vile mchakato wa mazungumzo ya chakula wa FACT (Buthelezi & Metelerkamp, 2022) au mchakato wa Muungano wa SPA (Owade et al., 2022)

Wakati wa awamu ya upeo, tulichambua michakato miwili inayoendeshwa na mashirika ya kiraia ambayo inaweza kuchangia kwa wananchi kuwa na uwezo wa kuiwajibisha serikali, ambayo ni mchakato wa Muungano wa SPA jijini Nairobi na mchakato wa mazungumzo ya chakula wa FACT mjini Cape Town.

1. Katika mazingira ya Afrika Kusini, njaa inahusiana na aibu. Kwa hivyo, mapambano dhidi ya njaa hayawesi kutokea hadi njaa idhalilishwe kwa wale wanaopata uhaba wa chakula (Paganini et al., 2021b). Hii ina maana kuwawezesha jumuiya

za wenyeji kushiriki katika kufanya maamuzi na kuongeza uwezo wao wa kuiwajibisha serikali zao za mitaa kwa wajibu wake. Mijadala ya chakula ya FACT imeundwa kwa lengo hili akilini. Mijadala yao ya chakula ilihitimisha kuwa uelewa wa kina wa mifumo ya chakula na uhaba wa chakula huwawezesha wananchi кудai na кудай haki zao (Buthelezi, 2022). Hii inawakilisha mabadiliko makubwa kutoka kwa programu za serikali zinazowachukulia watu kama wapokeaji wa msaada wa chakula kama zawadi za hisani hadi kuwazingatia watu kama wahusika katika mfumo wa chakula na kutambua haki zao za kisheria. Zaidi ya hayo, midahalo ilipelekea kujenga wakala wa jumuiya ili kuchangia kikamilifu katika kutambua haki hiyo, badala ya kusubiri utulivu wa serikali. Zaidi ya hayo, kujenga wakala wa watu kupitia hatua za jumuiya, kama

Source: Nicole Paganini, 2022

vile kazi ya jikoni ya jumuiya, pia inahimiza watu kuwajibika moja kwa moja kwa ajili ya maisha yao ili wategemee usaidizi wa serikali pale tu inapobidi kabisa (Paganini et al., 2021a). Katika utafiti wa spika, FACT ilisema kuwa jamii husalia katika kiputo cha nafsi zao wenyewe na kufanya wanapofanya vitendo vidogo, bila kushughulikia changamoto za kimfumo, uhusiano wao, na vichochezi vyao vya mabadiliko.

- 2.** Jijini Nairobi, tulichanganua mchakato wa kupanga uliopelekea Eneo Maalum la Mipango (SPA) huko Mukuru. SPA ni mpango jumuishi wa maendeleo ambao unashughulikia changamoto zinazowakabili wakazi wa Mukuru, kama vile kupata umiliki wa ardhi, kutoa huduma za kimsingi, na kuimarisha upatikanaji wa haki. Kwa kuunda mpango unaoshughulikia masuala haya na kuuwasilisha kwa Serikali ya Kaunti ya Nairobi ili itekelezwe, Muungano Alliance na washikadau wengine zaidi ya 40 walitoa msingi wa mradi wa uboreshaji jumuishi wa makazi yasiyo rasmi (Owade et al., 2021).

Katika miji yote miwili, hakuna idara moja inayohusika na usalama wa chakula mijini. Idara kadhaa za serikali zina mamlaka ya kutawala vipengele tofauti vya mifumo ya chakula mijini (Haysom et al., 2022). Mamlaka hii ya umma iliyotawanyika inatatiza zaidi uwajibikaji wa serikali kwani mgawanyo wa majukumu miiongoni mwa mashirika ya serikali mara nyingi haueleweki kwa jamii (Kimani na wenzake, kwenye vyombo vya habari; Paganini et al.,

2021a). Kuongeza uwajibikaji, kwa hivyo, pia kunamaanisha kuweka uwazi juu ya majukumu na majukumu ya idara mbalimbali. Wakati huo huo, kujenga uwezo wa viongozi wa umma juu ya watendaji na utendaji wa ndani wa majukumu yao ya ndani na mamlaka ni kipengele muhimu zaidi cha kuongeza uwajibikaji.

Kuhusu utimilifu wa maendeleo wa haki ya chakula, kuna wabeba wajibu na wenyе haki. Tofauti hii ya majukumu lazima ihifadhiwe katika utekelezaji wa haki ya chakula. Hii Mara nyingi huwa changamoto katika vikao vya wadau wengi kama vile mabaraza ya chakula ambayo huleta wadau wote wa mfumo wa chakula kwenye meza moja. Kwa hivyo, majukwaa ya wadau wengi mara nyingi hukosolewa na watafiti kwa "washikadau wengi" (Haysom et al., 2022) na kwa tabia yao ya mazungumzo kutoongoza kwa hatua na serikali (Buthelezi, 2022). Michakato ya usimamizi wa chakula lazima iandaliwe kwa njia ambayo wenyе haki na watekelezaji wajibu wanashughulikiwa hivyo. Haki na wajibu zisifutwe kwa kumfanya kila mtu kuwa mshikadau. Vinginevyo, kuna hatari kwamba michakato hii inazidisha ulinganifu wa nguvu tayari kati ya watendaji tofauti.

Nadharia ya mabadiliko

Nadharia ya mabadiliko ya njia hii inajumuisha mambo manne:

- 1. Ujuzi wa haki za kusoma na kuandika:** Ili kuongeza uwajibikaji, jamii lazima zifahamu haki zao na mbinu zinazowezekana za kurekebisha. Uwazi ni muhimu

sawa. Kuelewa haki na upatikanaji wa habari ni masharti ya kuiwajibisha serikali.

2. Nafasi za kusaidia jamii kueleza sauti zao:

Mpango wa Urban Food Futures utasaidia na kufanya kazi kuititia mchakato wa Mukuru SPA na mchakato ya mazungumzo ya chakula ili jamii ziweze kueleza sauti zao.

3. Majukumu ya kuchora ramani:

Jimbo mara nyingi huchukuliwa na wanajamii kama lisilofuatana. Kati ya nyanja mbalimbali za serikali, kuna sera zinazokinzana, itikadi na ajenda zinazokwamisha suluhu za muda mfupi na ahadi za muda mrefu. Mbali na uvezeshaji wa jamii unaolengwa na muundo wa mchakato, kuimarisha uwajibikaji kunahitaji uelewa wa kina wa majukumu mbalimbali ya idara, katika ngazi za jiji, mkoa (kaunti) na kitaifa.

4. Mchakato wa mazungumzo unaouanganisha sauti za jamii na vyombo husika vya serikali:

Uwajibikaji unahitaji mchakato wa kuwezesha mawasiliano kati ya jamii na serikali. Kuititia mchakato huu, serikali zitafaidika kutohana na mabadilishano yaliyopangwa na jumuiya ambazo mara nyingi hazifikii (Mathekga & Buttus, 2007). Hii ilionyeshwa haswa wakati wa janga hili, wakati maafisa wa serikali walielezea changamoto za kuratibu misaada ya chakula katika makazi yasiyo rasmi (van Wyk & Reddy, 2022). Kuunganisha jamii na serikali ni mchakato unaohitaji uvezeshaji makini na mbinu

zilizoundwa vyema zinazozingatia mambo yafuatayo:

- Uwakilishi: Mtazamo wetu unahimiza ushiriki wa watu wenye maana katika michakato ya usimamizi wa chakula na kushughulikia uwajibikaji wa raia na serikali katika mchakato unaolengwa na unaowezeshwa kwa uangalifu wa ushiriki wa watendaji. Hapa, tunaondoka kwenye warsha za washikadu mbalimbali na kujenga mchakato wa miaka mitatu ambao umejikita katika mkakati wa ushirikiano katika ngazi ya jiji la Nairobi na Cape Town.
- Lughu: Matumizi ya “sera izungumze” katika michakato ya utawala mara nyingi huzuia ushiriki hai wa watu wale wale ambao michakato kama hii inanua kuwashudumia. Ikiwa michakato ya usimamizi wa chakula inanua kushughulikia sababu kuu za udhaifu na njaa, lazima wafanye juhudhi “kuzungumza lughu ya kienyeji”, kihalisi na kimawazo.

Jimbo mara nyingi hutazamwa na wanajamii kuwa halina uhusiano. Kati ya nyanja tofauti za serikali, jamii zilieleza kwamba zinahitaji uelewa wa kina wa majukumu tofauti ya idara, katika ngazi ya jiji, mkoa (kaunti), na kitaifa ili kushirikisha serikali ipasavyo na kutambua maeneo ya uwajibikaji. Kuelewa serikali, mamlaka na majukumu yake ni mojawapo ya malengo muhimu ya kazi yetu ya uwajibikaji na matukio mawili ya sera huko Cape Town (Novemba, 2022) na Nairobi (Machi, 2023)

Nini kinafuata?

1

Kwa kuzingatia uchanganuzi wa mamlaka ya kisiasa wa Kituo cha Kiafrika cha Miji, wahusika wakuu serikalini watatambuliwa na kualikwa kuchukua jukumu muhimu katika uwezo wa ushauri wa programu ya utafiti. Uchoraji wa majukumu ya sera mjini Cape Town utapanuliwa kwa ajili ya programu na mamlaka zinazohusiana na haki za chakula, usalama wa chakula na lishe.

2

FACT na Muungano, wanaofanya kazi na jamii, watahamasisha michakato shirikishi kwa uelewa zaidi wa haki ya chakula na kujenga juu ya mamlaka kamili na ramani ya waigizaji. Ili kufanya hivyo, mashirika yote mawili yatashiriki katika mafunzo ya nje juu ya haki ya chakula ili kukuza maarifa na uwezo wa kuwezesha mchakato huu ndani ya jamii zao.

3

Tukizingatia matukio ya kisera ya TMG jijini Nairobi (Machi 2023) na Cape Town (Novemba 2022), tutaanzisha vikundi vyakazi vyamiji hii miwili na mashirika washirika na serikali za jiji na mikoa/kaunti kuhusu jinsi ya kufikia hatua kwa hatua haki ya kupata chakula kuititia njia za utekelezaji na majaribio ya kitovu cha lishe mijini. Vikundi hivyo vyakazi vitakutana mara kwa mara ili kuandamana na kushauri utekelezaji wa njia zote.

4

Mjini Cape Town, mdahalo wa chakula wa FACT utaendelea hadi mwaka wa tatu na matokeo yatashirikiwa kwa utaratibu katika michakato ya utawala kama vile Jukwaa la Chakula la EDP, Kituo cha Imbizo Bora ya Chakula, na kikundi kazi kipywa kilichoanzishwa na Jiji la Cape Town. Hii ni sehemu ya mchakato wa aina tatu ambao unashughulikia hitaji linaloendelea la kudharau njaa katika ngazi ya jamii kupitia midahalo ya vyakula vyatatu; kutambua vipaumbele vyatatu

mabadiliko katika michakato iliyowezeshwa na mamlaka ya manispaa na jamii; na kupima zana za ushiriki wa utawala kama vile michakato ya kutoa maoni shirikishi kuhusu rasimu ya miswada na programu kama vile TMG, ACC, na mchango wa FACT kwa Mfumo wa Maendeleo ya Jamii wa Manispaa.

5

Jijini Nairobi, uzoefu wa Muungano katika jikoni la maandamano umesababisha mchakato wa kisiasa. Hii inaturuhusu kujifunza kutoka jikoni kama nafasi ya kisiasa kwa hatua zinazofuata za programu katika kubuni mchakato mpya wa Maeneo Maalum ya Upangaji unaojumuisha suala la vitovu vya lishe mijini kama nafasi za mabadiliko. Pamoja na Muungano, tunaanza tena mchakato shirikishi wa SPA kwa kuongeza kipengele cha usalama wa chakula.

NUNAYA 3

KILIMO CHA MAZINGIRA KILICHO- DHIBITIWA

KUFIKIRIA UPYA UZALISHAJI WA
MIJINI KWA KUZINGATIA MABADILIKO
YA HALI YA HEWA

Ili kuondokana na vikwazo vinavyoletwa na mabadiliko ya hali ya hewa, uhaba wa maji salama mijini, na suala la mwiba la upatikanaji wa ardhi katika kilimo cha mijini; tunabishana kwamba kilimo cha haidropotiki katika Mazingira Yanayodhibitiwa ni chaguo la kuongeza uzalishaji wa mboga katika maeneo ya mijini. Wakati kupanda kwa mimea katika mazingira yanayodhibitiwa (CEA) inapounganishwa na mipango ya kitaasisi kama vile programu za kulisha shulen, inaweza kuwa matarajio ya gharama nafuu kwa miji mingi ya Afrika. Katika kituo cha jamii katika makazi yasiyo rasmi huko Mukuru, tulijaribu mifumo mitatu ya CEA ili kuzalisha mboga mpya kwa ajili ya programu za kulisha shulen.

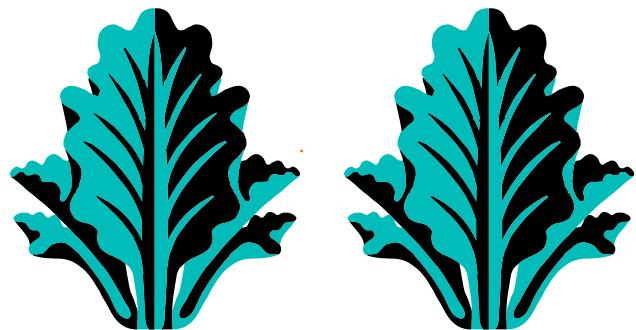
Mantiki

Mifumo ya chakula cha mijini inategemea zaidi chakula kinachozalishwa katika maeneo ya karibu na mijini na vijijini. Maeneo haya yanakabiliwa na athari nyingi za mabadiliko ya hali ya hewa kama vile mwelekeo mbaya wa hali ya hewa na uharibifu wa udongo (Bationo & Waswa, 2011; de Bruin et al., 2021; Zimmer et al., 2022). Ofori et al. (2021) inaripoti kuwa kufikia 2050, mavuno ya nafaka Kusini na Magharibi mwa Afrika yanaweza kupunguzwa hadi 40% kutokana na mabadiliko ya hali ya hewa. Matukio ya hali ya hewa kali katika miji mitatu ya miaka ya hivi karibuni ni dalili ya hili. Mnamo mwaka wa 2018, ukame mkali huko Cape Town ulisukuma jiji hilo kwenye ukingo wa hifadhi yake ya maji na kulazimisha kupunguza matumizi ya maji ya kilimo kwa hadi 60%, na kuathiri sana uzalishaji wa kilimo (Mokone, 2018). Kenya, mifumo ya mvua isiyo ya kawaida mwaka 2021 ilipunguza mavuno ya mahindi kote nchini (Njeru, 2022). Chini ya mifumo ya uzalishaji wa mashambani, masuala haya ya hali ya hewa yanatishia wakulima wa mijini na vijijini na yanasisitiza haja ya kutafuta njia za kuongeza kiasi cha chakula kinacholimwa mijini.

Wakati wa awamu ya upeo, tulielezea hali ya kilimo cha mijini katika maeneo matatu ya utafiti, tukitoa maelezo kutoka kwa data ya pili, mahojiano na watendaji wakuu, na takwimu za umma (tazama Sango, 2021; Swanby, 2021; Wairimu, 2021). Ndani ya mifumo ya sasa ya uzalishaji, wakulima wadogo wa mijini katika miji yote mitatu wanakabiliwa na changamoto

kubwa. Umiliki wa ardhi na ukosefu wa nafasi ni kipengele kimoja muhimu. Jijini Nairobi, ushindani wa nafasi za mijini kutoka kwa matumizi mengine ya ardhi kama vile makazi, unasukuma wakulima kuelekea maeneo ambayo mara nyingi hayatoshelezi kwa kilimo, hasa ardhi ya pembezoni, kando ya barabara na reli, na hifadhi za njia za umeme. Wakulima wengi wa mijini hawana hati miliki ya ardhi wanayolima (Kaunti ya Jiji la Nairobi, 2018). Huko Ouagadougou, kilimo ni shughuli inayovumiliwa, lakini haramu. Hii inaweka wakulima hatarini kwa usalama wa muda mrefu (Robert et al., 2018). Mjini Cape Town, upatikanaji wa ardhi ni mgumu, huku wakulima wengi wakichukua sehemu zozote ndogo za ardhi zilizotelekezwa zinapatikana na kukua katika makontena na mashamba. Wengine hukodisha ardhi kutoka kwa taasisi za umma, kama vile shule au zahanati, au moja kwa moja kutoka kwa manispaa, kufuatia mchakato mrefu na usio wazi (Paganini, 2021). Ingawa kilimo cha mijini huko Cape Town mara nyingi kinaendeshwa katika majengo ya shule, wakulima wadogo wa mijini hawatoi programu za kulisha shulen. Muundo wa ushirika wa programu za kulisha shulen hufunika uhusiano ulio wazi katи ya mashamba ya mijini na shule za Cape Town. Lishe shulen mjini Cape Town iko chini ya serikali ya mkoa wa Western Cape na ni tofauti kidogo na nchi nyingine. Chama cha Kulisha Shule cha Peninsula (PSFA), ambacho kimekuwa kikifanya kazi katika Rasi ya Magharibi kwa zaidi ya miaka 60, ni mtoa huduma wa Mpango wa Kitaifa wa Shule na Lishe chini ya mkataba ambao unaweza kurejeshwa kila mwaka (Devereux et al., 2018). Wakati PSFA imefaulu kupeleka mlo kwa shule

MIFUMO YA CHAKULA CHA MIJINI INATEGEMEA ZAIDI CHAKULA KINACHOZALISHWA KATIKA MAEneo YA KARIBU NA MIJINI NA VIJIJINI.

zisizostahiki NSNP, ulishaji shulenii umekosolewa kwa ushirikishwaji kupitia kutawaliwa na makampuni binafsi na kilimo kikubwa.

Ingawa kilimo cha mijini sio dawa ya uhaba wa chakula kwani kinaweza tu kutoa kiasi kidogo na uteuzi wa mazao ili kukidhi mahitaji ya jiji la chakula (Crush et al., 2012), kinaweza kuchangia usambazaji wa baadhi ya mazao kama vile majani. Kupanua CEA kwa maeneo ya mijini na pembezoni mwa miji kunaweza kuchangia usambazaji wa mazao mapya katika miji. Kuna uwezekano mkubwa wa hii huko Ouagadougou ambapo, katika miaka ya 1970, mamlaka ya jiji iliamua kuunda ukanda wa kijani kibichi wa karibu na miji ambao Halmashauri ya Jiji imeanza kukarabati hivi karibuni, kwa kutumia mbinu ya kilimo na kilimo cha mseto karibu na miji. Juhudi hizi huko Ouagadougou zinakabiliwa na changamoto kubwa za hali ya hewa ambazo mifumo ya CEA inaweza kusaidia katika kukabiliana nayo. Mjini Cape Town, ulinzi wa ardhi ya pembezoni mwa miji kwa ajili ya uzalishaji wa kilimo unazidi kuimarka (Paganini, 2021). Eneo kuu la uzalishaji wa kilimo cha kibashara mijini ni Eneo la Kupanda Maua ya Philippi (PHA), eneo kuu la kilimo cha bustani lenye ukubwa wa hekta 1,100 na litilowekwa alama ya sifa za

mashambani na chemichemi ya maji katika mazingira ya mijini. Takriban nusu ya mboga zinazotumiwa mjini Cape Town zinazalishwa hapa na mashamba ya kibashara yasiyo zidi 36 (Harrison, 2018), lakini matumizi madogo ya CEA yametumika. Jijini Nairobi, mboga ndio mazao makuu ambayo hupandwa katika maeneo ya karibu na miji kama vile Dagoretti, Ruai na Kasarani. Hata hivyo, wamiliki wengi wa ardhi wamewekeza katika miradi ya mali isiyohamishika, na kusababisha kutoweke kwa mashamba mengi.

Ili kuonyesha jinsi CEA katika kilimo cha mijini inaweza kutoa mchango katika uzalishaji wa chakula kwa ajili ya kulisha shulenii, tulianzisha chafu katika Kituo cha Reuben ili kutathmini mifumo mitatu ya uzalishaji na kuandika gharama za uzalishaji. Mshirika wetu, Miramar Foundation, ana uzoefu katika vitengo vya uzalishaji vya CEA karibu na miji na katika kujenga nyumba za kuhifadhi mazingira katika maeneo kame. Tuliingiza mfumo wao katika moyo wa makazi yasiyo rasmi na tukaunganisha kitengo cha uzalishaji na programu ya Kituo cha kulisha watoto shulenii ambayo hupokea zaidi ya wanafunzi 3,000, kituo cha watoto wachanga, na vituo vya uzazi na afya. Kitengo cha onyesho ni chafu cha mita 8x15 na ukuta wima wa hydroponics wa nje ili kutoa mbaazi za ng'ombe na mboga za kola. Wakati wa

awamu ya scoping, tulijaribu mifumo mitatu ya hydroponic CEA.

- Mfumo wa Kupanda Mimea kwa Lishe (NFT) unahusisha kupanda mazao kwa kudumisha filamu ya mmumunyo wa virutubishi kuzunguka eneo la mizizi. Suluhisho la virutubishi hutolewa kutoka kwa mizinga ya kulisha kupidia sindano za virutubishi zinazolenga maeneo ya ukuaji. Suluhisho la ziada la virutubishi hukusanya kwenye mizinga ya kutokwa na damu na kurudishwa kwenye tank ya kulisha. Kwa kutumia mfumo huu, tulitokeza mbaazi za kijani kibichi, mchicha, buibui, mtua mkubwa, chard ya Uswisi, na njegere.
- Mfumo wa Kupanda Mimea katika Maji ya Kina Kirefu (DWC) ni mfumo tulivu ambapo mimea huwekwa kwenye kikombe cha wavu na kuahirishwa kwenye kifuniko cha rafu kinachoelea. Mizizi ya mmea huingizwa kwenye suluhisho la virutubishi ambalo hutiwa hewa. Mfumo huu unapunguza nguvu kazi, pembejeo, na upotevu wa maji. Kwa kutumia mfumo huu, tulitokeza mbaazi za kijani kibichi, mtua mkubwa, mmea wa buibui, chard ya Uswisi, na mbaazi.
- Mfumo wa matone ni mfumo ambapo virutubisho muhimu huongezwa kwenye tanki la maji ili kuunda hifadhi ya virutubishi ambayo huwekwa tofauti na mimea. Kisha maji hutolewa kupidia mtandao wa mirija na hutolewa kwa mimea moja

kwa moja. Kwa kutumia mfumo huu, tulitokeza kabichi, njegere za ng'ombe, na nyanya.

Kulingana na mratibu wa lishe shulenii katika Kituo cha Reuben, mpango wa kulisha shulenii unahitaji takriban kilo 2,150 za mboga za majani kwa wiki kulisha watoto 3,000. Kwa sasa, katika Kituo cha Reuben, wazazi hulipa ada ya chakula cha mchana ya KES750³ kwa kila mwanafunzi mara tatu kwa mwaka, lakini wazazi wengi wanatatizika kukusanya kiasi hiki au kuendelea na malipo (Muungano, 2021). Katika shule za serikali, ada ya kila mwezi ya mpango wa kulisha shulenii ni KES250.⁴ Kwa kuwa wakazi wengi wa Mukuru hupata chini ya KES150 kwa siku, familia nyingi haziwezi kukidhi gharama hii. Hata hivyo, kulingana na mratibu wa ulishaji shulenii wa Kituo hicho, modeli iliyojumuishwa na wazazi wanaochangia, kwa mfano, kupidia mpango wa kuweka akiba na mfumo wa kitaasisi inaweza kuwa kiingilio cha kuanzisha CEA katika vituo vya jumuiya chini ya Mswada ujao wa Kitaifa wa Chakula cha Mchana cha Shule.

Wakati wa kuanzisha tovuti ya uzalishaji, Miramar aliandika changamoto kadhaa. Upatikanaji wa maji ulikuwa muhimu. Katika makazi yasiyo rasmi, njia za usambazaji maji za umma zilitakishwa na mashirika ambayo huuza tena maji kwa bei ya juu. Zaidi ya hayo, maji lazima yatibiwe kabla ya kutumika katika kilimo cha hydroponic CEA ili kuondoa sodiamu (kisima) au klorini (maji ya Kaunti ya Nairobi). Gharama za uwekezaji wa

³ KES750 = €6.30 (oanda in September 2022)

⁴ KES250 = €2.10 (oanda in September 2022)

Kisanduku cha maandishi: Programu za kulisha shulenii

Milo ya shule inaonekana kuwa akilini mwa kila mtu, kuanzia watunga sera hadi watetezi wa haki hadi chakula, wafanyakazi wa NGO hadi wasomi. Viongozi wa G20, katika tamko lao kufuatia mkutano wao wa kila mwaka mnamo Novemba 2022, waliangazia ulishaji shulenii kama suluhisho linalowezekana la kushughulikia usalama wa chakula na lishe. Utambuzi wa umuhimu wake wakati wa janga hili ndio ulichochea moja ya mipango mikubwa zaidi ya sasa ya kukuza ulishaji shulenii: Muungano wa Milo ya Shule. Muungano wa Milo ya Shule ni mpango wa serikali za kitaifa, washirika wa maendeleo, vyuo vikuu na mashirika yasiyo ya faida ambao uliundwa kabla ya Mkutano wa Umoja wa Mataifa wa Mifumo ya Chakula wa 2021.

Nchini Kenya, ulishaji wa shule ulianzishwa mwaka wa 1987 na taasisi inayoungwa mkono na serikali iitwayo Baraza la Taifa la Kulisha Shule. Lishe ya serikali shulenii nchini Kenya inawafikia watoto wa shule za msingi pekee na inalenga shule za kijografia katika maeneo kame na nusu kame na katika makazi yasiyopangwa ya Nairobi (WFP & EPRI, 2018). Hivi sasa, serikali haitoi chakula shulenii katika makazi yasiyo rasmi. Mshirika wetu, Muungano, alichunguza programu za kulisha shulenii huko Mukuru. Shule sita zinazoendeshwa na serikali zenye programu za lishe huko Mukuru zinachukua watoto 9,000 pekee kati ya takriban 120,000 wenyewe umri wa kwenda shule katika makazi hayo. Kuchunguza shule 147 katika mfumo usio rasmi kunaweza kutoa fursa kwa wale watoto ambao hawanufaiki na ada ya serikali na ruzuki ya chakula.

nyenzo za KES614,486 ziligharamiwa na mradi wa utafiti. Katika wiki za kwanza za uzalishaji, pampu za maji kutoka kwa chafu zililibiwa na kusababisha kupungua kwa tija. Wakati pampu hizo zilibadilishwa na Kituo, mlinzi aliajiriwa kushika doria kwenye chafu. Miche imefadhibiliwa na mradi wa utafiti wakati kazi ya ujenzi na uvunaji ilitolewa na wajitolea waliofunzwa. Kituo kiligharamia gharama za maji na umeme. Kulingana na jaribio, programu za upunguzaji wa data zinapaswa kuzingatia mafunzo yaliyopatikana kutoka kwa majoribio, haswa kuhusu vyanzo vya maji, wizi na ugawanaji wa gharama.

Uchambuzi wa mifumo ya uzalishaji unadhania kuwa mfumo unaodhibiti halijoto huruhusu mazao kukua mwaka mzima bila kujali hali ya hewa. Tangu kuanza kwa uzalishaji mnamo Aprili 2022, mfumo ulitoa usambazaji endelevu wa mboga safi na maji kidogo kuliko katika kitengo cha udhibiti cha Miramar, ambacho ni kitengo cha uzalishaji kinachotegemea udongo katika eneo la karibu na miji. Kwa mfano, mchicha unaokuzwa katika CEA unahitaji L/m^2 /mwaka 4,886 (NFT) na 2,443 L/m^2 /mwaka (DWC) ikilinganishwa na 8,523 L/m^2 /mwaka chini ya uzalishaji wa udongo (Griebel et al., 2022). Ingawa huu ni mfano

mmoja, tabia ya mazao yote ni kwamba matumizi ya maji ni kidogo kuliko katika mifumo ya udongo (Griebel et al., 2022). Nyaraka za miezi mitatu ya kwanza ya uzalishaji zinaonyesha kwamba muda wa ukuaji ni mfupi kuliko katika kilimo cha udongo. Mchicha huchukua wiki 4.5 kukomaa katika NFT, wiki 5 katika DWC, na wiki 5.5 katika uzalishaji wa kawaida wa uwanja wazi. Makadirio ya mavuno katika mifumo ya CEA ni ya juu kwa sababu ya muda mfupi wa mimea, lakini muhimu zaidi, mfumo unaweza kuzalisha mimea zaidi kwa kila mita ya mraba kuliko mifumo ya kawaida. Kulingana na idadi ya sasa ya uzalishaji, Miramar anakadiria 1,232kg/m²/mwaka ya mchicha inaweza kukuzwa katika mfumo wa NFT, 770 kg/m²/mwaka katika DWC, na 304 kg/m²/mwaka katika uzalishaji wa udongo (Griebel et al., 2022).

Source: Victoria Redmond, 2022

Kituo cha Reuben kinahitaji kilo 2,150 za mboga za majani kwa wiki (kilo 111,800 kwa mwaka). Hadi sasa, mfumo bora wa CEA unatoa tu 1% ya mahitaji yaliyotarajiwa. Na, ikiwa kila mwanafunzi atalipa 750KES mara tatu kwa mwaka katika programu, basi zaidi ya 10% ya bajeti ya programu ya kulisha shulenii itatumiwa na mradi wa CEA ambao hutoa chini ya 1% ya mahitaji yao ya chakula. Kwa hivyo, programu haihitaji tu kushughulikia vipengele vya kiufundi vya uzalishaji, lakini pia kuendeleza mfumo wa kifedha unaofanya CEA kuwa chaguo la kiuchumi la kuzalisha kwa ajili ya programu ya kulisha shulenii.

Nadharia ya mabadiliko

Athari zinazotarajiwa za mabadiliko ya tabianchi ziko katikati ya nadharia ya mabadiliko ya njia hii. Halijoto ya wastani ya kila mwaka na matukio ya joto kali yanaendelea kuongezeka na kuathiri sana upatikanaji wa maji. Mazingira Yanayodhibitiwa Kilimo ni teknolojia mpya katika maeneo mengi ya vijijini, achilia mbali maeneo ya mijini. Hata hivyo, mienendo ya kimataifa iliyoainishwa hapo awali hutulazimisha kuvumbua na teknolojia mpya ili kuijandaa kwa siku zijazo zilizotarajiwa. Mpango wa Mustakabali wa Chakula wa Mjini utatengeneza mfumo unaofaa wa uzalishaji wa hydroponic. Baada ya kuanzishwa, tutachunguza chaguzi za muda mrefu za ufadhili ili kufidia gharama za matengenezo. Viingilio vinavyotia matumaini kufikia lengo hilo ni ada za kulisha shulenii zinazolipwa na wazazi na programu za kulisha shulenii, kama vile "Mswada wa Kitaifa wa Chakula cha Mchana Shuleni" nchini Kenya.

Nini kinafuata?

Ikizingatiwa kuwa teknolojia itakayotumika bado inaendelezwa na kwamba hili linafanywa na shirika la Kenya, utekelezaji wa njia hii utalenga Nairobi.

1

Tutarekebisha mfumo wa CEA kwa ajili ya uzalishaji wa programu za kulisha shuleni kulingana na mavuno, gharama za uendeshaji na manufaa ya kimazingira katika makazi yasiyo rasmi jijini Nairobi. Kwa kuzingatia masomo hayo, tutachunguza ujenzi wa kitengo zaidi cha uzalishaji huko Mukuru.

2

Pato moja la utafiti litakuwa nyaraka za mwaka mzima za gharama za matengenezo zikiwemo pembejeo za kilimo. Miramar alianza kuandika gharama hizi Aprili 2022. Uchambuzi huu wa gharama na faida wa mifumo utatoa takwimu thabiti kujibu maswali ni gharama gani kwa vitengo vya uzalishaji vya CEA vinavyosambaza programu za kulisha shuleni.

3

Tutahitimisha utafiti wetu kuhusu “miundombinu ya kijamii” muhimu inayohitajika kudumisha mifumo ya CEA, ikijumuisha miundo ya usimamizi inayohitajika ili kulinda na kudumisha miundombinu halisi na fursa za mafunzo zinazowezekana.

4

Jijini Nairobi, tutazungumza na Gavana wa Nairobi katika mazungumzo ya kuchunguza jinsi Kilimo cha Mazingira Kinachodhibitiwa kinaweza kuzingatiwa katika programu za kulisha shuleni, kwa mfano, kuungwa mkono na Mswada wa Kitaifa wa Mlo wa Shule.

NJUAYA 4

BIASHARA YA KULA

KUENDELEZA MCHANGO WA
UCHUMI USIO RASMI KATIKA
USALAMA WA CHAKULA

Sera za kuadhibu kwa biashara isiyo rasmi na mifumo dhaifu ya ulinzi dhidi ya uhamishaji wa kiuchumi unaofanywa na vyombo rasmi huzuia upatikanaji wa chakula kwa makundi ya watu wasio na chakula. Hata hivyo, haina haja ya kuwa hivi. Mtazamo unaozingatia chakula kwa upangaji miji unawafanya wafanyabiashara wasio rasmi kuwa washirika katika juhudini za miji kutokomeza njaa na utapiamlo. Mtazamo huu unaozingatia chakula unaonyesha hitaji la kuzingatia kwa uangalifu zaidi jinsi michakato ya mipango ya anga na miji inavyoingiliana na biashara isiyo rasmi na athari za hii kwenye lishe ya mijini na usalama wa chakula. Katika njia hii, tutafanya kazi na wachuuzi wa chakula, wafanyabiashara wengine wasio rasmi, na manispaa kufikiria upya na kubadilisha mazingira ya udhibiti yanayozunguka uchumi usio rasmi.

Mantiki

Katika miji, upatikanaji wa riziki na mapato, sio shamba, ndio unaoweka chakula mezani (Haysom et al., 2022). Ukosefu wa ajira pamoja na ukuaji wa uchumi wa dondoo na usiojumuisha na maendeleo huzidisha uhaba wa chakula katika miji ya Afrika (Battersby, 2013, 2017b; Crush et al., 2012). Katika muunganisho wa hili, biashara isiyo rasmi inatoa fursa kwa maskini wa mijini kupata mapato na kuchangia katika mzunguko wa mali katika jamii zisizo na chakula. Uhaba wa kazi rasmi na kutengwa kimfumo watu wengi maskini wanakabiliana nao kulingana na mambo kama vile elimu, lugha, au jinsia, kunaweka wakazi maskini wa mijini katika hatari kubwa ya uhaba wa chakula. Riziki katika uchumi usio rasmi ni njia muhimu ya usalama kwa jamii zisizo na uhakika wa chakula katika miji mingi ya Afrika. Hii ni kweli hasa kwa wanawake na vijana. Hata hivyo, kuna uchache wa takwimu za kitaalamu zinazoleza kiwango ambacho maisha yasiyo rasmi yanachangia katika kuhakikisha usalama wa chakula katika ngazi ya kaya na jiji, na jinsi athari za mbinu tofauti za udhibiti au uendelezaji wa maisha yasiyo rasmi katika miji tofauti zimeathiri kwa ujumla. viwango vya usalama wa chakula katika miji hii.

Ingawa mtazamo wa jumla wa mipango ya utawala wa mijini kuhusu utovu usio rasmi unaweza kuelezewa kama uzembe na, wakati mwingine, chuki, mikabala ya kukabiliana na upotovu hutofautiana sana katika miji tunakofanya kazi, ikiwa ni pamoja na masuala kama vile kuruhusu, taratibu za ulinzi wa jamii, uwekezaji kwa umma. miundombinu, utekelezaji wa

sheria, na usaidizi kwa biashara ndogo ndogo. Tofauti hizi hazihusiani tu na jinsi serikali inavyojaribu kutawala hali isiyo rasmi, lakini pia jukumu linalozidi kuwa na nguvu la sekta binafsi katika kuunda maisha ya wale wanaotegemea biashara isiyo rasmi kwa mlo wao ujao (Hauser et al., 2022; Pieterse et al., 2020). Kama Hauser et al. (2022) kumbuka katika utafiti wao wa mtiririko wa chakula Nairobi na Cape Town, wafanyabiashara wasio rasmi huko Cape Town wanaelekea kuongeza ununuvi wa wingi kutoka kwa maduka makubwa, huku Mukuru, wachuuzi wasio rasmi bado wanaunda uti wa mgongo wa ununuvi wa chakula katika makazi yasiyo rasmi. Walakini, bila kujali tofauti za kimuktadha, sheria na sera katika uchunguzi wa kifani miji bado ina mwelekeo wa kukatisha tamaa na kukwaza kisheria uchumi usio rasmi, badala ya kuunga mkono kustawi kwake (Hauser et al., 2022; Haysom et al., 2022; Pieterse et al., 2020). Hii inaonekana katika anuwai ya sheria ndogo, usafishaji, na mitazamo ya utekelezaji wa sheria ambayo inawaadhibu na kuwatesa wafanyabiashara wasio rasmi (Haysom et al., 2022).

Kinyume chake, kazi yetu katika awamu ya ugawaji ilielekeza kwenye michango muhimu ambayo wachuuzi wa chakula wasio rasmi hutoa kwa mfumo wa chakula mijini. Huko Mukuru, kwa mfano, wafanyabiashara wa chakula wasio rasmi ni muhimu katika kuwezesha utofauti wa mtiririko wa chakula katika sehemu ya vijijini na mijini kwa watumiaji wa kipato cha chini. Kama kazi yetu ya kutathmini mazingira ya chakula inavyobainisha: "Maskini

wengi wa mijini wanaoishi katika makazi ni wafanyakazi wasio rasmi. [Kati ya hawa] wachuuzi wa chakula wanawakilisha utaratibu wa mwisho wa utoaji wa maili katika makazi ya mijini. Wakishindwa, sehemu kubwa ya utoaji wa chakula hushindwa, achilia mbali athari za ajira katika hatari” (Hauser et al., 2022, uk. 33). Utafiti huu pia uliangazia hitaji la kuwekeza katika kuboresha viwango vya usafi na vifaa vya msingi kwa wachuuzi, huku pia ukifanya kazi ya kuanzisha vyama wakilishi ambapo wachuuzi wa chakula wanaweza kutetea haki zao na kuhamasishwa ili kukabiliana na changamoto wanazokutana nazo (Hauser et al., 2022).

Maarifa ya washirika kutoka Mukuru na Cape Flats pia yanaonyesha kuwa wafanyakibashara wasio rasmi hawana kiwango cha shirika. Huko Mukuru, wafanyakibashara wanakosa uaminifu wa kuunda vyama au kushirikiana katika masuala ya usafiri na anga, huko Cape Town, kuna tofauti kubwa kati ya wafanyakibashara wa Afrika Kusini na raia wa kigeni katika uchumi usio rasmi, huko wafanyakibashara hao wakionyesha kiwango cha juu zaidi cha shirika. na kuunganishwa katika mitandao mipana zaidi ya ununuzi na usambazaji. Hata hivyo, kukosekana kwa sauti ya pamoja kunamaanisha wafanyakibashara kukosa mezani linapokuja suala la mijadala ya sera na mijadala mipana kuhusu usimamizi wa chakula. Kwa mara nyingine, hii si kweli kwa wafanyakibashara wa chakula tu, bali kwa watendaji wengi katika uchumi usio rasmi ambao maisha yao yanatumika kama wavu muhimu wa usalama kwa kaya nyingi zisizo na chakula. Vile vile, wapangaji, watunga

sera, wanaharakati, na watafiti wanatatizika kuunganishwa na sekta hii, wakielekea kuwa na mwingiliano mdogo na wafanyakibashara wasio rasmi na vyama vya uwakilishi. Kwa kuzingatia hali ya kugawanyika sana na mara nyingi ya kuishi kwa uchumi usio rasmi, si vigumu kuelewa ni kwa nini mifumo hii miwili inatatizika kudumisha uhusiano wa maana. Kwa bahati mbaya, utengano huu unaelekea kuondoa urasmi kutoka kwa michakato ya utawala mkuu na kudharau mchango wa uchumi usio rasmi katika kukabiliana na njaa katika miji ya Afrika.

Walakini, kuinua tena uchumi usio rasmi ni zaidi ya kuishi tu, ni juu ya kufanya kazi ili kuunda mazingira wezeshi ambayo wamiliki wa biashara ndogo ndogo na raia wa kila siku wanaweza kustawi. Katika utafiti uliohusisha zaidi ya biashara ndogo ndogo 10,000 za vitongoji vya Afrika Kusini, 75% ya waliohojiwa walisema kuwa wanapendelea kumiliki biashara zao kuliko kazi ya rejareja inayolipwa kima cha chini katika sekta rasmi (SLF, 2016). Kama mfanyakibashara wa Cape Town katika utafiti wa baadaye (Metelerkamp & Van Breda, 2020) alibainisha, “*Nimekuwa nikizalisha faida yangu mwenyewe na pia ni bosi wangu mwenyewe. Ninafurahia kuwa mfanyakibashara*” au kwa maneno ya fundi cherehani mdogo wa kitongoji, “*Nilipenda kutengeneza nguo tangu utotoni. Ninapenda ninachofanya. Ninapenda kuona watu wakitabasamu wanapopata nguo zao*” (uk. 11). Zaidi ya hayo, kama Alcock (2018) anavyoonyesha, wengi katika uchumi usio rasmi wanapata pesa sawa ikiwa sio bora kuliko wangefanya katika uchumi rasmi. Ongeza kwa

hili ukweli kwamba kazi zisizo rasmi huwa karibu na mahali watu wanaishi, pamoja na hali ya utambulisho na madhumuni waendeshaji wengi wa uchumi usio rasmi hutapata kutokana na kutoa huduma za maana kama vile malezi ya watoto au kuhudumia jamii zao (Metelerkamp & Van Breda, 2020), na si vigumu kuelewa kwa nini uchumi usio rasmi ni zaidi ya chaguo la mwisho.

Miji mingine mingi ya kiuchumi inayoibukia Kusini kama vile Bogotá au Mexico City imefaulu kujumuisha wafanyabiashara wasio rasmi katika muundo wa uchumi wa jiji lao na mifumo ya chakula kwa njia chanya (Abramo, 2021; Calderon Díaz, 2018). Haya ni uzoefu katika maeneo mengine ya dunia ambayo yanaweza kufahamisha mageuzi ya sera kuhusu kutokuwa rasmi huko Cape Town na Nairobi.

Nadharia ya mabadiliko

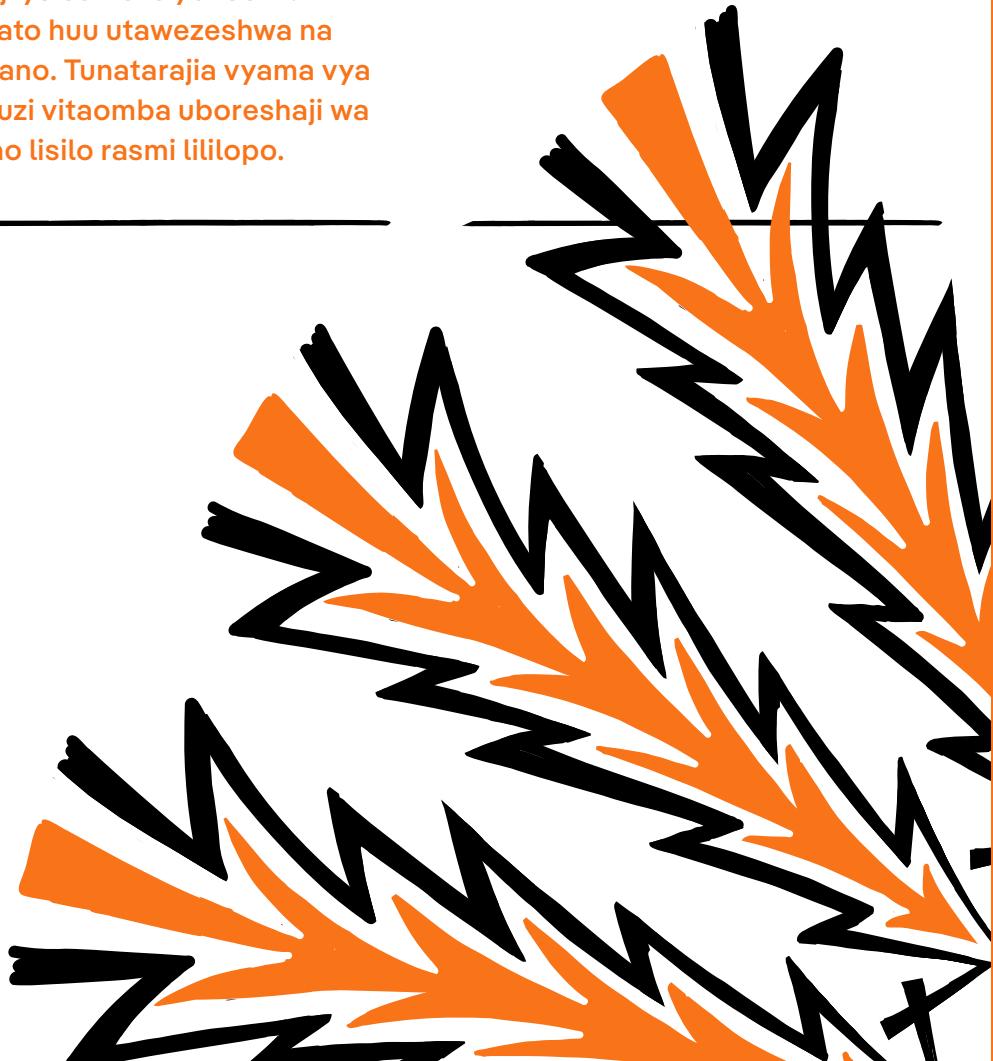
Kazi yetu ya upekuzi inaangazia uhaba wa mashirika ya kisekta yenye

ufanisi jijini Nairobi na kuibua haja ya kuwekeza katika miundo ya shirika kwa wafanyabiashara wasio rasmi. Tulijifunza kutoka Cape Town kwamba vyama vya ushirika vya wafanyabiashara na aina nyingine za vyama hutoa miundo inayowaruhusu wafanyabiashara wasio rasmi kupinga sera zinazowarudisha nyuma, kukabiliana na migogoro na kuboresha hali ya mazingira yao ya kazi. Hili linahitaji ushirikiano na watendaji wa serikali ili kukuza jukumu lao katika michakato ya mabadiliko kwa kuunda njia ya utafiti inayolengwa. Kwa TMG, hii inamaanisha kufanya kazi ili kuboresha maeneo halisi ya soko na maeneo ya biashara ambayo uchumi usio rasmi unafanya kazi. Kukuza sauti za wafanyabiashara, kuunda mazingira wezeshi zaidi ya biashara, na kuwapa wafanyabiashara utaratibu wa kufahamisha sera kupitia utafiti wao wenyewe kutaimarisha zaidi jukumu muhimu la uchumi usio rasmi ambao tayari unachukua katika kuunda miji iliyochangamka, salama, na isiyo na njaa.

Nini kinafuata?**1****2**

Jijini Nairobi, tutafanya kazi kuanzisha vyama vya wachuuzi wa chakula huko Mukuru. Ikizingatiwa kuwa wachuuzi wasio rasmi wa chakula huko Mukuru huketi kwenye makutano kati ya watumiaji, wasambazaji, na wazalishaji, chama kilichopendekezwa kitaimarisha sauti za wachuuzi wa Mukuru huku wakitaka serikali kuingilia kati ili kukuza usalama wa chakula ndani ya makazi duni. Ahadi hii imejikita katika utafiti wa upeo unaofanywa na TMG na washirika kuhusu mahitaji ya sekta isiyo rasmi. Mchakato huu utawezeshwa na Muungano. Tunatarajia vyama vya wachuuzi vitaomba uboreshaji wa soko lao lisilo rasmi lililopo.

Utafiti wa eneo-kazi utapitia mifano kutoka kwa uzoefu wa miji mingine katika kufanya kazi na sekta isiyo rasmi. Utafiti utachochea mazungumzo mapana kuhusu wafanyabiashara wasio rasmi, mchango wao katika usalama wa chakula katika jamii zao, na jukumu lao kama washirika muhimu wa maarifa.

NUNUAYA

104

DATA YA MSONGAMANO KWA AJILI YA MABADILIKO YA MFUMO WA CHAKULA

Kuna ukosefu wa takwimu kuhusu hali ya usalama wa chakula katika makazi yasiyo rasmi ambayo ina maelezo ya kutosha kusaidia kubuni majibu ya migogoro na kupata uelewa wa kina wa changamoto za kila siku ambazo watu wanakabiliana nazo katika mazingira yao ya chakula. Tutafanya majaribio ya mfumo wa kidijitali ili kupata data kwenye sekta isiyo rasmi huko Cape Town na Nairobi. Data ya msongamano na kwa ajili ya jumuiya hushughulikia mapengo muhimu ya maarifa kwa watoa maamuzi. Zaidi ya hayo, jumuiya zinapotoa data, hutoa mafunzo kuhusu “nani na kile kinachoonekana” wakati wa kubuni mipango na sera za kukabiliana na migogoro.

Mantiki

Ripoti ya Benki ya Dunia ya 2021 “Data kwa Maisha Bora” inatetea data ambayo inaundwa na kutumiwa na mashirika ya kiraia na sayansi ili kutumia thamani ya data kutoka kwa maskini na kwa maskini. Data inayozalishwa na jumuuya inatoa maarifa yanayohitajika sana katika kiwango na vichochezi vya uhaba wa chakula na wale wanaougua njaa. Inatoa njia ya kufuatilia programu za serikali na athari zake. Pia ni njia ya msingi ya ushahidi kwa wananchi kujitetea wao wenyewe na haki yao ya kupata chakula ndani ya jumuiya zao. Jopo Kuu ya Wataalamu (HLPE) hutetea hitaji la kuhusisha vikundi vilivyo hatarini katika michakato ya kutengeneza data ambayo inathibitisha ufanyaji maamuzi unaotegemea ushahidi (HLPE, 2022). Kulingana na ripoti yao kuhusu usimamizi wa data, mapungufu ya data yanazuia hatua na utungaji sera, kulingana na data kwa wakati na mahususi ya tovuti kuhusu uwezo wa watu kupata chakula na hali yao halisi ya chakula na lishe.

Uzoefu wa data ya umati wa watu unaonyesha kuwa inawawezesha watendaji wa ndani kwa taarifa na misamiati mipyä wanayohitaji kuchukua nafasi zao zinazofaa kama wataalam na mawakala wa mabadiliko ndani ya michakato mikubwa (Enqvist et al.,

2022). Utafiti wetu umeonyesha athari sawa. Uchanganuzi wa data kama vile utafiti wa usalama wa chakula wa FACT (Paganini et al., 2021a) au mchakato wa Muungano wa SPA (Owade et al., 2022) umesababisha umiliki wa michakato ya utafiti na uwezeshaji wa jamii na wale walioshiriki kikamilifu kama watafiti wa jamii. Data ya maeneo tofauti hutoa mitazamo mipyä juu ya sababu za kimuundo za uhaba wa chakula kwa kuvuta karibu na eneo mahususi.

Serikali na mashirika ya kiraia mara nyingi hukosa taarifa za kukabiliana na migogoro, hasa wakati muda ni mdogo na migogoro ina mambo mengi (Haysom et al., 2022). Benki ya Dunia imekuwa ikizalisha takwimu za ufuatiliaji wa jamii ili kutumika kama msingi wa kufanya maamuzi kuhusu usaidizi wa uokoaji wa janga (Benki ya Dunia, 2022a), hata hivyo, ukosefu wa data zilizogawanywa katika ngazi ya jiji ulimaanisha kuwa makazi yasiyo rasmi yalipuuzwa na uchambuzi wa Benki ya Dunia. . Vile vile, data ya ufuatiliaji wa usalama wa chakula ya FAO (FIES) inatoa takwimu za ngazi ya nchi lakini inashindwa kutoa maarifa katika maeneo maalum huko Mukuru, Cape Flats, na Grand Ouagadougou. Katika awamu yetu ya upeo, mashirika washirika kutoka kwa mashirika ya kiraia na wasomi wanahoji kwamba kuna haja ya data iliyogawanywa katika nafasi ili kufahamisha muundo

**SERIKALI NA MASHIRIKA YA KIRAIA MARA
NYINGI HUKOSA TAARIFA ZA KUKABILIANA
NA MIGOGORO, HASA WAKATI MUDA NI
MDOGO NA MIGOGORO INA MAMBO MENGI.**

wa majibu ya shida katika programu na sera za mabadiliko ya mfumo wa chakula (Tukio la Sera ya Cape Town, Novemba 2022).

Matokeo ya awamu yetu ya upimaji yanaonyesha kuwa ingawa data iliyojumlishwa ya jiji kuhusu hali ya usalama wa chakula inapatikana kwa umma, ukosefu wa taarifa mahususi za mahali kutoka katika maeneo yasiyo rasmi na ya watu wenye kipato cha chini ulikwamisha michakato inayolengwa ya kufanya maamuzi kwa ajili ya majibu ya migogoro ya muda mfupi kama vile. unafuu wa chakula na uingiliaji kati wa muda mrefu kama vile usaidizi wa kiprogramu wa uvumbuzi wa kuleta mabadiliko (Haysom et al., 2022).

Utafiti wa TMG (2022) unaonyesha kuwa teknolojia za kidijitali ni nguvu inayozidi kuenea katika nyanja zote za maisha ya kisasa, huku mijii ikiongoza mabadiliko haya kama nafasi za kichocheo cha uvumbuzi wa kidijitali. Nairobi na Cape Town ni vitovu viwili vikuu vya teknolojia barani Afrika na nyumbani kwa mifumo ikolojia ya kidijitali inayofanya kazi sana na tamaduni za kuanzia ambazo zinaunda mustakabali wa kidijitali wa kanda inayozunguka. Uzoefu wetu kutoka kwa janga la COVID-19 umeonyesha kuwa zana za kidijitali kama njia ya kukusanya data (kwa mfano, utafiti wa usalama wa chakula wa FACT kwa kutumia KoBoToolbox), kuwasiliana (kwa mfano, shajara za video za Muungano), na kuchanganua (kwa mfano, Warsha za kidijitali za TMG) zinaweza kuturuhusu kupata mtazamo wa mahali kwenye mifumo ya chakula na changamoto zake.

Walakini, kufikia sasa, ukuaji wa kidijitali unaonekana kuleta tofauti ndogo katika kupambana na uhaba wa chakula katika muongo mmoja uliopita. Kuna hatari kwamba ukosefu wa usawa wa kidijitali utazidisha masuala haya (Atiase et al., 2020). Ili kushughulikia mgawanyiko wa kidijitali, TMG iliwekeza katika vifaa vya kidijitali kwa niaba ya washirika (simu mahiri, kompyuta za mkononi) na imesaidia mawasiliano kwa kutoa ufikiaji wa vifurushi vya data. Mwenendo wa kuongeza ujanibishaji wa kidijitali ni ukweli ambaeo uko hapa kubaki. Hata hivyo, inahitaji mabadiliko ya miundombinu ili kuongeza muunganisho. Kwa hivyo, data ya kutafuta watu wengi huchangia katika kuziba mapengo muhimu ya maarifa na uwezeshaji wa jamii, wakati huo huo kama kuchangia kutengeneza zana za bei ya chini za kidijitali ili kuwezesha matumizi yao ya muda mrefu.

Nadharia ya mabadiliko

Mikakati ya kukabiliana na ukosefu wa chakula na lishe katika makazi yasiyo rasmi na maeneo ya watu wenye kipato cha chini inahitaji suluhu zaidi ya mikakati ya kitamaduni ambayo mara nyingi hulenga suluhu zeny mwelekeo wa uzalishaji. Ikiwa hizo zingefanya kazi siku za nyuma, maisha katika makazi yasiyo rasmi yangeonekana tofauti leo. Mabadiliko ya mageuzi ya kuboresha usalama wa chakula na lishe mijini lazima yatumie mikakati tofauti kulingana na hali halisi ya ndani na lazima yazingatia mtazamo wa watumiaji. Hili linahitaji kujitolea kuelewa hali halisi changamano ya maeneo ya mijini ya watu wenye kipato cha chini na makazi yasiyo rasmi na kutambua

vichochezi nya uhaba wa chakula, hasa katika mwanga wa migogoro. Data iliyotokana na Msongamano itaruhusu mitandao ya jamii, watoa maamuzi na wafadhili kuelewa vyema hali halisi ya eneo huku ikishughulikia kutoonekana kwa jamii zinazoishi katika makazi yasiyo rasmi na maeneo ya watu wenye mapato ya chini na kuelezea michango yao katika mabadiliko ya mfumo wa chakula. Seti za data zitaturuhusu kuelewa jinsi migogoro inavyoathiri sekta isiyo rasmi na lishe ya mijini. Data ya msongamano hufunga mapengo muhimu ya maarifa katika tovuti za utafiti za mpango wa Urban Food Futures na utekelezaji wa njia.

Nini kinafuata?

Kwa kushirikiana na washirika wetu, TMG itatengeneza zana ya ufuutiliaji wa kidijitali inayojikita katika ushirikiano wa raia na manispaa husika. Data itatolewa kupitia mifumo ya kidijitali inayoruhusu kutafuta watu kutoka kwa aina nyingi za vyanzo (mahojiano ya ana kwa ana, ujumbe mfupi wa maandishi, simu mahiri). Washirika katika mijii ya utafiti watafanya kazi na jumuiya ili kuweshera mchakato huu. Uchambuzi wa pamoja na washirika wa muungano utaongozwa na TMG.

Hii inahitaji:

1

Kujifunza kutoka kwa mifumo mingine ya ufuutiliaji wa kijamii. Mfano mmoja wa mfumo wa ufuutiliaji unaoongozwa na jamii ni “Zana ya Ufuutiliaji wa Watu kwa Haki ya Chakula na Lishe” ambayo inaweka maswali elekezi kusaidia jamii na mashirika ya kiraia kujitathmini wenyewe utekelezaji wa haki ya chakula katika eneo lao (Global). Mtandao wa Haki ya Chakula na Lishe, 2021).

2

Kuimarisha ufuutiliaji wa kidijitali na mbinu ya kujifunza pamoja ya Mpango wa Urban Food Futures wa TMG kwa kutoa data ya kiasi na ubora ili kuingiza katika mijadala ya kisayansi, kuimarisha matukio ya sera ya kimataifa kwa utafiti wa kimsingi, na kukuza michakato ya kujifunza Kusini-Kusini katika mijii yote mitatu. Hii itaruhusu TMG na washirika wake kurekebisha utafiti wa hatua uliofanywa kupitia vituo vya lishe mijini kulingana na mahitaji ya jamii na kutoa matokeo ya msingi ili kuweshera mchakato ya kufanya maamuzi huku ikiimarisha uwezo wa washirika kushirikiana na watendaji wengine ikiwa ni pamoja na mamlaka ya jiji.

3

Kupanua ufuutiliaji wa jamii uliofanywa na FACT mwaka 2020 na Muungano mwaka 2021 katika makazi yasiyo rasmi na kukusanya takwimu za mtu binafsi katika makazi yasiyo rasmi na maeneo ya watu wa kipato cha chini. Tutatengeneza dodoso ambalo linajumuisha takwimu za kiasi na ubora kuhusu lishe ya mijini na sekta isiyo rasmi.

Source: Natalie Nolte, 2022

5

KUANZIA HAPA, KWENDA WAPI?

Athari za TMG, pamoja na muungano wa washirika kutoka mashirika ya kiraia, wasomi, na serikali za mitaa, ni uchambuzi wa utaratibu wa utafiti wa sera, sayansi na mazoezi. Hili linahitaji mchakato wa kutafakari kati yetu, kama washirika, ambapo ufuatiliaji na mafunzo ya pamoja yanawekwa na kujengwa kuhusiana na masuala ya kijamii-kiuchumi-kisiasa ya miji tunayofanyia kazi.

Njia ni mbinu yetu ya mabadiliko ya mfumo wa chakula mijini. Tunapokubali kwamba ulimwengu wetu ni mfumo mgumu, wazo letu la kupanga mabadiliko linahitaji kubadilika kimsingi. Ingawa suluhu rahisi, zenyenye mstari na zinazoweza kukadirisha huvutia sana watoa maamuzi walio na muda na rasilimali, mara chache wao hushughulikia utata wa mfumo. Idadi ya mahusiano na misururu ya maoni katika mifumo

changamano hugeuza upangaji wa sababu-na-matokeo kutokubalika. Badala yake, kujumuisha usaidizi kutoka nje katika sehemu moja tu ya matatizo changamano kuna hatari ya kuvuruga usawa wa mifumo isiyo rasmi na kuleta matokeo yasiyotarajiwa, wakati mwingine mabaya zaidi. Kwa hivyo ni muhimu kuchukua mbinu ambayo hupunguza hatari huku ukiongeza marudio endelevu ya kujifunza, mijadala na mabadiliko.

Kwa kuruhusu jumuiya kujibu changamoto zao kuititia ushiriki wao wa kujichagulia katika mfululizo wa njia, kazi yetu inaunganisha mfumo wa usaidizi wenye vipengele vingi unaoitikia mahitaji ya ndani na hali halisi inayoishi. Kama nyuzi zilizosokotwa, tunaona njia hizi kama zinazoimarisha kila njia uwezekano wa mageuzi. Njia zitatoa data ya

ndani, iliyogawanywa ili kufahamisha mazungumzo katika tovuti zote za utafiti, nchi na jumuiya ya kimataifa ya uendelevu; wakati huo huo, ushirikishwaji wa kina katika njia utaunganisha jumuiya zisizo rasmi na manispaa zao za mitaa na

serikali za kitaifa ili kuhalalisha na kuhalalisha mikakati isiyo rasmi ya kukabiliana ambayo inashikilia haki ya chakula. Njia zinapowekwa katika mazingira wezeshi (na sio uanaharakati wa kisiasa), ndizo nguvu zinazoendesha mabadiliko.

5.1

Muungano wa Washirika wa Urban Food Futures

Urban Food Futures ni mpango wa utafiti wa hatua za kinidhamu unaofanywa kwa ushirikiano na washirika wa TMG kutoka serikali za mitaa, wasomi na mashirika ya kiraia. Kazi yetu inajikita Nairobi na Cape Town, ambapo tunaangazia makazi yasiyo rasmi na maeneo ya watu wa kipato cha chini na kuenea kwa njaa na umaskini. Huko Ouagadougou, tunafanya utafiti uliochaguliwa katika maeneo ya mijini na pembezoni mwa miji. Mtazamo wetu wa utafiti wa hatua unahusisha mchakato unaoendelea wa kutafakari kwa pamoja ili kufikia ujuzi na uelewa wa pamoja wa changamoto zinazokabili, ufumbuzi unaowezekana, na mitazamo ya siku zijazo. Jambo kuu katika hili ni kutambua aina tofauti za maarifa, pamoja na usoefu wa maisha wa watu katika jamii tunamofanya kazi.

Utafiti wa TMG ni shirika lisilo la faida, linaloongozwa na dhamira ya jumla ya kukuza michakato jumuishi ili kuleta mabadiliko ya kijamii na kiuchumi

ndani ya mipaka ya sayari. Kwa ufadhili kutoka kwa Wizara ya Ushirikiano wa Kiuchumi na Maendeleo ya Shirikisho la Ujerumani (BMZ), TMG inaongoza utafiti-utendaji ndani ya Urban Food Futures na kuratibu uundaji-shirikishi wa shughuli na dhana na anuwai ya washirika wake.

Kituo cha Afrika ya Miji (ACC)

ni kitovu cha taaluma tofauti katika Chuo Kikuu cha Cape Town kinachofanya utafiti wa jinsi ya kuelewa, kurudisha nyuma na kushughulikia mizozo ya mijini. Kwa kuwa changamoto nyingi za mijini—kwa mfano, usalama wa chakula, kukabiliana na mabadiliko ya hali ya hewa, ushirikishwaji wa kiuchumi, uhai wa kitamaduni, na uvumilivu—asili ni za taaluma mbalimbali na tabaka la anga, ACC inakuza utayarishaji wa ujuzi kati ya wasomi na sekta nyingine za kijamii.

Kituo cha Utafiti wa Afya ya Idadi ya Watu Afrika (APHRC)

ni kituo cha utafiti kinachoendelea

kinachoongozwa na Waafrika, na kutoa ushahidi wa kuendesha hatua za kisera kuboresha afya na ustawi wa watu wa Afrika. Vipaumbele vya utafiti wa kituo hiki viko ndani ya vitengo sita vya mada: Uzee na Maendeleo, Elimu na Uwezeshaji wa Vijana, Afya na Mifumo ya Afya, Ustawi wa Mama na Mtoto, Mienendo ya Idadi ya Watu na Afya ya Uzazi wa Kijinsia, na Ukuaji wa Miji na Ustawi barani Afrika.

Shirika la Chakula Cape Town

(FACT) ni shirika linaloongozwa na jamii linalotumia chakula kutatua dhuluma za kijamii huko Cape Town. FACT ni watumiaji, wakulima, wavuvi, wanaharakati, washairi, watangazaji, akina mama na baba, na watafiti (lakini sio wasomi). Tangu mwaka wa 2016, FACT imejihuisha na utafiti wa pamoja katika miradi ya haki ya chakula, kilimo cha mijini, wakala wa chakula, usalama wa chakula, nguvu na siasa.

Heinrich Böll Foundation (HBF) ni Wakfu wa Kisiasa wa Kijani wa Ujeruman. Ikishirikiana na chama cha siasa cha “Muungano ‘90 / Ya Kijani” kinachowakilishwa katika bunge la shirikisho la Ujeruman na chenye makao yake mjini Berlin, HBF inaendesha na kuunga mkono shughuli za elimu ya raia duniani kote. Ofisi ya wakfu hii nchini Afrika Kusini iko mjini Cape Town na inafanya kazi katika programu nne: Demokrasia na Haki ya Kijamii, Haki za Kibinadamu na Haki ya Jinsia, Maendeleo Endelevu, na Siasa na Mazungumzo ya Kimataifa.

Wakfu wa Kimataifa wa

Miramar (MIF) ni mkono wa utendaji wa Chuo cha Kimataifa cha Miramar. Jukumu la msingi ni uwezeshaji wa vijana na mabadiliko ya kijamii na kiuchumi kuitia ukuzaji wa biashara ya kilimo, elimu, na mafunzo ya ufundi yanayozingatia mazoea ya kisasa ya uzalishaji wa mazao kama vile kupanda mimea bila mchanga nan a kutumia virutibisho ya samaki au viumbe vilivyo fuguwa majini.

1. Muungano wa Wanavijiji

ni vuguvugu la kijamii la wakazi wa ‘mabanda’ na watu maskini wa mijini nchini Kenya. Kupitia Muungano wa Muugano, Muungano wa Wanavijiji hushirikiana na Akiba Mashinani Trust, hazina ya watu maskini wa mijini ya Kenya, na Wakazi wa Mabanda Kimataifa (SDI) Kenya, NGO inayotoa usaidizi wa kitaalamu na kiufundi. Vyombo hivyo vitatu vinafanya kazi pamoja ili kuboresha hali ya maisha ya wakazi wa vitongoji duni na watu maskini wa mijini nchini Kenya kupitia mchakato wa utetezi wa sera na mazungumzo na serikali kuu na za mitaa, mashirika ya kiraia, na mashirika ya sekta ya kibinafsi.

Welthungerhilfe (WHH)

ni mojawapo ya mashirika makubwa ya misaada ya kibinafsi nchini Ujeruman, bila kuhusishwa kisiasa au kidini. WHH inafanya kazi kuelekea ulimwengu ambamo kila mtu anaweza kuishi maisha ya kujiamulia kwa utu na haki, bila njaa na umaskini.

II MAREJEO

Abramo, L. (2021). *Políticas para enfrentar los desafíos de las antiguas y nuevas formas de informalidad en América Latina*, 240 (LC/TS.2021/137). Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL).

Agyenim-Boateng, Y., Benson-Armer, R., & Russo, B. (2015, July 1). Winning in Africa's consumer market. *McKinsey&Company*. <https://www.mckinsey.com/industries/consumer-packaged-goods/our-insights/winning-in-africas-consumer-market>

Akala, J. (2019). *In the Technological Footprints of Urbanity: A Socio-political History of Water and Sanitation in Nairobi, 1899-2015* [Doctoral dissertation, Technische Universität]. <https://tuprints.ulb.tu-darmstadt.de/8550/>

Alcock, G. G. (2018). *Kasinomic revolution: The rise of African informal economies*. Jonathan Ball Publisher.

Almirall, E., Lee, M. & Wareham, J. (2012). Mapping Living Labs in the Landscape of Innovation Methodologies. *Technology Innovation Management Review*, (2)9, 12-18.

African Centre of Disease Control and Prevention. (2018). Prevalence and predictors of overweight and obesity among Kenyans. *Journal of Public Health Research, Practice and Policy*, Vol 15. <https://www.health.go.ke/wp-content/uploads/2016/04/Steps-Report-NCD-2015.pdf>

Africapay. (2022). Minimum wage – Cities: Nairobi, Mombasa and Kisumu. <https://africapay.org/kenya/salary/minimum-wages/2182-cities-nairobi-mombasa-and-kisumu>

Andrews, D., & Lewis, D. (2017). *Decolonising Food Systems and Sowing Seeds of Resistance: Disentangling knowledges about seed*. The African Centre for Biodiversity.

Atiase, V. Y., Kolade, O., & Liedong, T. A. (2020). The emergence and strategy of tech hubs in Africa: Implications for knowledge production and value creation. *Technological Forecasting and Social Change*, 161(C). <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.1020307>

Bationo, A., & Waswa, B. S. (2011). New Challenges and Opportunities for Integrated Soil Fertility Management in Africa. In: Bationo, A., Waswa, B., Okeyo, J., Maina, F., Kihara, J. (Eds.), *Innovations as Key to the Green Revolution in Africa*. Springer. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-90-481-2543-2_1

Battersby, J. (2013). Hungry Cities: A Critical Review of Urban Food Security Research in Sub-Saharan African Cities. *Geography Compass*, 7(7), 452–463. <https://doi.org/10.1111/gec3.12053>

Battersby, J. (2017a). MDGs to SDGs – new goals, same gaps: The continued absence of urban food security in the post-2015 global development agenda. *African Geographical Review*, 36(1), 115–129. <https://doi.org/10.1080/19376812.2016.1208769>

Battersby, J. (2017b). Food System transformation in the Absence of Food System Planning: The Case of Supermarket and Shopping Mall Retail Expansion in Cape Town, South Africa. *Built Environment*, 43(3), 417–430. <https://doi.org/10.2148/benv.43.3.417>

Battersby, J., & Haysom, G. (2018). Linking urban food security, urban food systems, poverty, and urbanisation. In J. Battersby & V. Watson, (Eds.) *Urban Food Systems Governance and Poverty in African Cities* (pp. 56-67). Routledge.

Battersby, J., & Peyton, S. (2014). The geography of supermarkets in Cape Town: Supermarket expansion and food access. *Urban Forum*, 25(2), p. 153-164. Springer Netherlands.

Battersby, J., & Watson, V. (Eds.). (2018). *Urban Food Systems Governance and Poverty in African Cities* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315191195>

Battersby, J. (2020). South Africa's lockdown regulations and the reinforcement of anti-informality bias. *Agriculture and Human Values*, 37(3), 543-544.

Battersby, J., Ben-Zeev, K., Buthelezi, N., Fakazi, M., Fabricci, I., Kiragu-Wissler, S., Njoroge, P., Nyaba, S., Owade, A., Paganini, N., Peters, C., Peuker, W., Silwana, P., Sango, E., Wambui, M., & Weru, J. (2022). *What is cooking? Adding critical feminist research to the pot—Community kitchens, school feeding programmes, and saving schemes in Cape Town, Nairobi, and Ouagadougou*. TMG Research.

Bekker, S. B. (2002). *Migration Study in the Western Cape 2001*. Provincial Government of Western Cape. https://www.westerncape.gov.za/text/2003/migration_study_2001_3_main_rep.pdf

Beyer, L. I., Chaudhuri, J., & Kagima, B. (2016). Kenya's focus on urban vulnerability and resilience in the midst of urban transitions in Nairobi. *Development Southern Africa*, 33(1), 3-22. <https://doi.org/10.1080/0376835X.2015.1115739>

- Blekking, J., Giroux, S., Waldman, K., Battersby, J., Tuholske, C., Robeson, S. M., & Siame, G. (2022). The impacts of climate change and urbanization on food retailers in urban sub-Saharan Africa. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 55, 101169. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2022.101169>
- Blekking, J., Waldman, K., Tuholske, C., & Evans, T. (2020). Formal/informal employment and urban food security in Sub-Saharan Africa. *Applied Geography*, 114, 102131.
- Bonner, C & Spooner, D. (2012). *The Only School We Have: Learning from Organizing Experiences Across the Informal Economy*. Women in Informal Employment: Globalizing and Organizing. <https://www.wiego.org/resources/only-school-we-have-learning-organizing-experiences-across-informal-economy>
- Bosch, O. J. H., Nguyen, N. C., Maeno, T., & Yasui, T. (2013). Managing Complex Issues through Evolutionary Learning Laboratories. *Systems Research and Behavioral Science*, 30(2), 116–135. <https://doi.org/10.1002/sres.2171>
- Brown, A. M. (2019). Planning for less planning: Supporting informal food systems in Nairobi. In C.N. Silva (Eds.), *Routledge Handbook of Urban Planning in Africa* (pp. 354–365). Routledge.
- Bruegel, I. (2005). Social capital and feminist critique. In J. Franklin (Ed.), *Women and social capital*. Families & Social Capital ESRC Research Group Working Paper No. 12. London South Bank University. https://www.lsbu.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0007/9439/women-social-capital-families-research-working-paper.pdf
- Buthelezi, N. and L. Metelerkamp (2022). FACT Dialogues Digest. FACT and TMG. <https://foodweb.city/wp-content/uploads/2022/06/FACT-dialogues-digest-report.pdf>
- Calderon Diaz, M. A. (2018). Revisión de la literatura sobre economía informal y trabajo informal de mujeres en Colombia. *Revista Guillermo de Ockham*, 16(2), 57–69. <https://doi.org/10.21500/22563202.3470>
- CESCR. (1999). *General Comment 12, Right to adequate food (Twentieth session, 1999)*. U.N. Doc. E/C.12/1999/5 (1999), reprinted in Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted by Human Rights Treaty Bodies, U.N. Doc. HRI/GEN/1/Rev.6 at 62 (2003).
- Cieslik, K., Barford, A., & Vira, B. (2021). Young people not in Employment, Education or Training (NEET) in Sub-Saharan Africa: Sustainable Development Target 8.6 missed and reset. *Journal of Youth Studies*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/13676261.2021.1939287>
- CoCT. (2022). *Municipal Spatial Development Framework*. City Of Cape Town. https://resource.capetown.gov.za/documentcentre/Documents/City%20strategies%2c%20plans%20and%20frameworks/MSDF_Vol_I_Ch1-6_Tech_Suppl_A.pdf
- Cohen, M. J., & Garrett, J. L. (2010). The food price crisis and urban food (in)security. *Environment and Urbanization*, 22(2), 467–482. <https://doi.org/10.1177/0956247810380375>
- Crush, J., Frayne, B., & Pendleton, W. (2012). The Crisis of Food Insecurity in African Cities. *Hunger & Environmental Nutrition*, 7(2–3), 271–292. <https://doi.org/10.1080/19320248.2012.702448>
- Davis, S. N., & Hattery, A. (2018). Teaching Feminist Research Methods: A Comment and an Evaluation. *Journal of Feminist Scholarship*, 15(15). <https://doi.org/10.23860/jfs.2018.15.05>
- DBE. (2015). *National School Nutrition Programme (NSNP) 2013/14 Annual Report*. Department of Basic Education. <https://www.education.gov.za/Portals/0/Documents/Reports/NSNP%20ANNUAL%20REPORT%202014%20website%20upload.pdf?ver=2015-07-06-153339-633>
- de Bruin, S., Dengerink, J., & van Vliet, J. (2021). Urbanisation as driver of food system transformation and opportunities for rural livelihoods. *Food Security*, 13(4), 781–798. <https://doi.org/10.1007/s12571-021-01182-8>
- Devereux, S. (1999). Targeting Transfers: Innovative Solutions to Familiar Problems. *IDS Bulletin*, 30(2), 61–74. <https://doi.org/10.1111/j.1759-5436.1999.mp30002007.x>
- Devereux, S., Hochfeld, T., Karriem, A., Mensah, C., Morahanye, M., Msimango, T., Mukubonda, A., Naicker, S., Nkomo, G., & Sanders, D. (2018). *School feeding in South Africa: What we know, what we don't know, what we need to know, what we need to do*. DST-NRF Centre of Excellence in Food Security. <https://foodsecurity.ac.za/wp-content/uploads/2018/06/CoE-FS-WP4-School-Feeding-in-South-Africa-11-jun-18.pdf>
- De Visser, J. (2019). *Multilevel Government, Municipalities and Food Security*. Food Security SA Working Paper Series No. 005. DST-NRF Centre of Excellence in Food Security, South Africa.
- Dos Santos, S., Peumi, J.-P., & Soura, A. (2019). Risk factors of becoming a disaster victim. The flood of September 1st, 2009, in Ouagadougou (Burkina Faso). *Habitat International*, 86, 81–90. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2019.03.005>
- DPME. (2018). *National Food and Nutrition Security plan {2018-2023}*. <https://www.nutritionociety.co.za/wp-content/uploads/2021/02/National-Food-and-Nutrition-Security-Plan-2018-2023.pdf>
- Duncan, J., & Claeys, P. (2020). *Gender, covid-19 and food systems: Impacts, community responses and feminist policy demands*. CSM. https://www.csm4cfs.org/wp-content/uploads/2020/10/NEW_Gender-COVID-19-and-Food-Systems-October-2020_compressed.pdf
- Edwards-Schachter, M. (2019). Living labs for social innovation. [Doctorate Thesis for University of South-Eastern Norway]. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.2423.5281>

- Edwards-Schachter, M. E., Matti, C. E., & Alcántara, E. (2012). Fostering quality of life through social innovation: A living lab methodology study case. *Review of Policy Research*, 29(6), 672-692.
- EIB. (2022). *2021/2022 EIB global report: The story*. European Investment Bank. <https://data.europa.eu/doi/10.2867/271204>
- Engel, T., Fink, A. H., Knippertz, P., Pante, G., & Bliefernicht, J. (2017). Extreme Precipitation in the West African Cities of Dakar and Ouagadougou: Atmospheric Dynamics and Implications for Flood Risk Assessments. *Journal of Hydrometeorology*, 18(11), 2937–2957. <https://doi.org/10.1175/JHM-D-16-0218.1>
- Engels, B. (2018). Social Movement Struggles and Political Transition in Burkina Faso. In A. Murray (Ed.), *A Certain Amount of Madness. The Life, Politics and Legacies of Thomas Sankara*. Pluto Press. <https://www.polsozu-fu-berlin.de/polwiss/forschung/international/frieden/Publikationen-aktuell/2018/Engels-2018-e/index.html>
- ENoLL. (2015). *European Network of Living Labs (ENoLL)*. <http://www.openlivinglabs.eu/>
- Enqvist, J., Zier vogel, G., Metelerkamp, L., van Breda, J., Dondi, N., Lusithi, T., Mdunyelwa, A., Mgwigwi, Z., Mhlalisi, M., Myeza, S., Nomela, G., October, A., Rangana, W., & Yalabi, M. (2022). Informality and water justice: Community perspectives on water issues in Cape Town's low-income neighbourhoods. *International Journal of Water Resources Development*, 38(1), 108–129. <https://doi.org/10.1080/07900627.2020.1841605>
- ESPAS. (2018). *Global trends to 2030: The future of urbanization and megacities*. <https://bit.ly/futureofurbanization>
- FACT. (2022). *Cape Town community kitchens retreat report*. FACT.
- Falling Walls. (2022, Nov 1-10). *The Future of Work and Urban Planning*. [Panel discussion video]. Falling Walls Berlin Science Week Circle. <https://berlinscienceweek.com/discover/videos/future-of-work-and-urban-planning/>
- FAO. (2005). *Voluntary guidelines to support the progressive realization of the right to adequate food in the context of national food security*. FAO. <https://www.fao.org/3/y7937e/y7937e.pdf>
- FAO. (2021). State of Food Security and Nutrition in the World. <https://www.fao.org/3/cb4474en/online/cb4474en.html>
- FAO. (2022a, July 8). FAO Food Price Index. World Food Situation. <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>
- FAO. (2022b). *The Right to Food around the Globe—Burkina Faso*. <https://www.fao.org/right-to-food-around-the-globe/countries/bfa/en/>
- FAO, IFAD, UNICEF, WFP, & WHO. (2021). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2021. Transforming food systems for food security, improved nutrition and affordable healthy diets for all*. FAO. <https://doi.org/10.4060/CB4474EN>
- FAO, IFAD, UNICEF, WFP, & WHO. (2022). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2022. Repurposing food and agricultural policies to make healthy diets more affordable*. FAO. <https://doi.org/10.4060/cc0639en>
- FCFA. (2019, August 28). Coping with urban flooding in Ouagadougou, Burkina Faso. *Future Climate For Africa*. <https://futureclimateafrica.org/news/coping-with-urban-flooding-in-ouagadougou-burkina-faso/>
- FIAN Burkina Faso. (2015). *Droit à l'alimentation adéquate et nutrition au Burkina Faso*. https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CESCR/Shared%20Documents/BFA/INT_CESCR_ICO_BFA_21538_F.pdf
- Fields, G. S. (2021). Reflections on Africa's Youth Employment Problem. *Africa Economic Brief*, 12(2), 1-5. <https://www.afdb.org/en/documents/africa-economic-brief-reflections-africas-youth-employment-problem-volume-12-issue-2>
- FKE. (2021). *The Informal Economy In Kenya*. Federation of Kenyan Employers. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-/-ed_emp/-/-emp_ent/documents/publication/wcms_820312.pdf
- Gillespie, S., Haddad, L., Mannar, V., Menon, P., & Nisbett, N. (2013). The politics of reducing malnutrition: Building commitment and accelerating progress. *The Lancet*, 382(9891), 552–569. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(13\)60842-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(13)60842-9)
- Global Network Against Food Crises. (2022). *2022 Global Report on Food Crises*. <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000138913/download/>
- Global Network for the Right to Food and Nutrition. (2021, May 5). New Grassroots Tool for Monitoring Respect for the Right to Food Monitoring Tool Kit. *Global Network for the Right to Food and Nutrition*. <https://www.righttofoodandnutrition.org/new-grassroots-tool-monitoring-respect-right-food>
- GoK. (2011). *National Food and Nutrition Security Policy*. Government of Kenya. <https://repository.kiperra.or.ke/bitstream/handle/123456789/1620/2011%20National%20Food%20and%20Nutrition%20Security%20Policy.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Government of the Republic of South Africa. (2014). *The National Policy on Food and Nutrition Security for the Republic of South Africa*. https://www.gov.za/sites/default/files/gcis_document/201409/37915gon637.pdf
- Goyal, Y., & Heine, K. (2021). Why do informal markets remain informal: the role of tacit knowledge in an Indian footwear cluster. *Journal of Evolutionary Economics*, 31(2), 639–659.

- Griebel, S., Nelle, L., Sango E., Wairimu, S., Swanby, H., Sobgo, S., Okello, E., Sedego, C. M. F., Naserian, C. N., Rabo, C., Mwenja, D., Tiendrebéogo, F. S., Kabiru, F., Lusweti, I., Mwea, J., Mathenge, J., Krause, K., Belemgnegre, R. A., Kiprono, S., Kinyanjui, S., Sedgho Hema, S. S., Tiendrebeogo E. E. L. (2022). *Food and Crisis: the role of Controlled Environment Agriculture in building urban food system resilience. Insights from the scoping work of the Urban Food Futures programme in Nairobi, Cape Town, and Ouagadougou*. TMG Research.
- Green, M., & Hulme, D. (2005). From correlates and characteristics to causes: Thinking about poverty from a chronic poverty perspective. *World Development*, 33(6), 867–879. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2004.09.013>
- Greenberg, S. (2015). *Corporate concentration and food security in South Africa: Is the commercial agro-food system delivering?* Institute for Poverty, Land and Agrarian Studies Rural Status Report 1. University of the Western Cape.
- Harrison, K. (2018). *Building the City of Cape Town's Resilience and Adding to Regional Competitiveness*. Philippi Horticultural Area: Socio-Economic Agricultural Plan.
- Hatfield-Dodds, S., Hajkowicz, S., & Eady, S. (2021). Stocktake of megatrends shaping Australian agriculture. *ABARES Insights*, (1), 1-36.
- Hauser, M., Edel, I., Kahwai, J. & Krause, K. (in press). *Food flows: Building resilience against compound risks in Nairobi and Cape Town*. TMG working paper.
- Haysom, G., Battersby, J., Metelerkamp, L., Buthelezi, N., & Weru, J. (2022). *Urban Food Systems Governance—Engaging urban food governance in inclusive and transparent ways, enhancing and valorizing agency and developing methods for co-produced food sensitive planning*. TMG Research.
- Herbling, D. (2022, June 30). Kenyan Inflation at Five-Year High of 7.9% Breaches Target. *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-06-30/kenyan-inflation-at-five-year-high-of-7-9-breaches-target>
- HLPE. (2014). *Food losses and waste in the context of sustainable food systems*. FAO. <https://www.fao.org/3/i3901e/i3901e.pdf>
- HLPE. (2022). *Data collection and analysis tools for food security and nutrition*. High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition. <https://www.fao.org/3/ccl865en/ccl865en.pdf>
- Hoff, M. (2020, February 20). These are the 15 fastest-growing cities in the world. *World Economic Forum*. <https://www.weforum.org/agenda/2020/02/15-fastest-growing-cities-world-africa-populations-shift/>
- Ibrahim, H. (2019). Do institutions matter? The persistence of ROSCAs among immigrants in developed economies. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 13(3), 319–332. <https://doi.org/10.1108/JEC-04-2018-0027>
- IFRC. (2022). *Emergency Plan of Action (EPoA)—Burkina Faso: Hunger Crisis*. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. <https://reliefweb.int/report/burkina-faso/burkina-faso-hunger-crisis-emergency-plan-action-epoa-dref-operation-no-mdrbf017>
- ILO. (2002). *Resolution concerning decent work and the informal economy*. <https://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc90/pdf/repvi.pdf>
- ILO. (2018). *Women and men in the informal economy: a statistical picture*. International Labour Organization. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-/-dreports/-/-dcomm/documents/publication/wcms_626831.pdf
- ILO. (2020). *Report on Unemployment in Africa (Re-Africa)*. ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-/-africa/-/-ro-abidjan/documents/publication/wcms_753300.pdf
- ILOSTAT. (2021). Statistics on the informal economy. *International Labour Organisation*. <https://ilostat.ilo.org/topics/informality/>
- INSD (2022a). *Indice harmonisé des prix à la consommation base 2014 du mois de juin 2022*. Institut National de la Statistique et de la Démographie. http://www.insd.bf/contenu/pub_periodiques/lhpc/NOTE%20IHPC%20JUN%202022.pdf
- INSD (2022b). *Cinquième Recensement Général de la Population et de l'Habitation du Burkina Faso*. Institut National de la Statistique et de la Démographie. http://www.insd.bf/contenu/documents_rgph5/Rapport%20resultats%20definitifs%20RGPH%202019.pdf
- IPC. (2020). *IPC Acute Food Insecurity Analysis Urban—Kenya: August–December 2020*. https://www.fsinplatform.org/sites/default/files/resources/files/IPC_Kenya_Acute_Food_Insecurity_2020AugDec_Urban.pdf
- IPC Global Partners. (2021). *Integrated Food Security Phase Classification Technical Manual Version 3.1. Evidence and Standards for Better Food Security and Nutrition Decisions*. https://www.ipcinfo.org/fileadmin/user_upload/ipcinfo/manual/IPC_Technical_Manual_3_Final.pdf
- Joala, R., & Gumede, N. (2018). *Realising The Right To Food In South Africa*. Studies in Poverty and Inequality Institute (SPII). Working Paper 21.
- Kaboré S, Millogo T, Soubeiga JK, et al. (2020). Prevalence and risk factors for overweight and obesity: a cross-sectional countrywide study in Burkina Faso.. *BMJ Open* Vol 10. doi:10.1136/bmjopen-2019-032953

- K'Akumu, O. A., & Olima, W. H. A. (2007). The dynamics and implications of residential segregation in Nairobi. *Habitat International*, 31(1), 87–99. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2006.04.005>
- Kareborn, B.B. & Stahlbrost, A. (2009). Living Lab: an open and citizen-centric approach for innovation. *International Journal of Innovation and Regional Development*, 4(1), 356–370. <https://doi.org/10.1504/IJIRD.2009.022727>
- Kiguwa, P. (2019). Feminist Approaches: An exploration of women's gendered experiences. In S. Laher, A. Fynn, & S. Kramer (Eds.), *Transforming Research Methods in the Social Sciences: Case Studies from South Africa*. Wits University Press. <https://doi.org/10.18772/22019032750>
- Kimani, E. (2023). *A rights-based approach to food security in Kenya and South Africa*. TMG/APHRC Working Paper.
- Kimani-Murage, E. W., Schofield, L., Wekesah, F., Mohamed, S., Mberu, B., Ettarh, R., Egondi, T., Kyobutungi, C., & Ezeh, A. (2014). Vulnerability to Food Insecurity in Urban Slums: Experiences from Nairobi, Kenya. *Journal of Urban Health*, 91(6), 1098–1113. <https://doi.org/10.1007/s11524-014-9894-3>
- KNBS. (2021). *Quarterly labour force report*. Kenya National Bureau of Statistics. https://www.knbs.or.ke/download/quarterly-labour-force-report-2021_quarter_1/
- KNBS. (2022). *Consumer Price Indices and Inflation Rates for June 2022*. Kenya National Bureau of Statistics. <https://www.knbs.or.ke/download/consumer-price-indices-and-inflation-rates-for-june-2022/>
- Kucera, D., & Roncolato, L. (2008). Informal employment: Two contested policy issues. *International Labour Review*, 147(4), 321–348.
- Lines, K., Mitlin, D., Mwelu, J., Njenga Maina, J. P., Okoyo, O., Otibine, E., Wakesho, T., & Kiarie, M. A. W. (2020). *Bridging the affordability gap: Towards a financing mechanism for slum upgrading at scale in Nairobi analysing NGO experiences with local-level finance*. GDI Working Paper 2020-042. The University of Manchester. <http://hummedia.manchester.ac.uk/institutes/gdi/publications/workingpapers/GDI/GDI-working-paper-202042-Lines-Mitlin.pdf>
- Loada, M., & Ouredraogo-Nikiema, L. (2009). Enquête nationale sur l'insécurité alimentaire et la malnutrition. *Ministère de l'Agriculture, de l'Hydraulique Et des Ressources Halieutiques, Burkina Faso*. <https://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/ena/wfp228687.pdf?iframe>
- Lusweti, I. (2022). *Cape Town Urban Soil Health and Quality*. TMG Research. [Internal document]
- Mallory, A., Omoga, L., Kiogora, D., Riungu, J., Kagendi, D., & Parker, A. (2020). Understanding the role of informal pit emptiers in sanitation in Nairobi through case studies in Mukuru and Kibera settlements. *Journal of Water, Sanitation and Hygiene for Development*, 11(1), 51–59. <https://doi.org/10.2166/washdev.2020.193>
- Mathekga, R., & Buccus, I. (2007). The challenge of local government structures in South Africa: Securing community participation. *Critical Dialogue – Public Participation in Review*, 11–17.
- Mbow, C., Rosenzweig, C., Barioni, L. G., Benton, T. G., Herrero, M., Krishnapillai, M., Liwenga, E., Pradhan, P., Rivera-Ferre, M. G., Sapkota, T., Tubiello, F. N., & Xu, Y. (2019). Food Security. In P. R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.-O. Pörtner, D. C. Roberts, R. Zhai, R. Slade, S. Connord, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, P. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, ... J. Malley (Eds.), *Climate Change and Land: An IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems*. IPCC. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/4/2021/02/08_Chapter-5_3.pdf
- McNamara, K. E., Clissold, R., Westoby, R., Piggott-McKellar, A. E., Kumar, R., Clarke, T., Namoumou, F., Areki, F., Joseph, E., Warrick, O., & Nunn, P. D. (2020). An assessment of community-based adaptation initiatives in the Pacific Islands. *Nature Climate Change*, 10(7), 628–639. <https://doi.org/10.1038/s41558-020-0813-1>
- Metelerkamp, L., & van Breda, J. (2020). *LG-SETA Informal Economy Skills Study*. Siyakhana.
- Ministry of Health. (2018). The Kenya Non-Communicable Diseases & Injuries Poverty Commission Report. <https://www.health.go.ke/wp-content/uploads/2021/07/Kenya-Non-Communicable-Disease-NCD-Strategic-Plan-2021-2025.pdf>
- Mirzabaev, A., Olsson, L., Bezner Kerr, R., Pradhan, P., Guadalupe, M., Ferre, R., & Lotze-Campen, H. (2021). *Climate Change and Food Systems*. Scientific Group for the United Nations Food Systems Summit 2021. https://bonndoc.ulb.uni-bonn.de/xmlui/bitstream/handle/20.500.11811/9206/FSS_Brief_Climate_Change_and_Food_Systems.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Mokone, M. (2018). *Western cape drought results in higher wheat imports*. Grain SA. <https://www.grainsa.co.za/western-cape-drought-results-in-higher-wheat-imports>
- Morello, G., & Rizk, J. (2022). Conflict, climate change and the shrinking mobility space in the Central Sahel. *Forced Migration Review*, 69, 22–24.

- Moseley, W. (2022, December 10). *Climate crisis in Africa exposes real cause of hunger-colonial food systems that leave people more vulnerable*. The Conversation. https://theconversation.com/climate-crisis-in-africa-exposes-real-cause-of-hunger-colonial-food-systems-that-leave-people-more-vulnerable-195933?utm_source=linkedin&utm_medium=bylinelinkedinbutton
- People of Mukuru. (2022). Manifesto ya wakaaji wa Mukuru. <https://static1.squarespace.com/static/58d4504db8a79b27eb388c91/t/62d123006fc2190b53962679/l657873194772/Mukuru+Manifesto+Combined+Digital+Use.pdf>
- Müller, A., & Prakash, A. (2022, April 7). A looming global food crisis: What should the global response be? *TMG Think Tank*. <https://tmg-thinktank.com/blog/an-impending-global-food-crisis-what-should-the-global-response-be>
- Müller, A., Nilsson, S., Prakash, A., & Lazutkaite, E. (2022). *A Scoping Paper on the Ongoing Desert Locust Crisis 2019-2021+*. TMG Research. <https://doi.org/10.35435/2.2022.1>
- Mutinda, M., Mwau, B., Makau, J., & Sverdlik, A. (2020, May 1). Policy briefing: Rethinking slum upgrading in light of Nairobi's poverty penalty (SDI Kenya). *Muungano Wa Wanavijiji*. <https://www.muungano.net/publicationslibrary/2020/5/20/muungano-alliance-policy-briefing-rethinking-slum-upgrading-in-light-of-nairobis-poverty-penalty>
- Muungano wa Wanavijiji (2022). Nairobi community kitchen workshop. [Internal document]
- Muungano wa Wanavijiji. (2020). *Mukuru SPA*. Muungano Wa Wanavijiji. <https://www.muungano.net/mukuru-spa>
- Muungano wa Wanavijiji. (2021, November 18). *The Muungano Alliance condemns recent forced evictions in Mukuru Kwa Njenga* [Press release]. <https://www.muungano.net/browseblogs/2021/11/18/press-statement-the-muungano-alliance-condemns-the-recent-forced-eviction-of-residents-in-mukuru-kwa-njenga>
- Nairobi City County. (2018). *County Integrated Development Plan 2018-2022*. Nairobi County.
- NDoH, Stats SA, SAMRC, and ICF. (2019). *South Africa Demographic and Health Survey 2016*. National Department of Health, Statistics South Africa, South African Medical Research Council, and ICF. <https://dhsprogram.com/pubs/pdf/FR337/FR337.pdf>
- Nisbett, N., Harris, J., Headey, D., van den Bold, M., Gillespie, S., Aberman, N.-L., Adeyemi, O., Aryeetey, R., Avula, R., Becquey, E., Drimie, S., Iruhiriye, E., Salm, L., & Turowska, Z. (2022). Stories of change in nutrition: Lessons from a new generation of studies from Africa, Asia and Europe. *Food Security*. <https://doi.org/10.1007/s12571-022-01314-8>
- Njeru, B. (2022). *3.1 million Kenyans facing food shortage*. The Standard. <https://www.standardmedia.co.ke/national/article/2001438380/31-million-kenyans-facing-food-shortage>
- Njoh, A. J. (2009). Urban planning as a tool of power and social control in colonial Africa. *Planning Perspectives*, 24(3), 301–317. <https://doi.org/10.1080/02665430902933960>
- Njoroge, P., & Musya, M. (2021, December 21). Stories of Change: Mukuru Water and Sanitation pilot project update. *Muungano Wa Wanavijiji*. <https://www.muungano.net/browseblogs/2022/1/7/story-of-change-mukuru-water-and-sanitation-pilot-project-update>
- Nyaba, M., Peters, C., Battersby, J., & Paganini, N. (in press). With pots and pens to parliament – Understanding and responding to food crises in Cape Town through a critical feminist lens. In: *Radical Food Geographies*. Bristol Press.
- OCHA. (2022). *Burkina Faso: Aperçu des Besoins Humanitaires 2022*. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. <https://reliefweb.int/report/burkina-faso/burkina-faso-aper-u-des-besoins-humanitaires-2022-mars-2022>
- OECD/UN ECA/AfDB (2022). *Africa's Urbanisation Dynamics 2022: The Economic Power of Africa's Cities*. West African Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/3834ed5b-en>.
- Ofori, S. A., Cobbina, S. J., & Obiri, S. (2021). Climate Change, Land, Water, and Food Security: Perspectives from Sub-Saharan Africa. *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 5. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fsufs.2021.680924>
- Ogonowski, C., Ley, B., Hess, J., Wan, L., & Wulf, V. (2013). Designing for the living room: Long-term user involvement in a living lab. [Conference proceedings]. *Proceedings of the CHI '13 SIGCHI Conference in Human Factors in Computing Systems, April 2013, 1539-1548*. <https://doi.org/10.1145/2470654.2466205>
- Ohnsorge, F. & Yu, S. (2022). *The Long Shadow of Informality: Challenges and Policies*. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35782>
- Ouédraogo, D. B., Belem, B., Innocent Kiba, D., Gnankambaré, Z., Bismarck Nacro, H., & Michel Sedogo, P. (2019). Analyzing Constraints and Opportunities of Urban Agriculture in the Greenbelt of Ouagadougou, Burkina Faso. *Agriculture, Forestry and Fisheries*, 8(3), 73. <https://doi.org/10.11648/j.aff.20190803.13>
- Owade, A., Weru, J., & Njoroge, P. (2022). Lessons learnt from the Mukuru SPA Planning process. https://assets.ctfassets.net/rirrl83ijfda/2Oxs656DgnD6aDmJWsoMWz/c956f413240318d716bfbeda478098fd/Muungano_SPA_process_final_web_web.pdf

- Owade, A., & Wairimu, S. (2022, April 14). Urban displacements: Facing up to rising food insecurity in Nairobi. *TMG*. <https://tmg-thinktank.com/urban-displacements-facing-up-to-rising-food-insecurity-in-nairobis-informal>
- Paganini, N. (2021). *It is not about spinach: A Food Justice Perspective on Urban Agriculture in Cape Town and Maputo* [Doctoral dissertation, Hohenheim University]. http://opus.uni-hohenheim.de/volltexte/2021/1918/pdf/210703_Dissertation_Paganini_final.pdf
- Paganini, N., Adams, H., Bokolo, K., Buthelezi, N., Hansmann, J., Isaacs, W., Kweza, N., Mewes, A., Nyaba, H., Qamata, V., Reich, V., Reigl, M., Sander, L., & Swanby, H. (2021a). Agency in South Africa's food systems: A food justice perspective of food security in the Cape Flats and St. Helena Bay during the COVID-19 pandemic. *SLE*. https://edoc.hu-berlin.de/bitstream/handle/18452/23545/SLE285_Agency_in_South_Africas_food_systems.pdf?sequence=1
- Paganini, N., Adinata, K., Buthelezi, N., Harris, D., Lemke, S., Luis, A., Koppelin, J., Karriem, A., Ncube, F., Nervi Aguirre, E., Ramba, T., Raimundo, I., Sulejmanović, N., Swanby, H., Tevera, D., & Stöber, S. (2020). Growing and Eating Food during the COVID-19 Pandemic: Farmers' Perspectives on Local Food System Resilience to Shocks in Southern Africa and Indonesia. *Sustainability*, 12(20), 8556. <https://doi.org/10.3390/sui2208556>
- Paganini, N., Ben-Zeev, K., Bokolo, K., Buthelezi, N., Nyaba, S., & Swanby, H. (2021b). Dialing up Critical Feminist Research as Lockdown Dialed us Down: How a Pandemic Sparked Community Food Dialogs in Cape Town, South Africa. *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 5, 750331. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2021.750331>
- Paktogo, D. (2021). Le droit à l'alimentation dans le cadre international des droits de l'homme et dans les Constitutions. *Afrique Nourricière*, 20.
- Pereira, L., Frantzeskaki, N., Hebinck, A., Charli-Joseph, L., Drimie, S., Dyer, M., Eakin, H., Galafassi, D., Karpouzoglou, T., Marshall, F., Moore, M.-L., Olsson, P., Siqueiros-García, J. M., van Zwanenberg, P., & Vervoort, J. M. (2020). Transformative spaces in the making: Key lessons from nine cases in the Global South. *Sustainability Science*, 15(1), 161–178. <https://doi.org/10.1007/s11625-019-00749-x>
- Peters, C., Pekeur, W., Fakazi, M., Buthelezi, N., Nyaba, H., Nyaba, S., Paganini, N., & Redmond, V. (2022, August 10). With pots and pens to parliament-Understanding and responding to crises through a critical feminist lens. *TMG*. <https://tmg-thinktank.com/with-pots-and-pens-to-parliament-understanding-and-responding-to-crises>
- Pieterse, E., Haysom, G., & Crush, J. (2020). *Hungry cities partnership: informality, inclusive growth, and food security in cities of the Global South. Final project report: period May 2015–August 2020*. Hungry Cities Partnership. <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/59900/43c4364e-076c-4d5f-8877-aacf8af3478e.pdf?sequence=1>
- PMBEJD. (2022). *Household Affordability Index June 2022*. Pietermaritzburg Economic Justice & Dignity Group. https://pmbejd.org.za/wp-content/uploads/2022/06/June-2022-Household-Affordability-Index-PMBEJD_29062022.pdf
- Preiser, R., Biggs, R., De Vos, A., & Folke, C. (2018). Social-ecological systems as complex adaptive systems: Organizing principles for advancing research methods and approaches. *Ecology and Society*, 23(4). <https://doi.org/10.5751/ES-10558-230446>
- PSFA. (2022). *The Need*. Peninsula School Feeding Association. <https://www.psfa.org.za/the-need/>
- PwC. (2022). *Megatrends*. <https://www.pwc.nl/en/topics/megatrends.html#:~:text=The%20trends%3A&text=Shift%20in%20economic%20power,Technological%20change>
- Quisumbing, A. R., Brown, L. R., Feldstein, H. S., Haddad, L., & Peña, C. (1996). Women: The key to food security. *Food and Nutrition Bulletin*, 17(1), 1-2.
- Ram, M., Edwards, P., Jones, T., & Villares-Varela, M. (2017). From the informal economy to the meaning of informality: Developing theory on firms and their workers. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 37(7/8), 361-373. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-06-2016-0075>
- Rigon, A., Walker, J., & Koroma, B. (2020). Beyond formal and informal: Understanding urban informalities from Freetown. *Cities*, 105, 102848.
- Robert, A., Yengué, J. L., Augis, F., Motelica-Heino, M., Hien, E., & Sanou, A. (2018). L'agriculture ouagalaise (Burkina Faso) comme modèle de contribution au métabolisme urbain: Avantages et limites. *Vertigo - la revue électronique en sciences de l'environnement, Hors-série 31*. <https://doi.org/10.4000/vertigo.21857>
- Rossier C, Soura A.B, Duthe' G, Findley S. (2014). Non-Communicable Disease Mortality and Risk Factors in Formal and Informal Neighbourhoods, Ouagadougou, Burkina Faso: Evidence from a Health and Demographic Surveillance System. *PLoS ONE*. Vol 9 No. 12 e113780. doi:10.1371/journal.pone.0113780
- Sango, E. 2022. TMG Research Associate based in Ouagadougou. Personal Comm. On 22 September, 2022.
- Sango, E. (2021). *Urban Agriculture in Ouagadougou*. TMG Research.
- SAHRC, South African Human Right Commission (2018). Annual report. <https://www.sahrc.org.za/home/21/files/Annual%20Report%202018.pdf>
- Scott-Villiers, P., Chisholm, N., Wanjiku Kelbert, A., & Hossain, N. (2016). *Precarious Lives: Work, food and care after the global food crisis*. IDS and Oxfam International. <https://doi.org/10.21201/2016.620020>

- Semde, I., Yonkeu, S., Neya, T., & Pare, S. (2020). Food governance institutions perception of climate change impact on food security in Burkina Faso. *IOSR Journal of Environmental Science, Toxicology and Food Technology (IOSR-JESTFT)*, 14(10), 35–42. <https://doi.org/10.9790/2402-1410033542>
- Shand, W., & Colenbrander, S. (2018). Financing the inclusive city: The catalytic role of community savings. *Environment and Urbanization*, 30(1), 175–190. <https://doi.org/10.1177/0956247817751340>
- Skinner, C., & Haysom, G. (2016). *The informal sector's role in food security: A missing link in policy debates?* Working Paper 44. PLAAS, UWC, and Centre of Excellence on Food Security.
- SLF. (2016). *Submission to Grocery Retail Sector Market Inquiry*. Sustainable Livelihood Foundation.
- Spaull, N., Oyenubi, A., Kerr, A., Maughan-Brown, B., Ardington, C., Christian, C., Shepherd, D., Casale, D., Espi, G., Wills, G., Bridgman, G., Bhorat, H., Turok, I., Bassier, I., Kika-Mistry, J., Kotze, J., Budlender, J., Visagie, J., Ingle, K., ... Ranchhod, V. (2020). *Synthesis Report NIDS-CRAM Wave 2*. N.i.D.S. and CRAM. <https://cramsurvey.org/wp-content/uploads/2020/10/I.-Spaull-et-al.-NIDS-CRAM-Wave-2-Synthesis-Report.pdf>
- Stats SA. (2021). *General Household Survey*. Statistics South Africa <https://www.statssa.gov.za/publications/P0318/P03182021.pdf>
- Stats SA. (2022). *Quarterly Labour Force Survey*. Statistics South Africa. <https://www.statssa.gov.za/publications/P0211/P02111stQuarter2022.pdf>
- Swanby, H. (2021). *Urban Agriculture in Cape Town*. TMG Research.
- Swilling, M., Tavener-Smith, L., Keller, A., von der Heyde, V., & Wessels, B. (2016). Rethinking Incremental Urbanism: Co-production of incremental informal settlement upgrading strategies. In L.R. Cirolia, T. Gorgens, M. van Donk, W. Smit, & S. Drimie (Eds). *Upgrading Informal Settlements in South Africa: Pursuing a partnership-based approach*. UCT Press. https://www.sustainabilityinstitute.net/wp-content/uploads/2020/01/Swilling_et_al_-_first_draft.pdf
- Termeer, E. E. W., Soma, K., Motovska, N., Ayuya, O. I., Kunz, M., & Koster, T. (2022). Sustainable Development Ensued by Social Capital Impacts on Food Insecurity: The Case of Kibera, Nairobi. *Sustainability*, 14(9), 5504. <https://doi.org/10.3390/su14095504>
- Thieme, T., Ference, M. E., & van Stapele, N. (2021). Harnessing the 'hustle': struggle, solidarities and narratives of work in Nairobi and beyond Introduction. *Africa*, 91(1), 1–15. <https://doi.org/10.1017/S0001972020000819>
- Tidey, A. (2022, March 17). Record high food prices to rise further as Ukraine war weighs in. *Euronews*. <https://www.euronews.com/my-europe/2022/03/17/global-food-prices-had-already-hit-record-high-then-russia-invaded-ukraine>
- TMG Research. (2022). *TMG Working paper: Scoping report on digitisation of food systems and development*. TMG Research.
- Tomalka, J., Lange, S., Röhrig, F., & Gornott, C. (2021). *Climate Risk Profile: Burkina Faso*. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ). https://www.pik-potsdam.de/en/institute/departments/climate-resilience/projects/project-pages/agrica/giz_climate-risk-profile_burkina-faso_en
- Trebilcock, A. (2005). *Decent work and the informal economy*. WIDER Discussion Paper, No. 2005/04. The United Nations University World Institute for Development Economics Research (UNU-WIDER).
- UC Berkeley, University of Nairobi, Muungano Wa Wanavijiji, Slum Dwellers International, Akiba Mashinani Trust, Strathmore University, & Katiba Institute. (2017). *Mukuru Settlement 2017 Situation Analysis*. <https://static1.squarespace.com/static/58d4504db8a79b27eb388c91/t/5a65fbd653450a34f4104e69/1516633087045/Mukuru+SPA+Situational+Analysis+2017+Phase+2.pdf>
- UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), *General Comment No. 12: The Right to Adequate Food (Art. 11 of the Covenant)*, 12 May 1999, available at: <https://www.refworld.org/docid/4538838c11.html> [accessed 3 February 2023]
- UN General Assembly. (1966). *International Covenant on Economic Social, and Cultural Rights*. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cescr.pdf>
- UN Habitat, & UN Women. (2020). *Harsh realities: Marginalized women in cities of the developing world*. UN Habitat. <https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/06/harsh-realities-marginalized-women-in-cities-of-the-developing-world-en.pdf>
- UNDESA. (2019). *World Population Prospects: The 2019 Revision*. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division.
- van Wyk, D. T., & Reddy, V. (2022). Pandemic governance: Developing a politics of informality. *South African Journal of Science*, 118(5/6). <https://doi.org/10.17159/sajs.2022/13163>
- Vastapuu, L., Mattlin, M., Hakala, E., & Pellikka, P. (2019). *Megatrends in Africa*. Ministry of Foreign Affairs of Finland. <https://um.fi/documents/35732/0/Megatrends+in+Africa+%281%29.pdf>
- Wairimu, S. (2021). *Urban Agriculture in Nairobi*. TMG Research.
- Welthungerhilfe (2017). Synopsis GLOBAL HUNGER INDEX THE INEQUALITIES OF HUNGER. <https://www.globalhungerindex.org/pdf/en/2017/synopsis.pdf>
- Weru, J., Okoyo, O., Wambui, M., Njoroge, P., Mwelu, J., Otibine, E., Chepchumba, A., Wanjiku, R., Wakesho, T., & Njenga Maina, J. P. (2018).

- The Akiba Mashinani Trust, Kenya: A local fund's role in urban development. *Environment and Urbanization*, 30(1), 53–66. <https://doi.org/10.1177/0956247817750963>
- Western Cape Education Department. (2019, December 9). *Western Cape Schools are full: Statement by Minister Debbie Schäfer, Minister of Education Western Cape*. <https://wcedonline.westerncape.gov.za/news/western-cape-schools-are-full>
- WFP & EPRI. (2018). Sustainable school feeding across the African Union. WFP and EPRI. https://centrodeexcelencia.org.br/wp-content/uploads/2018/03/SUSTAINABLE-SCHOOL-FEEDING_SUMMARY.pdf
- Williamson, B. J. (2013). From Upper Volta to Burkina Faso: A Study of the Politics of Reaction and Reform in a Post-Colonial African Nation-state, 1960-1987 [Master Thesis, University of South Florida]. <https://digitalcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5809&context=etd>
- World Bank. (2021). *World Development Report 2021: Data for Better Lives*. World Bank. <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2021>
- World Bank. (2022a). Community-Driven Development. *World Bank*. <https://www.worldbank.org/en/topic/communitydrivendev>
- World Bank. (2022b, April 13). *The World Bank in Burkina Faso—Overview* [Text/HTML]. World Bank. <https://www.worldbank.org/en/country/burkinafaso/overview>
- Yasuoka, M., Akasaka, F., Kimura, A., & Ihara, M. (2018). Living labs as a methodology for service design - an analysis based on cases and discussions from a systems approach viewpoint. [Conference paper]. In Marjanović, D., Štorga, M., Škec, S., Bojčetić, N., & Pavković (Eds.). *DS 92: Proceedings of the DESIGN 2018 15th International Design Conference*, 127-136. <https://doi.org/10.21278/idc.2018.0350>
- Zimmer, A., Guido, Z., Davies, J., Joshi, N., Chilenga, A., & Evans, T. (2022). Food systems and rural-urban linkages in African secondary cities. *Urban Transformations*, 4(13). <https://doi.org/10.1186/s42854-022-00042-8>
- Zouré, D. (2021, October 8). Fighting desertification with urban agriculture. *ID4D*. <https://ideas4development.org/en/desertification-urban-agriculture-ouagadougou/>

PATHWAYS TO TRANSFORM URBAN FOOD SYSTEMS